

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

МИРОСЛАВА ПЕТРОВСЬКА

ГІДРОЕКОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Львів
Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка
2010

ББК Е0*82я21 + Е0*827.6я21
УДК [574.5 + 504.4](038)
П 30

Рецензенти:

д-р геогр. наук, проф. **Л. В. Ільїн**
(Волинський національний університет імені Лесі Українки);
канд. сільськогосподарських наук, **О. З. Ковальчук**
(Державне управління охорони навколишнього
природного середовища в Львівській області);
д-р техн. наук, проф. **М. С. Мальований**
(Національний університет “Львівська політехніка”).

За редакцією професора І. П. Ковальчука

Рекомендовано
до друку Вченою радою географічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
Протокол № 2 від 20.05.2010 р.

Петровська М. А.

П 30 Гідроекологічний словник / Мирослава Андріївна Петровська ; за ред. проф. І. П. Ковальчука. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 140 с.

Подано основні терміни та поняття в галузі використання й охорони вод.

Для студентів і викладачів вищих навчальних закладів напряму підготовки 6.040106 “Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування”, а також усіх, хто цікавиться проблемами використання й охорони вод.

ББК Е0*82я21 + Е0*827.6я21

УДК [574.5 + 504.4](038)

© Петровська М. А., 2010
© Львівський національний
університет імені Івана Франка, 2010

ПЕРЕДМОВА

Вода – найдивовижніша речовина на Землі, яка одночасно зустрічається в рідкому, твердому і газоподібному стані, здійснюючи постійний кругообіг. Вода – основа життя на Землі. Власне тому надзвичайно важливою є охорона і збереження її в первинному, чистому стані.

Мета водоохоронної діяльності – досягнення оптимального балансу між шкідливими для водних об'єктів впливами і потенційними можливостями води і водних екосистем самовідтворення.

В умовах нарощування антропопресії на природне середовище, розвитку суспільного виробництва і зростання матеріальних потреб виникає необхідність розробки і дотримання особливих правил користування водними ресурсами, їхнього раціонального використання та цілеспрямованого захисту.

З метою забезпечення екологічної та санітарно-гігієнічної безпеки водокористування здійснюють стандартизацію в галузі використання й охорони вод та відтворення водних ресурсів шляхом встановлення і дотримання комплексу взаємопов'язаних нормативів якості. Ці нормативи містять:

- основні положення;
- терміни та поняття, класифікації;
- методи, методики та засоби визначення складу і властивостей вод;
- вимоги до збирання, обліку, обробки, збереження, аналізу інформації і прогнозування кількісних та якісних показників стану вод;
- вимоги раціонального використання та охорони вод у галузевих стандартах і технічних умовах на процеси, продукцію та послуги;
- метрологічні норми, правила, вимоги до організації оцінювальних і водозахисних робіт;

- інші нормативи зі стандартизації в галузі використання й охорони вод і відтворення водних ресурсів.

До певного виду нормативів можна зачислити і термінологічну систему, зокрема, словники. В цьому сенсі потреба створення гідроекологічного словника є цілком виправданою. При його написанні автор – доцент кафедри конструктивної географії і картографії географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат географічних наук М. А. Петровська – використала нормативні документи стосовно зазначеної проблематики, чинні в Україні. Зокрема: ДСТУ 3041-95 “Система стандартів у галузі охорони навколишнього середовища та раціонального використання ресурсів. Гідросфера. Використання і охорона води. Терміни та визначення” характеризує терміни та визначення основних понять в галузі використання та охорони вод, які застосовують у науці, техніці і на виробництві; ДСТУ 3928-99 “Охорона природи. Гідросфера. Токсикологія води. Терміни та визначення” встановлює терміни та визначення понять, що стосуються токсичних властивостей водного середовища, його впливу на водні організми і біологічного тестування води; ДСТУ ISO 6107 складається з дев’яти частин під заголовком “Якість води. Словник термінів”, встановлює і трактує українські терміни та визначення понять, використовувані для характеристики якості води в різних сферах діяльності.

При складанні гідроекологічного словника передбачали використати виключно законодавчу літературу, проте не залишилися поза увагою літературні джерела та словники, перелік яких подано у бібліографічному списку.

Сподіваємося, що гідроекологічний словник стане у пригоді студентам і викладачам вищих навчальних закладів географічних, геологічних і біологічних факультетів напряму підготовки 6.040106 “Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування”.

Доктор географічних наук,
професор, академік Української
екологічної академії наук
І. П. КОВАЛЬЧУК

- А -

Абіотичне розкладання; небіологічне розкладання – розкладання під впливом хімічних і фізичних процесів, наприклад, гідролізу, фотолізу, відновлювання й окиснювання.

Абіотичні чинники водних екосистем – сукупність чинників умов середовища, що впливають на життєдіяльність організмів. Їх поділяють на гідрологічні (водні маси, їхня площа, глибина, течії), гідрофізичні (густина, в'язкість води і поверхневий натяг, забарвлення води, якісний склад та кількість світла, льодовий режим, температурний і термічний режим, якісний і кількісний склад завислих і розчинених речовин) і хімічні (сольовий склад, якісний і кількісний вміст мінеральних та органічних речовин, якісний і кількісний склад газів та їхній режим).

Абісаль – зона найбільших морських глибин (понад 2000 м). Для неї характерні високий тиск, низька температура (від 0° до +2° С), постійна солоність (34,7-34,9 ‰) і густина води. Населена глибоководними гідробіонтами.

Абісальні відкладення – глибоководні морські відкладення, що накопичуються на глибинах понад 2000 м. До них належать органогенні мули та червоні глибоководні глини.

Абляція – зменшення маси снігу чи льоду на сніговому полі або льодовика внаслідок танення та випаровування.

Абразія – процес руйнування берегів і підводного схилу моря, а також берегів річок, озер та інших водойм під впливом хвиль.

Абсолютні коливання рівня – коливання рівня води, зумовлене зміною об'єму водойми за певний інтервал часу.

Абсолютно летальна концентрація (ЛК₁₀₀) – летальна концентрація токсиканта, за якої гине 100 % тест-об'єкта.

Аварія екологічна – небезпечна подія природного чи техногенного характеру, що спричинює екстремальне забруднення навколишнього середовища, становить загрозу для біоти, здоров'я людей, матеріальних цінностей, створює надзвичайну екологічну ситуацію.

Автоматизована система керування водоохоронним комплексом (АСК ВК) – система керування водоохоронним комплексом згідно з прийнятим критерієм керування.

Автоматизована система контролю якості води – виміррювальна інформаційна система для одержання і поширення даних з якості води і повідомлення щодо порушення її норм.

Автоматичне відбирання проб – процес, за допомогою якого відбирають проби дискретно або неперервно, без втручання людини згідно з заданою програмою.

Автотрофи – організми, які синтезують усі потрібні для життєдіяльності органічні речовини з неорганічних (повітря, ґрунту, води). До них належать вищі рослини та водорості, що містять хлорофіл і синтезують органічні речовини за допомогою сонячної енергії (фотосинтез), а також деякі бактерії – хемоавтотрофи.

Агломерування – з'єднування пластівців чи частинок завислих речовин, внаслідок чого утворюються великі пластівці чи частинки, що осідають значно швидше.

Агресивна вода – вода, що має негативний *індекс Лангелє*. Це природна або технологічна вода, що має здатність руйнувати ґрунти, гірські породи, металеві конструкції, будівельні матеріали через наявність у ній розчинених газів, солей і кислот. Агресивність води, залежно від її хімічного складу, поділяють на такі типи: основна (лужна), загальнокислотна, вуглекислотна, сульфатна, магнезіальна, киснева.

Агресивність – тенденція води до розчинювання карбонатного кальцію.

Адаптація до дії токсиканта – пристосування водних організмів до дії токсикантів без незворотних порушень процесів їхньої життєдіяльності.

Аерація води – збагачення води повітрям. Аерація питної води – насичення води киснем; в очисних водопровідних спорудах цю технологію застосовують для поліпшення якості води, виділення з неї гідроксиду заліза,

вільної вуглекислоти і сірководню; у водоймах проводять для боротьби із задухою риби.

Аеробне зброджування мулу – біологічний процес, у якому первинний активний мул частково окиснюється продовженим аеруванням, яке значною мірою доповнюється ендогенною респірацією та діяльністю хижаків.

Аеробний стан – стан, для якого характерна наявність розчиненого кисню.

Аеробні організми; аероби – організми, що, зазвичай, потребують для виживання чи розмножування наявності розчиненого чи газового кисню.

Аерування – процес уведення повітря у рідину.

Аерування розбризуванням – процес насичення води киснем за допомогою розбризування її в повітрі (застосовують також з метою виведення з води шкідливих газів).

Азот за К'ельдалем – концентрація у пробі органічного азоту та амонійного азоту, визначена методом зброджування за допомогою сірчаної кислоти за специфічних умов.

Азотний цикл – цикл процесів, за яких азот і його сполуки за своєюються і переносяться у природному середовищі.

Айсберг – глиби материкового льоду, що плавають в океані, морі. Утворюються після відколювання країв льодовика, які опускаються у воду. Більше $\frac{5}{6}$ маси льодовика перебуває під водою.

Аквакультура – розведення корисних організмів у водному середовищі континентальних і морських водних об'єктів. Вирізняють лімокультуру (аквакультура у прісних водах) і марикультуру (аквакультура у морях і океанах). Основні об'єкти аквакультури – водорості, безхребетні та риби.

Акваріальний комплекс – штучна система для керування абіотичними чинниками водних екосистем, створення оптимальних умов для відтворення і вирощування гідробіонтів різних трофічних рівнів з використанням спеціальних технічних засобів. Такими засобами є регулятори температури водного середовища, механічні та біотичні

фільтри, аератори, оксигенатори, озонатори, бактерицидні установки тощо.

Акваторія – ділянка водної поверхні океану, моря, затоки, озера, водосховища, річки чи порту у визначених межах.

Акліматизація – процес адаптування популяцій організмів до природних екологічних змін чи до тривалих змін, спричинених діяльністю людини (таких, як тривале скидання промислової чи побутової стічної води).

Активний мул – біологічна маса (сфлоккульований осад), утворена під час обробляння стічної води у результаті росту бактерій та інших мікроорганізмів у присутності розчиненого кисню.

Акумулюючий резервуар – резервуар-назбирувач (підземний чи надземний) для очищеної води в розподільчій системі; використовують для назбирування і/або регулювання її кількості.

Акумуляція – процес відкладання наносів.

Акумуляція води – природне або штучне накопичення води.

Алювій – відклади річкового походження.

Альгофізіологія – науковий напрям, що досліджує роль водоростей у формуванні якості природних і стічних вод, продуктивності водойм, родючості ґрунтів.

Альфа-чинник – відношення коефіцієнта перенесення кисню в муловій суміші до коефіцієнта перенесення кисню в чистій воді на станції аерування.

Амонійний азот – азот, наявний як вільний аміак і як йони амонію.

Амоніфікування – процес перетворення речовин, що містять азот, в йони амонію під впливом мікроорганізмів.

Амонування (яке іноді називають хлорамонуванням) – додавання аміаку до води для утворення хлорамінів; відбувається за допомогою хлорування.

Амфібіонти – організми, що живуть, залежно від стадії розвитку, у водному середовищі чи на суходолі. Наприклад, личинки більшості жаб живуть тільки у воді, а дорослі особини – і у воді, і на суходолі.

Анаеробне зброджування мулу – контрольований процес бактерійного розкладання мулу в анаеробних умовах, що може відбуватися за температури навколишнього середовища в межах від 25° С до 40° С (мезофільне зброджування) і від 45° С до 60° С (термофільне зброджування).

Анаеробний стан – стан, що характеризується відсутністю розчиненого кисню, нітратів і нітритів.

Анаеробні організми; анаероби – організми, що не потребують наявності кисню (розчиненого чи газового) для виживання чи розмножування.

Аналіз води – процес якісного та кількісного визначення хімічного, бактеріологічного та біотичного складу, фізичних, технічних та інших властивостей води (природної, стічної, технологічної тощо) за сукупністю показників її якості. До фізичних властивостей, які визначають при аналізі води, належать запах, смак і присмак, температура, густина, прозорість тощо; до технічних – агресивність води, її корозійна активність, здатність руйнувати бетон, метали та інші матеріали; до бактеріологічних – концентрація бактерій, їхні види та кількість; до біологічних – склад тваринних і рослинних організмів, які живуть у воді; до хімічних – водневий показник, вміст головних йонів, мікроелементів, розчинених газів, біогенних та органічних речовин.

Аналізування (безпосереднє) – система автоматичного аналізування, за якого, принаймні один аналітичний датчик міститься у водному об'єкті.

Аналізування (оперативне) – система автоматичного аналізування, за якого пробу із водного об'єкта відбирають за допомогою зонда і трубопроводом подають до аналітичного устаткування.

Аноксидіоз – адаптивна здатність водяних організмів до нестачі кисню у воді. Аноксидіоз більшою мірою властивий гідробіонтам, що живуть у природних умовах з періодичним зменшенням вмісту кисню до величин, близьких до нуля (представники донної фауни).

Антагонізм (токсикологія води) – явище зменшення сукупного токсичного ефекту порівняно з сумою ефектів дії кожного з токсикантів.

Антропогенне забруднення – забруднення природного середовища внаслідок господарської і побутової діяльності людини, яке спричинює негативні порушення складу та структури екосистем.

Антропогенне порушення стоку – зміни природного водного режиму річок і схилів внаслідок господарського перетворення і забруднення водозаборів, регулювання русел, водозабору та скидання вод у річкову мережу.

Апвелінг – підняття холодних глибинних вод на поверхню внаслідок згону вітром поверхневого шару води. Завдяки цьому вода краще прогрівається та освітлюється, що сприяє збільшенню біомаси фіто- та зоопланктону, які є кормом для риб.

Артезіанські басейни – райони з системою водоносних горизонтів, які з глибиною змінюють один одного.

Артезіанські води – напірні підземні води, що містяться у водомісних горизонтах, підстелених та перекритих водонепроникними породами. Залягають здебільшого в западинах, прогинах земної кори або в кристалічних поруватих чи тріщинуватих породах.

Асимілююча спроможність водного об'єкта – здатність водного об'єкта приймати певну масу речовин за одиницю часу без порушення якості води у створі чи пункті водокористування.

Атмосферна вода – вода у рідкому чи твердому стані, що випадає з атмосфери на земну поверхню у вигляді атмосферних опадів і бере участь у загальному кругообігу води на земній кулі.

Афотична зона – частина водяної товщі, в якій недостатньо світла для ефективного фотосинтезу.

Ацидифікація водних екосистем – закислення водойм унаслідок випадання кислотних опадів, надходження до них вод, збагачених вугільною кислотою, гумусовими речо-

винами та іншими органічними кислотами, а також водостічних. Зумовлює зростання міграційної здатності багатьох елементів у системі *донні відклади – вода* і вторинне забруднення водного середовища різними хімічними речовинами, у тім числі із вираженими токсичними властивостями.

Ацидофіли – організми, здатні жити і розвиватися лише в кислому середовищі – воді або ґрунті.

- Б -

Багаторічні коливання рівня води – зміни рівня води, що характеризуються чергуванням груп років з низьким і високим його стоянням.

Багаторічні циклічні коливання стоку – зміни величин стоку, що характеризуються чергуванням груп маловодних і багатоводних років.

Багаторукавна дельта річки – дельта річки, яка налічує більше, ніж п'ять рукавів.

Багатоярусне фільтрування – процес обробляння води, за допомогою якого вона проходить через два і більше шарів фільтрів зверху вниз, або навпаки.

Базис ерозії – рівень водойми, в яку впадає водний потік.

Бактерії – велика група мікроскопічних метаболічних активних одноклітинних організмів із розсіяними (не дискретними) ядрами, переважно такими, які вільно існують і такими, що, зазвичай, розмножуються діленням на дві частини.

Бактерії азотного циклу – бактерії, що належать до циклу азоту.

Бактерії водяні – сукупність популяцій бактерій, що населяють водойми. Їх поділяють на автохтонні – власне бактеріальне населення, пристосоване до екологічних умов певної водойми, та алохтонні, що потрапляють у водойму ззовні.

Бактерії групи кишкової палички – група аеробних, а іноді й анаеробних грам-негативних, що не утворюють спор,

лактаза-ферментаційних бактерій, які, зазвичай, існують у товстій кишці людини і тварини.

Бактеріологічна проба – проба, яку асептично відбирають у стерильний контейнер, належним чином консервують та дотримуються відповідних вимог щодо бактеріологічного дослідження.

Бактеріофаги – група особливих вірусів, життєвий цикл яких проходить серед специфічних бактерійних господарів, яких ці віруси знищують.

Баланс маси – взаємозв'язок між надходженням і витратою певної речовини в обмеженій системі (наприклад, в озері, річці чи у водоочищувальних спорудах) з урахуванням утворення чи розпадання цієї речовини в системі.

Барботування – процес насичення води киснем за допомогою пропускання через неї сильного струменя повітря чи іншого газу по перфорованій трубці чи по трубці з відкритим кінцем.

Басейн-індикатор – малий водозбір, розташований в однакових фізико-географічних умовах із водозбором великої річки.

Басейнове регулювання стоку – регулювання стоку води поверхнею, ґрунтами водозбору та річковою мережею у природних умовах.

Басейновий принцип управління водними ресурсами – підхід до управління водогосподарською діяльністю, спрямований на забезпечення збалансованого використання, охорони й відтворення водних ресурсів річкового басейну.

Батиграфічна крива – крива залежності площі водойми та її об'єму від рівня наповнення водою.

Батиметрія – засіб вимірювання глибин спеціальними приладами (лот, ехолот).

Батіаль – екологічна зона Світового океану, яка займає проміжне положення між неритовою зоною та абісальною. У гідробіологічному розумінні відповідає зоні існування організмів у глибинах океану в межах 200-250 м. Батіаль характеризується такими екологічними умовами: значний

тиск, недостатня освітленість, незначні сезонні коливання температури і густини води, відносно слабка, але більша, ніж в абісалі, рухливість вод. У батіалі переважають різноманітні представники зообентосу, багато риб, які переходять до абісальних форм; рослинний світ дуже бідний через недостатнє освітлення або цілковиту відсутність світла.

Батометр (гідрометричний) – прилад для взяття проб води чи наносів, що їх переносить потік.

Безкисневий – ознака стану, за якого концентрація розчиненого кисню настільки низька, що певні групи мікроорганізмів віддають перевагу як акцептору електронів окисненим формам азоту, сірки чи вуглецю.

Безперервне відбирання проб – процес, за допомогою якого пробу безперервно відбирають із водного об'єкта.

Безповоротне водоспоживання – водоспоживання без повернення води до водного об'єкта чи системи водопостачання.

Безрукавне гирло річки – гирло річки, яка впадає до водойми чи моря одним руслом.

Безстічна область – область, яка не має стоку поверхневих вод в океан.

Безстічне озеро – озеро, що не має поверхневого стоку.

Бентична зона – зазвичай, найнижча зона водного об'єкта, що складається з відкладів і кам'яного шару під ними, в якій існують живі організми.

Бентосні відклади – назбирані на дні річки, озера чи моря відклади, що можуть містити органічну речовину, утворену внаслідок ерозії, біологічних процесів чи скидання стічної води.

Берег – вузька смуга суходолу, яка прилягає до водного об'єкта і перебуває під постійним впливом водних мас моря, озера або річки. Берег формується внаслідок взаємодії водних чинників (хвилювання, течій, згонів і нагонів води, припливів і відпливів, повеней і паводків тощо) та чинників суходолу (геологічної структури і бу-

дови, рельєфу; розвитку обвальних, зсувних процесів, лінійного і площинного змиву тощо). Береги поділяють на абразивні (корінні) та акумулятивні (намивні). Екологічний стан берега річки значною мірою визначається антропогенними чинниками: близькістю енергетичних та інших промислових об'єктів, скиданням господарсько-побутових чи промислових стічних вод, розміщенням тваринницьких ферм чи звалищ, розорюванням земель до урізу води тощо.

Берегова лінія – межа між водним об'єктом і суходолом.

Берегове назбирування – назбирування річкової води в резервуарі на березі річки.

Берегове регулювання стоку – регулювання річкового стоку у природних умовах внаслідок накопичення води у берегах під час підняття рівня води у річці та повернення її в русло під час спаду.

Береговий фільтр – обладнання у складі водозабірної споруди, призначене для фільтрування річкової чи озерної води через піщано-гравійні породи берега і дна водного об'єкта. Запобігає проникненню сміття, наносів, планктону, риби, шуги, льоду тощо до системи водопостачання.

Берегові процеси – фізико-географічні процеси, що відбуваються в береговій смузі океану, моря, озера, водосховища або річки під впливом сил, зумовлених енергією рухомої води.

Берегоукріплення – комплекс заходів для захисту берегів морів, річок, водосховищ та озер від руйнування хвилями, течіями, кригою тощо.

Бета-чинник (на станції аерування) – відношення показника насичення киснем у муловій суміші до показника насичення киснем у чистій воді за однакової температури й атмосферного тиску.

Б'єф – ділянка річки, що розташована вище або нижче водопідпійної споруди (греблі). Різниця позначок рівнів води між верхнім і нижнім б'єфом визначає величину напору води.

Біоіндикація – метод, за допомогою якого вивчають стан наземних і водних екосистем за наявністю або рівнем життєдіяльності в них певних організмів – біоіндикаторів.

Біокумуляція (токсикологія води) – кумуляція у водних організмах.

Біологічна меліорація водного об'єкта – поліпшення стану водного об'єкта за допомогою біологічних заходів.

Біологічне розкладання – молекулярне розкладання органічних речовин внаслідок життєдіяльності організмів у водному середовищі.

Біологічне тестування води; біотестування води – експериментальне визначення токсичності води (водного середовища) за зміною певного показника життєдіяльності тест-об'єкта.

Біологічний період напіввиведення – час, необхідний для зменшення концентрації токсиканта у водних організмах на 50 %.

Біологічний фільтр – шар інертних матеріалів з великими отворами, через які фільтрують стічну воду, щоб очистити її за допомогою біологічно активної плівки, що покриває інертний матеріал.

Біомаса – загальна маса живої речовини у водному об'єкті.

Біомеліорація водних об'єктів – поліпшення санітарно-біологічного стану водойм, якості води, запобігання перешкодам у питному та технічному водопостачанні за допомогою біотичних об'єктів.

Біонт – окремий організм, що в процесі еволюції пристосувався до життя в певному середовищі (біотопі). Вирізняють аеробіонтів (населяють суходіл і повітря), гідробіонтів (мешканці водойм), геобіонтів (живуть у ґрунті), паразитів (живуть в інших організмах) і т. д. Організми, здатні жити в різних умовах, називають еврибіонтами; тих, які мешкають лише в чітко визначених умовах, – стенобіонтами.

Біооцінювання – технічний прийом для оцінювання біологічного ефекту (як кількісного, так і якісного) від дії різних

речовин у воді шляхом реєстрування змін у визначеній біологічній активності.

Біоперешкоди – перешкоди в роботі обладнання, систем водопостачання, водопідготовки, експлуатації суден, гідроспоруд, штучних водних систем тощо, спричинені різними водяними організмами.

Біоплівка (піщаного фільтра) – плівка, що складається із живих, мертвих чи з тих, що умирають, організмів на поверхні середовища в повільному піщаному фільтрі чи іншому біофільтрі.

Біопродуктивність водних екосистем – здатність живих організмів водного середовища підтримувати певну швидкість утворення органічної речовини у вигляді біомаси водяних рослин, безхребетних тварин, риб та інших гідробіонтів.

Біорозкладеність; біодеградаваність – здатність органічної речовини піддаватися біодеградації.

Біота – живі складники водної системи.

Біотестування вод – встановлення характеристик токсичності для гідробіонтів поверхневих прісних, морських і солонуватих, підземних і зворотних вод, водних розчинів окремих речовин та їхніх сумішей, водних витяжок ґрунтів, відходів і донних відкладів, що ґрунтується на кількісних оцінках зміни життєво важливих функцій або виявленні летальної дії на тест-об'єкти. За допомогою біотестування вод визначають ГДК хімічних сполук. Як тест-об'єкти використовують гідробіонтів різних трофічних рівнів (мікроорганізми, водорості, безхребетні, риби) з високою чутливістю до токсикантів.

Біотичне очищення – видалення забруднень з вод, ґрунтів і повітря, що базується на здатності організмів засвоювати і руйнувати сторонні домішки.

Біотичний індекс – числова величина, призначена для описування біоти водного об'єкта, яка характеризує його біологічну якість.

Біофільтратори – водяні тварини, які фільтрують планктон

і детрит шляхом пасивного чи активного їхнього захоплення.

Біохімічне окиснювання – процес, під час якого мікроорганізми окиснюють речовину (здебільшого органічну) у воді.

Біохімічне очищення – вид біотичного очищення, що ґрунтується на біохімічних реакціях, які відбуваються у процесі очищення забруднених вод у штучних очисних спорудах.

Біохімічне споживання кисню (БСК) – масова концентрація розчиненого у воді кисню, спожитого за визначених умов біологічним окиснюванням органічних і/або неорганічних речовин у воді.

Біоценози донні – угруповання організмів водою (водорості, вищі рослини, безхребетні, риби, мікроорганізми), що пристосувались до умов життя на донних відкладах.

Біфуркація річки – розподіл водного потоку річки на два потоки.

Бойлерна вода – вода адекватної якості, що міститься у котлі під час кипіння чи після нього.

Болотний масив – частина земної поверхні, на якій розташовано болото, межі якої утворюють замкнений контур.

Болотний мікроландшафт – частина болотного масиву, однорідна за характером рослинності, мікрорельєфу поверхні та фізичними властивостями діяльного шару болота.

Болотні води – води, фізико-хімічні властивості яких формуються під впливом болотних масивів. Характеризуються низькою мінералізацією і темно-коричневим кольором, підвищеною концентрацією органічних речовин, передусім гумусових, сполук азоту, фосфору, заліза, марганцю та ін.

Болото – надмірно зволожена земельна ділянка із застоєм водним режимом, шаром торфу у 30 см і більше та специфічним рослинним покривом.

Болото верхове, болото оліготрофне – тип болота, що формується в умовах бідного мінерального живлення на вододілах і терасах річок з піщаними ґрунтами, які живляться, здебільшого, за рахунок атмосферних опадів.

Болото низинне, болото евтрофне – тип болота, що формується в умовах багатого мінерального живлення у заплавах річок, улоговинах, по берегах озер та під час заростання водойм. Живлення відбувається переважно ґрунтовими водами.

Болото перехідне, болото мезотрофне – тип болота, що формується на ділянках як з ґрунтовим, так і з атмосферним живленням, часто в улоговинах терас і на льодовикових відкладах. Болото перехідне є проміжною ланкою у процесі природного розвитку боліт між болотами низинними і болотами верховими.

Буруни – хвилі, що з піною розбиваються об підводні та надводні перепони.

- В -

Важка вода – вода, що утримує важкі ізотопи водню у поєднанні з киснем.

Важкі метали в поверхневих водах – важкі метали, які містяться у водних об'єктах у вигляді вільних (гідратованих) йонів, комплексних сполук різної природи та у складі завислих частинок. Здебільшого є небезпечними компонентами (токсикантами) для водних організмів.

Вакуум-фільтрування – процес зневоднювання мулу, протягом якого його фільтрують через тканинний фільтр, застосовуючи вакуум.

Великі тверді тіла – предмети чи великі частинки в неочищеній стічній воді, що негативно впливають на очищення.

Верховодка – тимчасові скупчення краплинно-рідкої води в товщі ненасиченої зони над поверхнею окремих шарів або лінз, що мають слабку водопроникність.

Вид Legionella – група грам-негативних, термотолерантних, які не утворюють спор патогенних бактерій, широко розповсюджених у воді, передусім у мулах і відкладах. Оптимальна температура для їхнього розвитку – від 30° С до 45° С. Вид Legionella pneumophila може спричини-

ти “хворобу легіонерів”, а також інші захворювання. Цей організм може повільно розвиватися за температури нижче, ніж 20° С, та переносити температуру до 55° С.

Вид *Leptospira* – група бактерій, що міститься в екскрементах пацюків, мишей, собак та деяких інших диких і домашніх тварин. *Leptospira icterohaemorrhagiae*, що виділяється з калом пацюків, може заразити людину (насамперед у випадку ушкодженої шкіри) при контакті з водою, забрудненою такими екскрементами. Ця бактерія спричинює лептоспірозу жовтяницю (хвороба Вейля, лептоспіроз).

Вид *Pseudomonas* – група аеробних, грам-негативних, оксидаз-позитивних, каталаз-позитивних бактерій, що не утворюють спор, повсюдно поширених у водному середовищі. Вони можуть використовувати для свого росту безліч простих органічних і неорганічних речовин. Чимало з них продукує розчинні, флуоресцентні чи кольорові пігменти.

Види сальмонели – вид аеробних, а іноді й анаеробних паличкових грам-негативних (які не утворюють спор), оксидаза-негативних кишкових бактерій, які не можуть зброджувати лактазу (у подальшому їх можна ідентифікувати серологічно, використовуючи бактеріофагові або молекулярні методи для епідеміологічних та інших цілей). Вони можуть спричиняти кишкові інфекції (сальмонельоз) у людини і тварин та є поширеною причиною харчового отруєння людини. *Salmonella typhi* спричинює черевний тиф у людини. Види сальмонели виділяються в екскрементах як хворих, так і здорових носіїв серед людей і тварин, тому вони можуть бути у побутовій стічній воді, а також у воді, яку відводять від тваринницьких ферм.

Використання води – процес вилучення води для використання у виробництві з метою отримання продукції та для господарсько-питних потреб населення, а також без її вилучення для потреб гідроенергетики, рибориства, водного, повітряного транспорту тощо.

Вилучання поживних речовин – біологічні, фізичні і хімічні процеси, які спеціально застосовують під час обробляння води з метою вилучення азотних і фосфорних сполук.

Випадкова похибка – складова частина похибки, зміна якої в межах певної кількості результатів вимірювання тієї самої ознаки не піддається прогнозуванню. Випадкові похибки не виправляють.

Випарник – прилад для вимірювання випаровування з різних природних поверхонь.

Випаровувальний басейн – випарник, що має площу не меншу, ніж 20 м² для вимірювання випаровування з водної поверхні.

Випаровування – природний процес надходження водяної пари в атмосферу з поверхні водних об'єктів, снігу, льоду, ґрунту, рослинного покриву.

Випробовування на стабільність – випробовування для біологічно очищеної стічної води, коли в пробу додають метиленову синь. Проміжок часу, протягом якого забезпечується забарвленість у відсутності повітря, є мірою стабільності очищеної води (також називають методом метиленової сині).

Випробовування на токсичність – випробовування, в якому речовина заданої концентрації контактує з певними організмами для того, щоб визначити токсичний вплив речовини на ці організми.

Виснаження вод – зменшення величини поверхневого стоку чи запасів підземних вод нижче припустимих меж.

Витік річки – місце, де з'являється постійна течія води в руслі річки.

Витрати води – об'єм води, що протікає через живий переріз водотоку за одиницю часу. Одиниці вимірювання – м³/с, на малих річках – дм³/с.

Витрати наносів – кількість наносів, що переміщується через живий переріз потоку за одиницю часу. Вимірюється в кг/с.

Витягування цинку – вибіркове розчинення цинку з латуні чи будь-якого іншого сплаву, що містить цинк (наприклад, з водогінної системи) через контакт з водою, що має певні хімічні властивості.

Вифільтруваність (стосується обробляння мулу) – це ступінь легкості, з яким можна відокремити рідину від твердих частинок методом фільтрування.

Відбирання – відбирання води з джерела або постійно, або тимчасово таким способом, за якого: а) вода перестає бути частиною природних ресурсів певної території; б) її перекидають в інше джерело в межах певної території.

Відбирання проб – процес вилучення з водного об'єкта представницької порції води з метою визначення її певних показників.

Відганяння аміаку – метод вилучення аміакових сполук із води піддуванням і подальшим продуванням через неї повітря.

Відклади накипу – прилиплий неорганічний матеріал, що формується на поверхнях водою, яка є перенасиченою відносно однієї або більше розчинених речовин, або ж дестабілізованою через втрату діоксиду вуглецю (наприклад, завдяки кип'ятінню).

Відкрите море (міжнародні води) – морські простори, що знаходяться ззовні територіальних, архіпелагових або внутрішніх вод якоїсь держави і у вільному й рівному користуванні усіх країн на засадах міжнародного права.

Відносні коливання рівня – коливання рівня води, не пов'язані зі зміною об'єму водойми, а зумовлені згінно-нагінними явищами.

Відстежування – запрограмований процес відбирання проб, вимірювання та подальшого записування або передавання інформації, або і того, й іншого щодо різних характеристик стану водного об'єкта (здебільшого для того, щоб оцінити їхню відповідність встановленим цілям).

Відстійна вода – вода зі змуленим нерозчиненим осадом на дні цистерн і резервуарів.

Відстійник – споруда в системах водопостачання, каналізації, зрошення, гідроенергетики тощо, призначена для видалення з води або іншої рідини завислих речовин шляхом їхнього осадження під дією сили тяжіння.

Відстоюйна стічна вода – стічна вода, з якої відстоюванням вилучено великі тверді частинки і велику частину завислих речовин.

Відтворність – точність за умов відтворювання.

Вік мулу – обчислений час, виражений у днях, потрібний для вичерпання всієї наявної маси мулу на станції аерування за постійної швидкості виснаження. Розраховують діленням усієї наявності маси активного мулу на станції на масу мулу, вичерпаного за день.

Вільний хлор – хлор, наявний у формі хлорноватистої кислоти, гідрохлоридних йонів або елементарного хлору.

Віруси – велика група ультрамікроскопічних агентів (від 20 нм до 300 нм у діаметрі), що складаються здебільшого з нуклеїнової кислоти у протеїновій оболонці, які розмножуються лише у живих клітинах (віруси можуть проходити крізь фільтри, що затримують бактерії).

Вітрові течії – течії, що виникають у водоймах внаслідок тертя повітряного потоку і водної поверхні й тиску на лобову поверхню хвиль.

Вітрові хвилі – коливальні рухи води на поверхні водойм, що виникають внаслідок дії вітру.

Внутрішні води – річки, озера, моря, розташовані на одному материках чи в межах країни, області тощо.

Внутрішні моря – моря, які з усіх сторін оточені суходолом і сполучаються з океаном протоками.

Внутрішньоводний лід – скупчення первинних льодяних кристалів, утворених у товщі води і на дні водного об'єкта.

Внутрішньорічний розподіл стоку – розподіл величин стоку за календарними періодами чи сезонами року.

Вода – стійка хімічна сполука водню (11,11 %) з киснем (88,89 % за масою). При утворенні води з одним атомом кисню з'єднуються два атоми водню. На Землі вода перебуває у трьох агрегатних станах: рідкому (власне вода), твердому (лід) і газоподібному (водяна пара).

Вода для водопостачання – вода, зазвичай оброблена, що надходить у водорозподільчу систему чи у регульоване вмістище.

Води – усі води (поверхневі, підземні, морські), що входять до складу природних ланок кругообігу води.

Водна екосистема – екологічна система водного об'єкта, в якій нерозривно поєднуються неживе середовище – абіотичні компоненти та біота – біотичні компоненти (складний комплекс угруповань і популяцій рослин, тварин, мікроорганізмів).

Водна ерозія – процес розмивання або змивання ґрунтів і гірських порід тимчасовими чи постійними водними потоками. Складається з механічного відокремлення і розмивання частинок гірських порід силою водного потоку, шліфування, перенесення та часткового перевідкладання продуктів їхнього руйнування.

Водна маса – порівняно великий об'єм води у Світовому океані або в континентальних водоймах з уповільненим водообміном, який протягом тривалого часу визначається відносно постійним та однорідним комплексом фізико-хімічних і біологічних характеристик (густина, температура, прозорість, електропровідність, солоність води, склад планктону, бентосу тощо). Водні маси класифікують за їхніми характеристиками (теплі, холодні, прісні, солоні тощо), вертикальним розміщенням (поверхневі, підповерхневі, проміжні, глибинні, придонні), походженням (первинні, основні, вторинні або трансформовані).

Водна міграція хімічних елементів – процес перенесення хімічних елементів з водними розчинами (йонні, молекулярні, колоїдні) між компонентами ландшафтів і між різними ландшафтними комплексами.

Водне господарство – галузь економіки, що займається вивченням, обліком, плануванням та управлінням комплексного використання водних ресурсів, охороною їх від забруднення і вичерпання, а також транспортуванням до місць споживання чи використання. Водне господарство істотно впливає на розвиток і розміщення продуктивних сил; має величезне значення для створення необхідних соціальних і побутових умов життя населення. Виходячи з основного завдання галузі – забезпечення усіх споживачів інших галузей економіки країни та населення водою в необхідній кількості та відповідної якості, – водне господарство поділяють на такі підгалузі (компоненти водогосподарського комплексу): водопостачання промисловості, населених пунктів, сільськогосподарського виробництва; зрошення земель та обводнення посушливих районів; гідроенергетика; водний транспорт; рибне господарство, рекреація.

Водне право – сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері охорони і раціонального використання водних ресурсів (водні відносини); складова екологічного права.

Водне середовище – сукупність зовнішніх чинників у водних екосистемах, які безпосередньо впливають на водяні організми, їхні популяції та угруповання. Виділяють абіотичні, біотичні та антропогенні чинники водного середовища.

Водневий показник (рН) – величина, за якою визначають ступінь кислотності або лужності середовища. Величину рН визначають кількісним співвідношенням у воді йонів H^+ і OH^- , що утворюються в процесі дисоціації води. Якщо у воді знижений вміст вільних йонів водню ($pH > 7$) порівняно з йонами OH^- , то вода матиме лужну реакцію, а за підвищеного вмісту йонів H^+ ($pH < 7$) – кислу. В ідеально чистій дистильованій воді ці йони будуть врівноважувати один одного. У таких випадках вода нейтральна, тобто $pH = 7$. У разі розчинення у воді різних хімічних речовин цей баланс може порушитись, що зумовить до зміни рівня рН.

Водний баланс – співвідношення надходження та витрати води з урахуванням зміни її запасів протягом певного проміжку часу для певного об'єкта.

Водний кадастр – зведення даних про кількісні та якісні показники водних ресурсів та їхнє використання, укладене в регіональному, басейновому, державному плані.

Водний кодекс України – законодавчий акт, що регулює водні відносини на території країни. Завдання Водного кодексу України: регулювання правових водних відносин з метою забезпечення збереження та науково обґрунтованого раціонального використання поверхневих і підземних вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорона вод від забруднення, вичерпання та засмічення, запобігання шкідливій дії вод, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорона прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування.

Водний об'єкт – зосередження природних вод на поверхні суші чи в літосфері, яке має характерні форми поширення і риси гідрологічного режиму та належить до природних ланок кругообігу води.

Водний переріз – поперечний переріз водного потоку.

Водний режим – зміна в часі рівнів, витрат і об'ємів води у водних об'єктах чи ґрунтах.

Водний фонд України – усі види вод (водних об'єктів) на території України.

Водні мікрокосми – експериментальна модель водної екосистеми, призначена для оцінювання дії токсиканта.

Водні ресурси – придатні для використання людиною в будь-яких формах і потребах запаси поверхневих вод, а також вода льодовиків, водна пара атмосфери, ґрунтова волога.

Водні ресурси загальнодержавного значення – всі підземні води України, а також поверхневі води, які створюють чи

перетинають державні кордони та межі адміністративних областей.

Водні ресурси місцевого значення – річки, озера і ставки, які не виходять за межі адміністративних областей і не створюють таких меж, а також державних кордонів.

Водність – відносна характеристика стоку за певний проміжок часу порівняно з його середньою багаторічною величиною чи величиною стоку за інший період того самого року.

Воднобалансова станція – гідрометеорологічна станція, що виконує комплексні спостереження за складниками водного балансу водозборів і чинниками, які зумовлюють їхні зміни.

Воднобалансовий майданчик – ділянка схилу, що обмежена від навколишньої території водонепроникною стінкою, заглибленою до водотривкого горизонту, та обладнана для вимірювання поверхневого і підземного стоку.

Водно-болотні угіддя міжнародного значення – райони маршів, боліт, торфових угідь, водойм (природних або штучних, постійних або тимчасових, стоячих чи проточних, прісних, солонуватих або солоних, включаючи морські акваторії), глибина яких при відпливах не перевищує 6 м.

Водовідведення – відведення стічних вод за межі населеного пункту чи підприємства за допомогою каналізації.

Водовідвід – система споруд для відведення поверхневих і ґрунтових вод.

Водовіддавання водозбору – процес надходження води з водозбору до річкової мережі.

Водовідлив – устаткування для відкачування і спускання води.

Водогосподарська екологія – науковий напрям, який комплексно і всебічно вивчає водогосподарський та екологічний стан водних і навколоводних екосистем, розробляє кількісні та якісні методи оцінювання впливу господарської діяльності на використання водних ресурсів та їхній стан.

- Водогосподарська система** – пов'язані між собою водні об'єкти, гідротехнічні, водопровідні, каналізаційні та інші споруди, призначені для забезпечення раціонального використання й охорони води.
- Водогосподарський баланс** – результати зіставлення водних ресурсів конкретної території з потребами у воді, пов'язаними з розвитком народного господарства.
- Водогосподарський комплекс** – сукупність водокористувачів різних галузей народного господарства, які спільно використовують водні ресурси одного водозбірного басейну.
- Вододіл** – межа між суміжними водозборами.
- Водоємність виробництва** – об'єм води ($y \text{ м}^3$), необхідний для виробництва 1 т готової продукції.
- Водозабезпеченість** – ступінь відповідності потреби у воді фактичному забезпеченню водоспоживача (біотичного угруповання, місцевості, населеного пункту, підприємства тощо). Виражається в одиницях об'єму.
- Водозабір** – споруда або пристрій для забирання води з водного об'єкта.
- Водозатримування** – система заходів, що їх здійснюють на водозборах для зменшення поверхневого стоку шляхом трансформування його у підземний.
- Водозбір** – частина земної поверхні та товща ґрунтів і гірських порід, звідки вода надходить до водного об'єкта.
- Водозбірна площа; водозбірний басейн** – площа, що дронується природним шляхом до водного об'єкта чи окремої його точки (пункту).
- Водозлив** – отвір у верхній частині греблі для пропускання зайвої води.
- Водойма** – водний об'єкт у заглибині на суші, для якого характерним є уповільнене переміщення води або цілковита його відсутність.
- Водойма-охолоджувач** – природна або штучна водойма, призначена для охолодження циркуляційних вод теплових та атомних електростанцій і деяких підприємств.

Водокачка – споруда з насосами для подавання води у водогін, паровози тощо.

Водокористування – використання водних об'єктів і систем водопостачання для задоволення потреб населення і народного господарства у воді.

Водокористування господарсько-питне – використання водних об'єктів для господарсько-питного водопостачання, а також для водопостачання підприємств харчової промисловості.

Водокористування загальне – водокористування без застосування споруд або технічних пристроїв, що впливають на якість води.

Водокористування рибогосподарське – використання водних об'єктів для існування, розмноження та міграції риб та інших водних організмів з метою рибництва.

Водокористування спеціальне – водокористування із застосуванням споруд чи технічних пристроїв, що впливають на якість води.

Водокористувач – юридична або фізична особа, що здійснює водокористування.

Водомір – прилад для вимірювання витрат води; довга жердина з позначками, встановлена вертикально у воді для вимірювання її рівня.

Водомірне скло – сполучена з закритою посудиною скляна трубка для спостереження за рівнем води в ній.

Водомірний пост – обладнання для вимірювання рівня води на річках, каналах, озерах і морях.

Водомісткість – здатність уміщувати певну кількість води.

Водонапірний – здатний подавати воду під дією тиску.

Водонепроникний – здатний не пропускати воду.

Водоносний шар – проникний шар ґрунту, піску чи гравію, що містить значну кількість води.

Водоносний шар (необмежений) – водоносний шар, у якому рівень води визначає верхню межу.

Водоносний шар (обмежений) – водоносний шар, обмежений двома непроникними шарами.

Водоносність річки – кількість води, яка протікає в річці в середньому за рік.

Водообмін – процес поступової заміни об'ємів води в місцях природного або штучного їхнього скупчення. Virізняють водообмін зовнішній (визначається складовими водного балансу) та внутрішній (за динамікою водних мас усередині самої водойми).

Водоохоронна лісова смуга – масивні та смугові лісові насадження, які виконують переважно водоохоронні функції.

Водоохоронна система – пов'язані між собою споруди і пристрої для підтримування потрібної кількості та якості води в заданих створах чи пунктах водних об'єктів.

Водоохоронний комплекс – сукупність підприємств різних галузей народного господарства, які спільно забезпечують належний стан водного об'єкта.

Водоохоронний комплекс внутрішньоводоймний – сукупність внутрішньоводоймних споруд і заходів, спрямованих на поліпшення якості води, забезпечення її відповідності нормативам у створах водокористування.

Водоохоронні заходи – комплекс компенсаційних заходів у басейнах річок, спрямованих на реалізацію вимог природоохоронного законодавства.

Водоохоронні зони – природоохоронні території регульованої господарської діяльності, які виокремлюють уздовж морів, навколо озер, водосховищ та інших водойм. Призначені для створення сприятливого режиму водних об'єктів, запобігання їхньому забрудненню, засміченню і вичерпанню, знищенню навколородних рослин і тварин, а також зменшенню коливань стоку.

Водоочисна станція – система споруд, призначених для очищення та знезараження природної води.

Водоочищення – комплекс технологічних процесів, спрямованих на очищення води, що надходить у водопровідну мережу з природних джерел.

Водопідготовка – технологічні процеси оброблення води для приведення її якості у відповідність до вимог споживачів.

Водопідіймач – споруда для підймання води на певну висоту.

Водопілля; повінь – фаза водного режиму річки в період весняного сніготанення, що характеризується високою водністю.

Водопостачання – постачання води належної якості різним водоспоживачам: населенню, промисловим підприємствам, транспорту, сільському господарству.

Водопостачання оборотне – система водопостачання, в якій використану воду після відповідної обробки знову використовують у тому самому технологічному процесі.

Водопостачання протипожежне – комплекс інженерно-технічних споруд, призначених для забирання і транспортування води, використання її для пожежогасіння.

Водопостачання прямоточне – подача води споживачеві для її разового використання.

Водопровід – комплекс споруд та устаткування, які забезпечують приймання води з джерела водопостачання, кондиціонування (у разі потреби), транспортування і подавання до всіх водоспоживачів. Включає: водозабірні споруди, призначені для видобування води з природних джерел; насосні станції для подавання води під напором до водочисних споруд, акумуляційних споруд або до споживачів; споруди для оброблення води; запасні й регульовальні резервуари і водонапірні башти; водоводи і водорозподільні мережі.

Водопровід груповий – водопровід, що подає воду споживачам кількох населених пунктів.

Водопровід магістральний – водопровід, до якого приєднуються розподільні водоводи.

Водопровідник – робітник, що займається влаштуванням і лагодженням водопроводу.

Водопроникність – властивість гірських порід пропускати крізь себе воду. За ступенем водопроникності гірські породи поділяють на три групи: водопроникні (галька, гравій, відсортовані піски, закарстовані вапняки, тріщинуваті породи), напівпроникні (глинисті піски, торф, леси), непроникні або водотривкі (глини, масивно-кристалічні породи).

Водорій – глибока яма, вимита потоком води.

Водоріз – гострий кінець носової частини судна, що розтинає воду.

Водорозбірна колонка – колонка, що виводить водопровідну трубу на поверхню землі й завершується краном.

Водорозчинний – який володіє властивістю розчинятися у воді.

Водорості – велика група одно- або багатоклітинних організмів, включаючи так звані ціанобактерії, які, зазвичай, містять хлорофіл або інші пігменти (здебільшого, це водні організми, здатні до фотосинтезу).

Водоскид – споруда для зливання зайвої (проти розрахованого рівня) води з водоймищ, каналів та інших об'єктів.

Водоспад – падіння води на місці прямовисного уступу річища річки або потоку.

Водоспоживання – споживання води з водного об'єкта чи з системи водопостачання.

Водоспоживач – юридична чи фізична особа, що здійснює водоспоживання.

Водоспуск – труба для спускання води.

Водостік – пристрій для стікання води (водовідвідний жолоб, труба тощо).

Водостічний – призначений для стікання води.

Водосховище – штучна водойма, створена водопідпірною спорудою на водотоці для зберігання води та регулювання стоку.

Водотік – водний об'єкт, для якого характерним є переміщення води по заглибині у земній поверхні у напрямі його нахилу.

Водотоннажність – кількість води, яку витісняє повністю навантажене судно.

Водотривкий – який не піддається дії води.

Водочерпалка – машина для вичерпування води.

Водяна пара – фазовий стан атмосферної вологи.

Водяне опалення – спосіб обігрівання приміщення гарячою водою, що циркулює по трубах.

Водяне охолодження – спосіб охолодження будь-яких механізмів холодною водою, що циркулює між їхніми подвійними стінками.

Водянистий – той, що містить забагато води.

Водяні бактерії – бактерії, що входять до групи водяних мікроорганізмів.

Водяні мікроорганізми – найдрібніші, переважно одноклітинні організми з прокаріотною або еукаріотною будовою клітин (водяні бактерії, водорості, мікроскопічні гриби, дріжджі, найпростіші), що населяють прісноводні, солонувато-водні й солоні морські водойми, очисні споруди тощо.

Водяні рослини – рослини, морфолого-анатомічно та фізіологічно пристосовані до життя у воді й на вкритому водою ґрунті, що є для них оптимальним середовищем існування.

Водяні тварини – тварини, все життя або окремі стадії розвитку яких пов'язані з водою.

Воклюз – джерела в карстових областях.

Вологі опади – вода, що падає з атмосфери у вигляді рідини (наприклад, дощ) чи твердих форм (наприклад, сніг).

Вологість ґрунту – вміст води у ґрунті.

Вологоємність ґрунту – кількісна характеристика здатності ґрунту утримувати вологу.

Вологозабезпеченість рослин – ступінь відповідності потреб рослин у воді можливостям її забезпечення.

Вторинне очищення – очищення стічної води біологічними методами, такими як біологічне фільтрування і відстою-

вання або обробляння активним мулом на відміну від попереднього очищення (відокремлення твердих частинок, подрібнення тощо), первинного очищення (первинне відстоювання) і третинного очищення (доочищення стічної води фільтруванням через пісок, мікрофільтрування тощо).

Вугільне адсорбування-екстрагування хлороформом (застаріле) – процедура, у якій речовини, переважно органічні, адсорбують з води активованим вугіллям за визначених умов, а потім перед аналізуванням їх екстрагують хлороформом.

Вугільний діоксид вуглецю – діоксид вуглецю, розчинений у воді.

- Г -

Газовий склад природних вод – сукупність газів, що містяться у природних водах у розчиненому стані. Формується внаслідок поглинання газів повітря, біологічних і хімічних процесів, що відбуваються у воді та донних відкладах.

Галінність гідробіонтів – характеристика адаптивних можливостей водяних організмів щодо змін солоності води.

Галобіонти – мешканці вод із підвищеною солоністю, що вища за солоність морської води.

Галоїдні похідники метану – сполуки метану, у яких три атоми водню в молекулі заміщені атомами хлору, бромом чи йоду (вони можуть утворюватися з органічної речовини у воді, обробленій чи продезінфікованій галогенами (за винятком фтору) чи окисниками, здатними виділяти галогени).

Галоклин – шар води в стратифікованій водоймі з максимальним градієнтом солоності.

Галофіли – організми, які існують лише в умовах високої солоності середовища.

Галофоби – організми, які живуть лише у прісних (солоність не перевищує 0,5 ‰) або слабосолоних (до 5 ‰) водоймах.

Гейзер – джерело, що періодично фонтанує гарячою водою та паром і є одним із проявів пізніх стадій вулканізму.

Гелофіти – болотяні трав'янисті рослини.

Геократичні рухи – зміни рівня океану внаслідок руху земної кори. Представлені трансгресіями та регресіями моря.

Геотермальні ресурси – частина тепла твердої, рідкої й газо-подібної фаз земної кори, яка може бути економічно ефективно вилучена з надр Землі та використана за сучасного рівня розвитку геотермальної технології.

Гетеротрофні бактерії – бактерії, що використовують органічну речовину як джерело енергії на противагу автотрофним бактеріям.

Гирло річки – місце, де певна річка впадає у водойму, іншу річку чи місце, де вода повністю розтікається по поверхні суші, витрачаючись на випаровування і просочування в ґрунт, або ж її повністю забирають на господарські потреби.

Гирлова ділянка річки – перехідна зона, вздовж якої гідрологічний режим річки поступово змінюється на режим водойми чи моря.

Гігієна – розділ медицини, який вивчає вплив чинників навколишнього середовища на здоров'я людини, її працездатність і тривалість життя; розробляє нормативи, вимоги та санітарні заходи, спрямовані на оздоровлення поселень, умов життя та діяльності людей.

Гігієна навколишнього середовища – інтегральний розділ гігієнічної науки, який вивчає вплив усієї різноманітності антропогенних і природних чинників навколишнього середовища на організм людини та наукове обґрунтування рекомендацій з оздоровлення навколишнього середовища в інтересах збереження та зміцнення здоров'я людини.

Гігієнічна регламентація – затвердження науково обґрунтованих, апробованих державних санітарних норм, правил, гігієнічних регламентів і нормативів.

Гігієнічне нормування хімічних речовин у навколишньому середовищі – обґрунтування безпечних чи оптималь-

них для людини рівнів вмісту хімічних речовин в різних об'єктах навколишнього середовища.

Гігієнічне нормування чинників навколишнього середовища – встановлення меж (безпечних для організму людини) інтенсивності і тривалості впливу на організм чинників навколишнього середовища.

Гігієнічне обстеження – вивчення об'єктів навколишнього середовища для виявлення чинників, які негативно впливають на здоров'я людини.

Гігієнічні вимоги – комплекс вимог до об'єкта дослідження, які виключають прояв його шкідливого впливу на здоров'я людини та навколишнє середовище.

Гігієнічні дослідження – дослідження, які виконуються для встановлення впливу на здоров'я людини чинників навколишнього середовища, виховання, навчання, фізичної активності, трудової діяльності, харчування, медичного обслуговування, а також для наукового обґрунтування та розроблення відповідних гігієнічних норм і заходів.

Гігієнічні нормативи – кількісний показник, який характеризує оптимальний чи допустимий рівень фізичних, хімічних, біологічних чинників навколишнього та виробничого середовищ.

Гігієнічні регламенти – науково обґрунтовані параметри чинників навколишнього середовища, які виключають їхній шкідливий вплив на організм.

Гігієнічні рекомендації – комплекс науково обґрунтованих заходів, виконання яких виключає шкідливий вплив на здоров'я людини та навколишнє середовище досліджуваних об'єктів і чинників.

Гігрогеліофіти – волого- і сонцелюбні рослини.

Гігромезофіти – рослини, які надають перевагу умовам, проміжним між умовами існування гігрофітів і мезофітів.

Гігоморфи – екологічні форми рослин вологих умов місцезнаходження.

Гігроскопічний – здатний легко вбирати в себе вологу.

Гігрофіли – наземні організми, пристосовані до проживання в середовищі з високою вологістю.

Гігрофіти – наземні рослини, що ростуть лише в умовах значної зволоженості і не мають пристосувань до обмеження транспірації.

Гігрофоби – наземні організми, які уникають надмірної вологості в межах конкретних біотопів.

Гідравліка – наука про закони рівноваги і руху рідини; прикладна механіка рідини.

Гідравлічна крупність – швидкість рівномірного падіння твердих частинок у нерухомій воді.

Гідравлічний – який діє або здійснюється за допомогою тиску води.

Гідрант – водозабірний пристрій на водопровідній мережі для подачі води, здебільшого під час гасіння пожеж.

Гідрат – хімічна сполука, що містить молекули води.

Гідратація – приєднання води до різних речовин.

Гідроавіація – авіація, літаки якої можуть підніматися з води і спускатися на воду; водна авіація.

Гідроагрегат – гідравлічна турбіна та електричний генератор, з'єднані спільним валом.

Гідроакустика – розділ акустики, що вивчає поширення звуків у воді.

Гідробиологічний аналіз води – дослідження часової та структурно-функціональної організації представників рослинного і тваринного світу водних об'єктів для оцінки екологічного стану вод.

Гідробиологія – наука, яка вивчає організми, що населяють води (гідробіонти) у взаємодії їх між собою і з абіотичними компонентами водних екосистем.

Гідробионти – організми, що живуть у водному середовищі.

Гідробиоценоз – угруповання гідробіонтів різних систематичних груп, структурно-функціональна частина водної екосистеми, її біоти.

Гідровузол – сукупність гідротехнічних споруд, розташованих в одному місці.

Гідрогеологія – наука, що вивчає походження, поширення, режим, ресурси та фізико-хімічні властивості підземних вод і розробляє практичні способи їхнього пошуку та видобування.

Гідрограф – хронологічний графік зміни рівня води у певному створі водотоку.

Гідрографічна мережа – сукупність водотоків і водойм у межах певної території.

Гідрографія – прикладна наука, що вивчає й описує моря, озера, річки та інші водні об'єкти.

Гідрографія суші – розділ гідрології суші, що вивчає закономірності географічного поширення поверхневих вод та описує конкретні водні об'єкти, їхній режим та господарське значення.

Гідроекологія – наука, що вивчає водні екосистеми, їхні структури і закономірності функціонування, зумовлені взаємодією гідробіонтів як між собою, так і з навколишнім водним середовищем.

Гідроелектростанція (ГЕС) – комплекс споруд, машин і устаткування, за допомогою яких механічна енергія потоку води перетворюється на електричну енергію.

Гідроенергетика – галузь енергетики, пов'язана з використанням енергії води для вироблення електроенергії на гідроелектричних станціях.

Гідроенергетичні ресурси – запаси відновлюваної механічної енергії водного потоку в певному районі, басейні річки, країні, на континенті та планеті загалом, яку можна перетворити на електричну за допомогою гідравлічних турбін на гідроелектричних станціях (ГЕС).

Гідроізоляція – захист різних споруд і окремих конструкцій від шкідливого впливу води.

Гідрокарбонатні води – природні води, в аніонному складі яких кількісно переважають гідрокарбонатні йони (HCO_3^-) порівняно з іншими аніонами (наприклад, сульфатни-

ми (SO_4^{2-}), хлоридними (Cl) та ін.). Гідрокарбонатні йони домінують у воді більшості річок внаслідок постійного контакту річкових вод з відносно добре промитими, але збідненими на хлориди і сульфати верхніми шарами ґрунтів і порід.

Гідрократичні рухи – зміна рівня океану, викликана зміною об'єму води.

Гідрокриптофіти – рослини, у яких бруньки відновлення знаходяться на дні водоймищ.

Гідроліз – реакція обмінного розкладу між різними сполуками і водою.

Гідролог – фахівець з гідрології.

Гідрологічна мережа – сукупність гідрологічних постів на певній території.

Гідрологічна станція – установа, завданням якої є вивчення гідрологічного режиму водних об'єктів певної території та оперативне обслуговування господарських об'єктів.

Гідрологічний басейн – водозбірна площа.

Гідрологічний витратомір – гідротехнічна споруда для вимірювання витрат води у відкритих водотоках за стійкою однозначною залежністю витрат води від вод напору над вимірювальною спорудою.

Гідрологічний пост – пункт на водному об'єкті, обладнаний для постійних гідрологічних спостережень.

Гідрологічний прогноз – науково обґрунтоване передбачення очікуваного гідрологічного режиму.

Гідрологічний прогноз в інтервальних оцінках – прогноз як довірчий інтервал, у межах якого із заданою ймовірністю знаходиться очікуване значення передбачуваної гідрологічної характеристики.

Гідрологічний процес – процес формування гідрологічного режиму.

Гідрологічний режим – сукупність змін стану певного водного об'єкта, що закономірно повторюються та притаманні йому на відміну від інших водних об'єктів.

Гідрологічний рік – річний інтервал, що містить періоди накопичення та витрачання вологи у річковому басейні.

Гідрологічний сезон – частина гідрологічного року, в межах якого режим річки характеризується спільними рисами його формування та стану, зумовленими сезонними змінами клімату.

Гідрологічний цикл – природний цикл, що охоплює випаровування води з поверхні Землі (переважно з поверхні океанів) в атмосферу та її повернення у вигляді опадів. Цей цикл охоплює поглинання води рослинами з подальшим її випаровуванням, а також перехід води в атмосферу у вигляді пари перед її поверненням на землю у вигляді опадів.

Гідрологічні розрахунки – розрахунки різних гідрологічних характеристик (розподілу річного стоку, норм стоку, максимальних і мінімальних рівнів тощо) різними методами в інженерній гідрології.

Гідрологічні характеристики – кількісна оцінка елементів гідрологічного режиму та морфологічних особливостей річкових басейнів.

Гідрологія – наука про природні води, їхні властивості та явища і процеси, що в них відбуваються, а також закономірності розвитку цих явищ і процесів у взаємозв'язку з атмосферою, літосферою і біосферою.

Гідрологія боліт – розділ гідрології суші, що вивчає гідрологічний режим боліт.

Гідрологія суші – розділ гідрології, що вивчає поверхневі води.

Гідролокація – визначення за допомогою звукових хвиль місцезнаходження предметів у воді.

Гідромеліорація – поліпшення земельних угідь шляхом штучного зрошення, осушення боліт тощо.

Гідрометеорологічна болотна станція – спеціалізована гідрометеорологічна станція, де спостерігають за елементами водного та теплового балансу болотного масиву.

Гідрометр (гідрометричний млинок) – прилад для визначення кількості та швидкості руху води у водному басейні.

Гідрометричний водозлив – гідрологічний витратомір у формі порогу або стінки, що перегороджує русло, з вирізом певної форми для витікання води.

Гідрометричний лоток – гідрологічний витратомір у формі відкритого жолоба, спрямованого вздовж осі потоку.

Гідрометричний млинок – прилад для вимірювання швидкості течії води, в якому чутливим елементом є ротор чи лопатевий гвинт.

Гідрометричний створ – створ через водотік, де вимірюють витрати води та виконують інші гідрометричні роботи.

Гідрометричні роботи – комплекс робіт, що їх виконують на водних об'єктах з метою вимірювання характеристик гідрологічного режиму.

Гідрометрія (гідрологія суші) – розділ гідрології суші, що вивчає та розробляє методи вимірювання і спостереження за режимом водних об'єктів, обладнання та прилади, які застосовуються при цьому, способи опрацювання результатів спостережень.

Гідрометрія – вимірювання та аналізування течії води.

Гідромеханізація – спосіб виконання земляних, гірничих та інших робіт за допомогою енергії потоку води.

Гідропаразитологія – наука, що досліджує паразитів гідробіонтів і всі аспекти взаємовідносин паразитів та їхніх хазяїв на рівні організмів, популяцій, угруповань та екосистем.

Гідропарк – парк, у якому є штучні або природні водойми, які використовують переважно для водного спорту та купання.

Гідропоніка – вирощування рослин без ґрунту на рідких поживних розчинах (метод водних культур) або на штучних заміниках ґрунту (гравій, керамзит, щебінь), які періодично зволожують водним розчином мінеральних добрив.

Гідроресурси – природні запаси води як джерело електроенергії, база судноплавства тощо.

- Гідросфера** – сукупність вод усіх поверхневих водних об’єктів земної кулі, підземних вод, льодовиків і снігового покриву, включаючи воду атмосферну, яка об’єднана глобальним кругообігом речовин та енергії і становить водну оболонку Землі.
- Гідротехніка** – наука про використання водних ресурсів і про боротьбу зі шкідливою дією води, а також галузь техніки, яка здійснює ці самі завдання.
- Гідротехнічні споруди** – інженерні споруди для використання природних водних ресурсів та запобігання шкідливій дії вод на навколишнє середовище.
- Гідротоксикометрія** – сукупність методів кількісного оцінювання токсичності води.
- Гідротурбіна** – двигун з обертовим рухом, у якому використовують енергію потоку води.
- Гідрофізика** – розділ гідрології, в якому вивчаються фізичні властивості різних станів води Землі.
- Гідрофіли** – організми, пристосовані до життя у водному середовищі.
- Гідрофіти** – водяні рослини, прикріплені до ґрунту і нижньою частиною занурені у воду.
- Гідрофоби** – організми, що уникають обводнених місць.
- Гідрофон** – прилад для приймання звукових хвиль, що виникають або поширюються у воді.
- Гідрофор** – прилад для взяття зразків води з різних глибин.
- Гідрохімія** – наука, що вивчає хімічний склад природних вод та його зміну у часі і просторі.
- Гідрохори** – рослини, плоди, насіння і спори яких переносять водні течії.
- Гіпертрофна вода** – тип евтрофної води, що належить головним чином до вод з винятково високим неспецифічним рівнем біогенного збагачення і характеризується надзвичайно великим розвитком водоростей.
- Гіполімніон** – шар водної товщі, розташований нижче температурного стрибка, зі слабким перемішуванням води і незначною зміною температури при збільшенні глибини.

Глибинний поплавець – поплавець, що його використовують для вимірювання швидкості течії в певному шарі водної товщі.

Глибинні течії – течії, що утворюються в товщі води поза дією вітру, головним чином внаслідок різної щільності води.

Глибока свердловина – свердловина для забирання води з-під одного чи кількох непроникних шарів.

Глибоководне ложе океану – частина дна Світового океану, яка займає найнижчий батиметричний рівень (переважно 3000-6000 м) земної поверхні між материковим підсьхилком та серединно-океанічними хребтами.

Гляціологія – наука, що вивчає льодовики.

Гомотермія – явище незмінності температури води по глибині водойми.

Господарська стічна вода – побутова стічна вода, яка не містить фекальних відходів і сечі.

Гостра інтоксикація – інтоксикація з чіткими ознаками, що є наслідком короткочасної дії токсиканта.

Гостра летальна токсичність води – летальна токсичність води, зумовлена короткочасною дією токсиканта.

Гостра токсичність води – токсичність води, що виявляється внаслідок короткочасної дії токсиканта.

Гравітаційна вода у ґрунті – волога, яка вільно переміщується у ґрунті вниз під дією сили тяжіння і досягає підґрунтової води.

Грам-негативні бактерії – бактерії, клітинні оболонки яких не утримують блакитного кольору під час забарвлювання за Грамом.

Грам-позитивні бактерії – бактерії, клітинні оболонки яких утримують блакитний колір під час забарвлювання за Грамом.

Гранично-допустима концентрація (ГДК) речовини у воді – встановлений рівень концентрації речовини у воді, вище якого воду вважають непридатною для конкретних цілей водокористування.

Гранично-допустима доза (ГДД) – кількість шкідливої речовини, поглинання або вплив якої не має згубних наслідків для організму або екосистеми.

Гранично-допустимий рівень токсичності води (ГДРТ) – рівень токсичності води, за якого якість води відповідає встановленим нормативним вимогам.

Гранично-допустимий скид (ГДС) речовини до водного об'єкта – норматив, що встановлює масу речовини у зворотній воді, максимально припустиму для відведення з установленим режимом у даному пункті водного об'єкта, виходячи з вимоги забезпечення норм якості води в контрольному створі або непогіршення складу і властивостей води, якщо вони гірші за встановлені.

Гребінь хвилі – частина паводкової хвилі, що розташована вище за статичний рівень.

Гребля – переливальна конструкція, яку можна використовувати для регулювання рівня води вгору по течії або для вимірювання витрати, чи для вирішення першого і другого завдання.

Гриби – велика група гетеротрофних організмів, які, зазвичай, утворюють спори і мають чітко виражені ядра, але не мають фотосинтезувального матеріалу, такого як хлорофіл.

Грибкові організми в стічній воді – сукупність ниткоподібних бактерій і грибків та інших видів найпростіших, що трапляються у вигляді клейкого в'язкого наросту в очищувальних спорудах чи водотоках внаслідок скидання в них неповністю очищеної і неочищеної побутової або промислової стічної води.

Ґрунтове очищення – очищення (і, відповідно, видалення) стічної води методом зрошування на ґрунт.

Ґрунтовий стік – стік у товщі ґрунту.

Ґрунтові води – тимчасове скупчення краплинно-рідкої води у ґрунті на слабкопроникних шарах, які гідравлічно не сполучені з розташованими нижче водоносними шарами.

Грязьові озера – озера, багаті цілющими грязями з мінеральними та органічними сполуками.

Гумінові кислоти – частина гумінових речовин, розчинних у розведеному лужному розчині, але осаджуваних способом підкислювання.

Гумінові речовини – аморфні комплексні полімерні органічні речовини, утворювані у процесі розкладання рослинних і тваринних залишків у ґрунтах та осадах, які додають характерне жовто-коричнє забарвлення багатьом поверхневим водам.

Гумусові речовини природних вод – складні високомолекулярні органічні речовини, що утворюються внаслідок біохімічного розкладання залишків рослинних і тваринних організмів у воді, ґрунті й донних відкладах.

Густина води – одна з важливих фізичних характеристик води, що чисельно виражає масу одиниці її об'єму.

Густота льодоходу – ступінь покриття річок і водойм крижинами під час льодоходу.

Густота річкової мережі – довжина річкової мережі, що припадає на квадратний кілометр певної території.

- Д -

Деаерування – часткове чи цілковите вилучення розчиненого у воді повітря у природних умовах чи внаслідок штучних фізичних процесів.

Дегазування – часткове чи цілковите вилучення розчинених газів, здійснюване, зазвичай, фізичним процесом.

Дегідратування – процес, в якому вологий мул, зазвичай, кондиційований за допомогою коагулянту, зневоджується застосуванням фізичних засобів.

Дезінфікування; знезаражування – обробляння води з метою вилучення патогенних мікроорганізмів.

Дейонізування – часткове чи майже цілковите вилучення йонних груп, зокрема використанням йонообмінних смол.

Декантування – відокремлення шару води, що залишається зверху після осадження завислих твердих частинок або після його відокремлення від рідини з більшою щільністю.

Дельта – гирло річки з рукавами, протоками та обмілинами, які формуються внаслідок інтенсивного відкладання наносів.

Демінералізування – зменшування вмісту йонних груп і розчинених неорганічних речовин у воді за допомогою фізичних, хімічних чи біологічних процесів.

Денітрифікування – відновлення нітрату і/або нітриту до азоту чи закису азоту, зазвичай, внаслідок впливу бактерій.

Депресія підземних вод – зниження безнапірної чи напірної площі депресійної поверхні до рівня природного (водотоки, яри, балки, сухі долини) або штучного (криниці, свердловини, гірничі виробки) дренажу.

Державна гідрометеорологічна служба (Держгідромет) – урядовий орган державного управління в Україні, який здійснює керівництво та управління у сфері гідрометеорологічної діяльності.

Дестратифікування – переміщення нижніх і поверхневих шарів води в озері чи водосховищі, наприклад, внаслідок природних явищ чи штучним способом.

Деструкція токсиканта – розкладання токсиканта у водному середовищі на простіші продукти під дією хімічних, фізичних та біологічних чинників.

Детеріораційний кадастр – систематизоване зведення відомостей про погіршення умов довкілля – забруднення повітря, водойм, ґрунтів, знищення рослинності, тварин тощо. Складають на підставі картографічних матеріалів певного регіону з урахуванням усіх джерел забруднення, їхньої взаємодії, поширення, а також форм впливу на природні комплекси й людину.

Детермінант – те, що має бути визначено.

Детоксикація – ослаблення чи припинення дії токсиканта внаслідок видалення, розпаду або перетворення його у менш токсичні сполуки.

Детрит – у біологічному значенні мертві організми і частки органічної речовини, що назбиралися (чи ні) на дні; у практиці очищення стічних вод – великий неорганічний матеріал, зв'язаний з органічною речовиною, який може переносити потік води.

Детритофаги – організми, які харчуються детритом.

Дефіцит кисню – різниця між фактичною концентрацією розчиненого кисню у водній системі і показником насиченості киснем.

Дехлорування – часткове чи повне вилучення з води залишкового хлору за допомогою хімічного чи фізичного процесу.

Джерело – ґрунтова вода, що виходить на поверхню землі.

Джерело забруднення – господарський або природний об'єкт, а також природне явище, що спричинює забруднення води.

Джерело питного водопостачання – водний об'єкт, воду якого використовують для питного водопостачання після відповідного оброблення або без нього.

Дзеркало водойми – водна поверхня водойми.

Диск Секкі – прилад для вимірювання прозорості води у водоймах.

Дистилювання – процес випаровування з наступним конденсаванням; застосовують, наприклад, для одержання води високого ступеня чистоти.

Дистильована вода – вода, очищена перегананням від розчинених у ній домішок.

Дистрофна вода – вода, бідна на поживні речовини, яка містить високі концентрації гумусових речовин.

Дихання – обмінювання газами між організмом та його довкіллям, що є результатом окиснення субстрату з виділенням енергії (воно може відбуватися аеробно або анаеробно).

Діаліз – процес, за допомогою якого малі молекули або йони дифундують через мембрану, спричиняючи таким чи-

ном їхнє відокремлення від більших за розмірами молекул у розчині та від завислих речовин.

Діапазон реагування тест-об'єкта – унормований інтервал концентрацій еталонної речовини, у межах якого знаходиться вибране значення певної тест-реакції за встановлених умов експозиції.

Діатомові водорості – одноклітинні водорості класу *Bacillariophyceae*, які мають кремнеземні перетинки.

Дійова площа водозбору – частина площі водозбору, на якій формується стік за певного шару опадів, що надходять на поверхню водозбору.

Ділянка пробовідбирання – загальна площа всередині водного об'єкта, у межах якої відбирають проби.

Діяльний шар болота – шар активного водообміну на болоті, що є перехідним від торфових покладів до поверхні нерозкладених залишків рослин чи мохового покриву.

Дно – ґрунтова поверхня під водою.

Довготерміновий гідрологічний прогноз – прогноз, що його видають із завчасністю від 15-ти діб до декількох місяців.

Довжина річки – відстань річки від витoku до гирла.

Дозвіл на скиди – офіційний документ, який дає право здійснювати скиди певної кількості забруднювальних речовин у водні об'єкти за одиницю часу протягом визначеного у дозволі строку.

Донний лід – внутрішньоводний лід, утворений на дні водного об'єкта.

Донні відклади – твердий матеріал, що осідає із завислих речовин на дно водних об'єктів (як проточних, так і непроточних).

Донні наноси – наноси, які формують річкове русло, заплаву чи ложе водойми, взаємодіючи з водною масою.

Доочищення – застосування додаткового очищення для подальшого зниження забрудненості стічною водою, підданню первинному і вторинному очищенню. Це може бути: а) подальше фізичне оброблення; б) хімічне оброблення; в) подальше біологічне оброблення.

Доочищення стічної води – третинне очищення із застосуванням додаткових фізичних чи біологічних процесів.

Допустима похибка гідрологічного прогнозу – умовно прийнята гранична величина похибки, за якої гідрологічний прогноз вважають підтвердженим.

Дослідна порція – окрема порція проби, яку досліджуватимуть.

Доступний хлор; загальний доступний хлор – терміни, які, зазвичай, використовують для характеристики міцних розчинів гіпохлориту натрію і хлорної води та їхніх розбавлень, використовуваних для хлорування.

Дошова вода – вода, що утворюється з атмосферних опадів і в яку ще не надійшли розчинні речовини з ґрунту.

Дошовий стік – стік, що виникає внаслідок випадання дощів.

Дошоприймальний резервуар – резервуар, у який за дошової погоди надходить стічна вода, об'єм якої перевищує розрахунковий максимум, допустимий для основного процесу очищення стічної води. Його призначено для назбирування максимального об'єму стічної води, що буде надходити на обробляння за нормальної витрати і для вилучення твердих частинок з тієї частини витрати зливової води, що перетікає у водний об'єкт.

Дошоприймач – пристрій на загальносплавній каналізації для відведення зливових вод, рівень яких перевищує заданий.

Дрейф льоду – рух льоду в морі, викликаний вітрами і течіями.

Дренаж – система штучних водотоків, каналів, якими відводять надлишкову воду з ґрунту, а також спосіб осушування земель за допомогою цих водотоків.

Дренажна вода – вода, яка профільтрувалася у дренаж із тіла гідротехнічної споруди (водойми, каналу тощо) чи її основи, а також із осушеного (зрошеного) земельного масиву.

- Е -

Евапотранспірування – загальне випаровування із площі, покритої рослинністю, яке охоплює випаровування: води, поглиненої рослинами; води, виділеної поверхнею листя (транспірування); води з ґрунту.

Евлітораль – зона моря або прісної водойми, що займає прибережну або донну частину мілководдя, в якій сонячне світло проникає до дна.

Еврибати – водяні тварини з широким діапазоном вертикального поширення (від узбережних зон до великих глибин), які витримують значні коливання тиску води.

Евригалінні тварини – водяні або ґрунтові тварини, здатні існувати за широкого діапазону солоності середовища.

Евтрофікація водних об'єктів антропогенна – підвищення біотичної продуктивності водних об'єктів внаслідок надходження до них біогенних елементів під впливом діяльності людини. Джерела такого надходження можуть мати різне походження: урбогенне (комунально-побутові та промислові стічні води), агрогенне (вимивання дощовими зливами та ґрунтовими водами мінеральних добрив з місць сільськогосподарської діяльності людини), зоогенне (стоки тваринницьких ферм, а також забруднення водних об'єктів у місцях водопою худоби).

Евтрофна вода – водна маса, збагачена біогенними елементами, яка містить водні організми, представлені значною різноманітністю видів і відносно великою їхньою кількістю.

Еквівалент споживання – кількість кисню, необхідна для забезпечення життєдіяльності мікроорганізмів (аеробних бактерій), які мінералізують органічні та інші забруднювальні речовини, розчинені у стічних водах, що потрапляють у водойми.

Екзогенне дихання – метаболізм, що постачає енергію за рахунок використання субстратів.

Екзометаболіти водяних організмів – виділення назовні продуктів обміну речовин водяними організмами.

Екологічна гідрологія – розділ гідрології, що вивчає гідрологічні процеси, явища та характеристики, які впливають на функціонування водних екосистем.

Екологічна токсикологія – розділ токсикології, який вивчає переміщення і перетворення токсикантів у біосфері та їхній вплив на екосистеми.

Екологічне благополуччя водного об'єкта – нормативне відтворення пелагічних і придонних ракоподібних та риб у водному об'єкті.

Екологічне оцінювання якості води – віднесення води до певних класів, категорій чи індексів згідно з офіційно визаною системою екологічних класифікацій якості води на підставі певних кількісних значень (критеріїв) показників складу і властивостей води.

Екологія – наука, яка вивчає взаємини між живими організмами та їхнім природним середовищем.

Екосистема – система взаємозв'язаних живих організмів і навколишнього середовища, в якій відбувається циклічний взаємообмін речовин та енергії.

Експеримент у гідрології – детальне вивчення закономірностей гідрологічного процесу чи його окремих ланок у штучно створених або підібраних у природі умовах.

Експериментальне діяння – контрольований вплив чинників навколишнього середовища на організм експериментальних тварин.

Експозиція – процес взаємодії тест-об'єкта з токсикантом за експериментальних умов, що характеризуються концентрацією токсиканта, частотою і тривалістю його дії.

Екстрагувати – вилучати із водного розчину розчинені речовини розчинником, який не змішується з водою, але в якому вони розчиняються краще, ніж у воді.

Електродіаліз – процес, який застосовують для дейонізування води, в якому у разі впливу електричного поля йони відокремлюються від однієї водної маси і переносяться в іншу через йонообмінну мембрану.

Елюювання – оброблення мулу промиванням чистою або стічною водою від станції аерування для зниження лужності мулу, особливо під час вилучення аміакових сполук, завдяки чому знижується кількість потрібних коагулянтів.

Емульсійна вода – нерозчинна вода, що є в паливі в замуленому стані чи осіла на стінках та дні скляної тари у формі дрібних крапель.

Ендогенне дихання – метаболізм, що поставляє енергію без використання субстратів.

Ентеровіруси; кишкові віруси – група вірусів, що можуть розмножуватися в шлунково-кишковому тракті людини і тварин.

Ентерококи; фекальні стрептококи (застаріле) – група аеробних та інколи, можливо, анаеробних грам-позитивних бактерій, які зазвичай існують у товстій кишці людини і теплокровних тварин; вони мають антиген Лансефільда групи D, є каталіз-негативні, здатні до розвитку за температури 45° С та до гідролізу ескуліну за наявності 40 % солі жовчної кислоти і 4-метил-умбеліферил- β -D-глюкозиду (MUD), за наявності ацетату талію та налідиксинової кислоти.

Епідеміологія навколишнього середовища; неінфекційна епідеміологія – вивчення стану здоров'я населення у зв'язку із забрудненням навколишнього середовища.

Епімімніон – вода над термоклинном у стратифікованій водній масі.

Естуарій – частково обмежений водний об'єкт у нижній течії ріки, який вільно сполучений з морем і постачається прісною водою з дренажованої території, розташованої вище.

Еталонна речовина – стандартний хімічний реактив з певними фізико-хімічними властивостями, який використовують для встановлення похибки визначень токсичності

води (водного середовища) і діапазону реагування тест-об'єкта.

Еукаріоти – мікроорганізми з клітинною структурою та ядром, оточеним ядерною мембраною.

Еуфотична зона – верхній шар води водного об'єкта, куди проникає досить світла для ефективного фотосинтезу.

Ефективна концентрація (ЕК) – концентрація токсиканта, що спричиняє певну тест-реакцію за встановлених умов експозиції.

Ефективність методики прогнозування гідрологічного явища – перевага в точності, яку мають прогнози гідрологічного явища за методикою, порівняно з прогнозуванням за середнім чи іншим сталим його значенням.

- Ж -

Живий переріз – частина водного перерізу, де спостерігається течія води.

Живлення річок і озер – поверхневі (дощові, снігові і льодовикові) та підземні води, що надходять в річки і озера.

Життєздатні бактерії – бактерії, здатні до метаболізму і/або розмножування.

Жорсткий детергент – детергент, який містить поверхнево-активний агент, тривкий до первинної біодеградації, та чий властивості щодо зменшення поверхневого натягу помітно не знижуються під час біологічного оброблення побутової стічної води.

Жорсткість – властивість води протидіяти утворенню мильної піни (жорсткість води – це старе поняття, яке використовували для описування наявності кальцію та магнію у воді). Існують різні види жорсткості – загальна, карбонатна та ін.

Забезпеченість методики гідрологічного прогнозування – ймовірність того, що похибки прогнозування гідрологічної характеристики чи явища не перевищують допустимої похибки, визначеної для деякої передбачуваної змінної.

Забезпеченість стоку – ймовірність того, що певне значення стоку може бути перевищене серед сукупності всіх можливих його значень.

Забереги – смуги льоду, що примерзли до берегів водних об'єктів, коли основна частина водного простору не замерзла.

Забір води – видучення води з водного об'єкта для використання за допомогою технічних пристроїв або без них.

Забірна вода – вода, що відбирається з водного об'єкта.

Забруднення води – надходження до водного об'єкта фізичних, хімічних чи біологічних речовин та енергії, що спричинює погіршення якості води.

Забруднення води вторинне – хімічне забруднення водного об'єкта, що виникає внаслідок хімічних перетворень раніше внесених речовин, масового розвитку організмів чи розкладання мертвої біологічної маси, а також внаслідок оборотності процесів виведення забруднювальних речовин.

Забруднення гідроакустичне – забруднення фізичне, зумовлене прямим чи непрямим привнесенням акустичної енергії у водне середовище під час плавання кораблів і суден.

Забруднення дифузне – поширення природних і техногенних забруднювачів, спричинене різницею концентрації їх у точці утворення чи викиду і на певній відстані від джерела забруднення.

Забруднення механічне – забруднення середовища агентами, що спричинюють негативний механічний вплив без фізико-хімічних наслідків.

Забруднення мікробіологічне – поява в середовищі аномально великої кількості мікроорганізмів, що пов'язано з їхнім розмноженням на антропогенних субстратах.

Забруднення морських вод – безпосереднє чи непряме внесення людиною речовин або енергії у морське середовище, що завдає шкоди біологічним ресурсам, створює перешкоди для господарської діяльності морських галузей, включаючи рибальство, зменшує придатність морської води для використання та погіршує естетичні якості морських ландшафтів.

Забруднення поверхневих вод – надходження у водні об'єкти речовин та енергії, що змінюють властивості та якість природних вод. Є наслідком екологічно неконтрольованої промисловості, сільського господарства, військової діяльності, комунальної сфери.

Забруднення Світового океану – надходження до Світового океану забруднювальних речовин у кількості, що перевищує здатність морського середовища до самоочищення.

Забруднення фізичне – забруднення, пов'язане зі зміною фізичних параметрів середовища.

Забруднення хімічне – зміни природних хімічних властивостей середовища, що полягають у перевищенні на певний період середніх багаторічних коливань кількості хімічних речовин, що негативно впливають на екосистеми.

Забруднювальна речовина – речовина у воді, яка викликає погіршення якості води.

Забруднювальне навантаження – кількість (маса) визначених забруднювальних речовин, що потрапляють в очисну споруду чи що їх скидають у водоприймач протягом певного періоду.

Забруднювання – погіршення придатності води для використання з певною метою.

Завальні озера – озера, які виникли внаслідок зсуву чи обвалу, що перегороджує шлях водному потоку.

Завислі наноси – наноси, які у завислому стані переносять водний потік.

Завислі тверді речовини – тверді речовини, які можна вилучати фільтруванням або центрифугуванням за певних умов.

Завислі тверді частинки мулової суміші – наявність твердих речовин (у вигляді сухої речовини) у муловій суміші.

Завчасність гідрологічного прогнозу – проміжок часу від дати випуску прогнозу до дати здійснення передбачуваного гідрологічного явища.

Загальний аміак – сума зв'язаного аміаку, наявного у вигляді йонів амонію і вільного аміаку у порівнюваних одиницях.

Загальний вміст твердих речовин – сума розчинених і завислих речовин.

Загальний вуглець – сума загального органічного вуглецю та загального неорганічного вуглецю, який є у воді.

Загальний діоксид вуглецю – сума вільного діоксиду вуглецю та діоксиду вуглецю, зв'язаного у формі карбонатів і вугільної кислоти.

Загальний неорганічний вуглець – весь вуглець, що міститься у розчинених і завислих неорганічних речовинах, які є у воді.

Загальний окиснений азот – загальна кількість елементарного азоту, наявна у формі нітрату або нітриту у воді, виражена як концентрація.

Загальний хлор – хлор, наявний у формі вільного хлору чи сполук хлору, або як у тій, так і в іншій формі.

Загальнодержавна програма “Питна вода України” на 2006-2020 роки – програма, спрямована на реалізацію державної політики щодо забезпечення населення якісною питною водою відповідно до Закону України “Про питну воду та питне водопостачання” (2002). Мета програми: поліпшення забезпечення населення України питною водою нормативної якості в межах науково обґрунтованих норм питного водопостачання, реформування і розвиток водопровідно-каналізаційної мережі та поліпшення на цій основі стану здоров'я населення, а також соціально-екологічної ситуації в країні та окремих її регіонах.

Загальнодержавна програма охорони та відтворення доквілля Азовського і Чорного морів – програма, що визначає державну політику, стратегію та план дій, спрямовані на вирішення комплексу екологічних проблем Азово-Чорноморського регіону.

Загальнодержавна програма розвитку водного господарства – програма, спрямована на реалізацію державної політики України щодо поліпшення забезпечення якісною водою населення і галузей економіки, розв'язання водогосподарських та екологічних проблем, створення умов для переходу до сталого та ефективного функціонування водогосподарського комплексу.

Загатне озеро – озеро, що утворилось внаслідок гірських обвалів.

Зажор – скупчення шуги та дрібнопобитого льоду в руслі річки, що спричинює стиснення водного перерізу та пов'язане з цим підняття рівня води.

Закон Бера – річки, що течуть у меридіональному напрямі, мають тенденцію у північній півкулі зміщувати своє русло праворуч, у південній – ліворуч. Внаслідок цього вони підмивають праві береги, які стають високими та урвистими, а протилежні, ліві береги – низькими й пологими.

Закон України “Про питну воду і питне водопостачання” – законодавчий акт, що визначає правові, економічні та організаційні засади функціонування системи централізованого та нецентралізованого питного водопостачання, спрямовані на гарантоване забезпечення населення якісною та безпечною для здоров'я людини питною водою.

Законодавство про рибальство – система законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини у галузі рибальства.

Закраїни – смуги чистої води вздовж берегів, утворювані перед скресанням внаслідок танення льоду та підвищення рівня води.

Закрут річки; меандра – ділянка звивистого русла річки, розташована між двома суміжними точками перегину його умовної осьової лінії.

Залежність “час-ефект” – кількісний зв’язок між тривалістю дії токсиканта певної концентрації на тест-об’єкт і токсичним ефектом.

Залишковий хлор; загальний залишковий хлор – хлор, що залишається у розчині після хлорування у формі або вільного хлору, або сполук хлору, або як у тій, так і в іншій формі.

Залізобактерії – група бактерій, здатна одержувати енергію окиснюванням заліза (II); гідроксид заліза (III) може осідати всередині чи поверх оболонки бактерій.

Замерзання – фаза льодового режиму, для якої характерним є утворення льодяного покриву.

Замикальний створ – нижній створ на річці, що обмежує певний басейн і в якому замикається лінія його вододілу.

Замулення водойм – процес заповнення улоговин (водосховищ, озер, ставків) наносами, які надходять з водозбору під час повеней і паводків, а також внаслідок абразії берегів.

Замулення малих річок – процес осідання завислих наносів та заповнення відкладами річищ малих водотоків внаслідок зменшення водності і швидкості течії.

Заплава – складена наносами частина річкової долини, яку періодично заливає вода під час повеней та паводків.

Заплавні озера – озера, які утворилися у результаті відчленування алювіальними наносами частини русла чи рукава річки.

Заростання водних об’єктів – процес трансформації водної екосистеми у болотну та лучну внаслідок заповнення ложа водойм рослинними рештками та іншим матеріалом автохтонного й алохтонного походження.

Засівання – введення відповідних мікроорганізмів у біологічну систему.

Засмічення вод – накопичення у водних об’єктах сторонніх предметів.

Засолення вод – перевищення звичайної фонової концентрації солей у поверхневих водних об'єктах різного типу внаслідок дії антропогенних і природних чинників.

Застоювання – затримування рідини у біологічному фільтрі внаслідок засмічення його пор.

Затока – частина океану, моря, озера, річки, що врізається в суходіл; бухта.

Затоплення – процес покриття водою певної території. Причинами затоплення можуть бути: підняття рівня води в руслі річки і вихід її на заплаву під час повені або паводка; створення водосховищ, ставків; припливи, сейші, вітрові нагони на узбережжях морів, озер або в гирлах річок; штучне затримання місцевого стоку на схилах водозбору або у зниженнях рельєфу.

Затор – скупчення крижин у руслі річки під час льодоходу, що спричинює стиснення водного перерізу та пов'язане з ним підвищення рівня води.

Заторфовування водойм – поступове заповнення водойм (озер, ставків, стариць і ін.) торфовими нашаруваннями. Відбувається внаслідок заростання водойм з берегів через розвиток на міліні наземної болотної рослинності (очере-ту, комишу, рогозу, болотного хвоща тощо) та утворення сплавин з водяних рослин (ряска, тілоріз та ін.), на яких оселяються інші болотні рослини (мохи, осоки, ірис).

Збіжність – ступінь збігу між окремими результатами вимірювання, отриманих за певних умов (збіг залежить тільки від розподілу випадкових похибок і не пов'язаний з істинним значенням чи із заданим значенням). Ступінь збіжності, зазвичай, виражають через неточність і розраховують як стандартний (середній квадратичний) відхил від результатів випробовування. Більший стандартний відхил відповідає меншій збіжності.

Збір за забруднення навколишнього природного середовища – загальнодержавний податковий платіж, який підлягає сплаті фізичними та юридичними особами за здійснювані ними викиди забруднювальних речовин ста-

ціонарними і пересувними джерелами забруднення в атмосферне повітря; скиди забруднювальних речовин безпосередньо у водні об'єкти; утворення та розміщення відходів.

Зброджений мул – мул, застабілізований під впливом мікроорганізмів за наявності кисню чи за його відсутності.

Зброджування – стабілізування органічної речовини мулу за допомогою біологічних процесів, зазвичай, в анаеробному середовищі.

Звивистість річки – криволінійність планових обрисів русла річки, коли чергуються ліві та праві його повороти. Вимірюється коефіцієнтом звивистості, що підраховується як відношення довжини всієї річки до прямої лінії, що з'єднує витік і гирло.

Зворотна вода – вода, що повертається за допомогою технічних споруд і засобів із господарської ланки кругообігу води до його природних ланок у вигляді стічної, скидної і дренажної води.

Зворотна вода (нормативно) чиста – зворотна вода, склад та властивості якої відповідають встановленим нормам якості води і не потребує очищення.

Зворотна вода недостатньо очищена – зворотна вода, що пройшла очищення, але все ще не відповідає встановленим нормам якості води.

Зворотне промивання – процес очищення фільтра водою змінюванням напрямку потоку, який часто супроводжується очищенням з використанням повітря.

Зворотний осмос – проходження води через мембрану з більш концентрованого в менш концентрований розчин внаслідок впливу тиску, що перевищує різницю осмотичних тисків обох розчинів.

Згущування – процес збільшування концентрації твердих речовин у мулі вилученням води.

Землі водного фонду – землі, зайняті морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, прибережними захисними смугами вздовж морів, річок і навколо водойм, гідротех-

нічними й іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них; зайняті береговими смугами водних шляхів.

Зиб (мертва зиб) – довгі і пологі хвилі на поверхні океанів і морів, що утворюються після припинення вітру під дією сили інерції.

Злизова вода – вода, утворена внаслідок сильних злив, що стікає до водного об'єкта з поверхні суші.

Злизова стічна вода – суміш міської стічної води та злизової води, що утворилася внаслідок сильних злив чи танення снігу (льоду).

Змивальні організми – такі організми, як хробаки, личинки комах та інші безхребетні організми, що усувають зооглейову плівку на поверхні завантаження в біологічному фільтраті, активно поїдаючи її або переміщуючи.

Змивання у біофільтрі – безупинне усування зооглейової плівки з завантаженого біофільтра у вигляді осаду.

Змивання у біофільтрі весняне – надмірне змивання, що відбувається на біофільтрі навесні внаслідок підвищення біологічної активності.

Змінне подвійне фільтрування – процес очищення стічних вод біологічним фільтруванням двома стадіями із проміжним відокремленням біоплівки осаджуванням (час від часу змінюють порядок використання фільтрів, але не порядок використання вторинних відстійників після біофільтрів; це дає змогу біофільтру функціювати за вищих навантажень БСК, ніж за одного фільтрування чи за звичайного подвійного фільтрування без нагромадження плівки на поверхні фільтрів і без засмічення).

Змішаний стік – стік, що виникає одночасно внаслідок танення снігу та випадання дощів.

Змішаний шар (йонний обмін) – однорідна фізична суміш аніоно- і катіонообмінного матеріалу.

Змочений периметр – довжина підводного контура поперечного перерізу водотоку.

Знезалізнювання питної води – процес зменшення вмісту солей заліза у питній воді.

Знезаражування питної води – обробка води для забезпечення її епідемічної безпеки.

Знекиснювання – часткове чи повне вилучення кисню, розчиненого у воді природним або штучним шляхом внаслідок фізичних або хімічних процесів.

Знесолювання – часткове чи майже повне вилучення йонних груп з води для того, щоб вона стала придатною як питна, технологічна чи охолоджувальна.

Зона афотична – глибинна (від 200 м до 11 км) зона Світового океану, куди не проникає сонячне світло.

Зона впливу джерела забруднення – частина водойми або водотоку, в якій перевищені фонові показники якості води, але погіршення якості води не спостерігається.

Зона дисфотична – шар води в морях і океанах нижче зони евфотичної (на глибині понад 200 м), куди проникає незначна кількість сонячного світла.

Зона евфотична – верхній шар пелагіалі морів та океанів, куди проникає сонячне світло у кількості, достатній для фотосинтезу.

Зона забруднення – зона поширення забрудненої води.

Зона затоплення – територія, в межах якої відбувається повінь.

Зона пробовідбирання – та частина пробовідбирального устаткування, яку занурюють у водний об'єкт і в яку насаперед потрапляє проба.

Зона санітарної охорони – територія й акваторія, що прилягають до зони водокористування, на яких встановлюється особливий санітарно-епідеміологічний режим.

Зональність екологічна водних об'єктів – поділ морів і океанів на різні зони життя відповідно до змін умов існування організмів – від поверхні вглиб водойми та від узбережжя до відкритих її частин.

Зони дивергенції в океані – зони розходження поверхневих течій. Супроводжуються висхідними потоками, в яких глибинні води виносяться на поверхню океану.

Зони конвергенції в океані – зони сходження і занурення поверхневих вод Світового океану. Формуються в зонах зіттовхування теплих і холодних течій.

Зооглейова плівка – клейкий шар, який містить бактерії, найпростіші та грибки, що покриває змочені поверхні середовища у біофільтрі, у повільному піщаному фільтрі чи всередині каналізаційних труб.

Зоопланктон – сукупність тваринних організмів, наявних у планктоні.

Зоофітос – екологічне угруповання водяних безхребетних, що населяють зарості водяної рослинності і створюють на певних видах та в асоціаціях рослин різні фітофільні ценози.

Зрошення – штучне зволоження ґрунтів будь-яких агроценозів, котрим бракує вологи для збільшення запасів води в зоні кореневих систем.

Зрошувальна вода – вода, яку подають на ґрунт або вирощувальний субстрат, щоб збільшити їхню вологість та забезпечити потрібну кількість води для нормального росту рослин і/або запобігти назбируванню надлишкових солей у ґрунті.

- I -

Ізобати – ізолінії глибин океану, моря, озера.

Ізогаліни – ізолінії однакової солоності води.

Ізокінетичне відбирання проб – метод відбирання, за яким проба відібрана з водотоку, надходить до насадки пробовідбирального зонда зі швидкістю, що дорівнює швидкості потоку у безпосередній близькості до зонда.

Ізотерми – ізолінії однакових температур.

Імпактна зона – частини морів та океанів, які перебувають під впливом різних проявів антропогенних чинників, зазнаючи істотних змін, здебільшого негативних.

Імпульсна доза – майже миттєве додавання певної кількості хімічної речовини або реагенту з міченим атомом у потік води, наприклад, перевертанням вмісту.

Інверсія токсичності – підсилення токсичного ефекту зі зменшенням концентрації токсиканта (у певному діапазоні концентрацій).

Інгібітор – речовина, що зменшує швидкість хімічних чи біологічних процесів.

Індекс Лангельє – величина, отримана відніманням величини рН, яка відповідає повному насиченню, від вимірної величини рН проби води.

Індекс обсягу мулу; індекс Мольмана – обсяг, який займає 1 г активного мулу після відстоювання за певних умов протягом певного часу (зазвичай, 30 хв).

Індекс токсичності води – кількісна характеристика токсичності води, визначувана як зміна значення тест-реакції у досліджуваній пробі води відносно контрольної проби (у відсотках).

Індекси якості води (групові, блокові та інтегральні) – узагальнена кількісна оцінка якості води за сукупністю основних показників, які визначають відповідно до класів якості води.

Індикатори зволоження – рослини, які використовують для оцінки ступеня водозабезпеченості місць зростання.

Інженерна гідрологія – розділ гідрології, що займається методами розрахування та прогнозування гідрологічних режимів і пов'язаних з практичним застосуванням гідрології для розв'язання інженерних задач.

Інтенсивність водовіддавання – кількість води, що її віддає сніг чи водозбір за одиницю часу.

Інтоксикація – патологічний стан організму, спричинений впливом токсиканта.

Інтродукція гідробіонтів – переселення певних видів водних тварин (безхребетних, риб) і рослин за межі їхніх природних ареалів у водойми і водотоки, де вони раніше не існували.

Інфільтрація – просочування, яке відбувається переважно у порох.

Інфільтрування (у ґрунт) – природне чи штучне надходження (вводження) води в ґрунт.

Інфільтрування (у каналізаційну систему) – процес потрапляння підземних вод у зливну чи каналізаційну трубу через тріщини чи дефектні стики (інфільтрування також може бути в магістральному трубопроводі в умовах тиску, нижчого від атмосферного).

Інфлюація – витікання поверхневих вод крізь тріщини, канали та лійки в товщу земної кори.

- Й -

Ймовірна похибка гідрологічного прогнозу – показник статистичного ряду гідрологічної характеристики, що дорівнює частині значення його стандартного відхилення.

Ймовірнісний гідрологічний прогноз – прогноз, який містить вказівку на ймовірність різних за значенням похибок прогнозування гідрологічного явища.

Йонне обмінювання – процес, за якого певні аніони чи катіони у воді заміщують інші йони під час проходження через шар йонообмінного матеріалу.

Йонний баланс – алгебрична сума добутоків молярної концентрації та йонного заряду кожного катіона й аніона. В усіх водах ця сума повинна дорівнювати нулеві. Будь-яке відхилення від нуля в балансі, розраховане із фактичних аналітичних результатів, вказує або на неповноту визначення (деякі йони не визначені), або на помилку аналізування.

Йонний стік – перенесення водами з водозбору хімічних сполук, які містяться у воді у вигляді йонів і становлять основну масу винесених розчинених солей за певний проміжок часу.

Йонообмінний матеріал – матеріал, здатний (без істотної зміни своєї структури) здійснювати оборотний обмін йонів між собою і рідиною, що з ним контактує.

- К -

Каламутність – зменшення прозорості рідини, спричинене наявністю в ній нерозчинених речовин.

Каламутність води – ваговий вміст завислих наносів в одиниці об'єму суміші води з наносами.

Канал – штучний водний шлях, який, зазвичай, споруджують, щоб з'єднати річки, озера або моря; часто він має глибину, придатну для судноплавства.

Каналізаційна система – система каналізаційних труб і допоміжних споруд для транспортування стічної води і/або води від атмосферних опадів на очищальну установку чи у водний об'єкт.

Каналізаційний колектор – трубопровід чи інша конструкція, зазвичай, під землею, призначена для транспортування побутової та виробничої стічної води і/або стічної води атмосферних опадів, зазвичай, з кількох ділянок, на очищальну споруду чи у водний об'єкт.

Каналізаційні води – води стічні, які відводять за допомогою каналізації.

Канцероген; канцерогенна речовина – речовина, здатна спричинити злоякісну пухлину (рак) у людини, тварин чи рослин.

Каньйон – вузька долина річки з крутими схилами з обох боків.

Капілярна зона – зволожена зона над водоносним шаром, вміст вологи в якій визначається дією капілярних сил.

Каптаж – пристрої, що дозволяють збирати та виводити підземні води на поверхню для їхнього вимірювання та використання. Найпростіші види каптажу – колодязь і свердловина.

Карстові озера – озера, які утворилися у районах поширення легкорозчинних гірських порід.

Катастрофічний паводок – винятковий за величиною та рідкісний за повторюваністю паводок, що може спричинити жертви і руйнування.

Кисла дощова вода – дощова вода, величина рН якої менше 5.

Кислотність – кількісна характеристика здатності водного середовища взаємодіяти з гідроксид-йонами.

Кисневий режим поверхневих водних об'єктів – зміна вмісту розчиненого у воді кисню протягом певного періоду часу.

Кількісна відтворюваність – величина, нижче якої на абсолютну різницю між результатами двох окремих аналізів ідентичного матеріалу, отриманих операторами у різних лабораторіях з використанням стандартного методу аналізу, можна сподіватися як на таку, що відповідає встановленій ймовірності.

Кількісна повторюваність – величина, нижче якої на абсолютну різницю між результатами двох окремих аналізів, отриманих за однакових умов (ті самі оператор, лабораторія, устаткування та короткі інтервали часу між аналізами), можна сподіватися на таку, що відповідає встановленій ймовірності.

Класи і підкласи якості води – рівні якості води, встановлені за інтервалами числових значень показників її складу і властивостей.

Класифікація – упорядкування об'єктів за певними якісними ознаками чи за їхніми кількісними значеннями (критеріями виділення множин будь-яких об'єктів) у групи (класи, категорії, розряди).

Класифікація природних вод за сольовим складом – умовний розподіл поверхневих вод на таксони за ознакою їхнього сольового складу.

Коефіцієнт біокумуляції – відношення концентрації токсиканта у водному організмі до концентрації його у воді чи донних відкладах.

Коефіцієнт водообміну – показник інтенсивності зовнішнього водообміну водойм, який показує, у скільки разів приплив або відтік води з водойми за певний проміжок часу (рік, місяць, доба тощо) перевищує середній об'єм води у водоймі.

Коефіцієнт донної кумуляції – відношення концентрації токсиканта у донних відкладах до концентрації його у воді.

Коефіцієнт каналізованості річкової мережі – кількість стічних вод, які пройшли каналізаційні очисні споруди і скидаються до природної водойми з урахуванням Правил охорони поверхневих вод від забруднення стічними водами залежно від категорії водойми.

Коефіцієнт підземного живлення річки – відношення величини підземного живлення річки до величини річкового стоку за певний проміжок часу.

Коефіцієнт стоку – відношення величин стоку до кількості опадів, що випали на площу водозбору та спричиняють виникнення стоку.

Колі-показники – кількісні показники забруднення води, харчових продуктів, ґрунту та інших об'єктів довкілля кишковими бактеріями.

Колодязь – вертикальна водозабірна споруда, призначена для забору підземних вод з метою питного та господарського водопостачання.

Колодязь артезіанський – глибока свердловина для отримання води під тиском, без насоса.

Колодязь водозабірний шахтовий – колодязь із закріпленими стінками для збирання підземних вод крізь дно та стінки.

Колодязь водопровідний – споруда на водопровідній мережі, призначена для встановлення арматури та для експлуатації мережі.

Колодязь каналізаційний – колодязь, обладнаний на каналізаційній мережі для забезпечення її експлуатації.

Колоїдний осад – осад, що вміщує частинки, часто з електричним зарядом, які не осідають, але можуть бути вилучені коагулюванням.

Кольматаж – заповнення пор ґрунтів мілкими мулистими чи глинистими частинками, що вносить під час фільтрації че-

рез ґрунт вода. Явище кольматажу використовується для боротьби з фільтрацією води з каналів або через греблі.

Кольоровість води – показник якості води, що характеризує інтенсивність її забарвлення.

Компактна установка – збірна компактна установка для очищення невеликих кількостей води чи стічної води.

Компенсаційні течії – горизонтальні переміщення водних мас, які поповнюють втрати води на будь-якій ділянці океану, моря, озера. Можуть розвиватись як у поверхневих, так і в глибинних шарах, наприклад, міжпасатні протитечії.

Комплексне використання водних ресурсів – використання водних ресурсів для задоволення потреб населення і різних галузей народного господарства, що забезпечує економічно виправдане та екологічно прийнятне застосування корисних властивостей водного об'єкта.

Конвекційні течії (щільностінні) – течії, що виникають у вузьких протоках, які пов'язують дві водойми різної солоності. Частіше мають два токи води: по дну вода надходить з більш солоної водойми, по поверхні – з менш солоної.

Конвенція ООН з морського права (1982) – міжнародний правовий документ, укладений у 1982 р. в Монтего-Бей (Ямайка). Вступила в дію у 1994 р. В даний час Конвенція ратифікована 158 державами.

Конвенція про біорізноманіття (1992) – міжнародний правовий документ, підписаний 5 червня 1992 р. на Конференції Організації Об'єднаних Націй з довілля та розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля»). Механізмом впровадження Рамкової Конвенції на Європейському континенті є Пан-Європейська Стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (Софія, 1995). Верховна Рада України ратифікувала Рамкову Конвенцію 29 листопада 1994 р.

Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середови-

ща існування водоплавних птахів (1971) – міжнародний правовий документ, підписаний 2 лютого 1971 р. у м. Рамсар (Іран) з метою налагодження міжнародної співпраці у справі охорони водно-болотних угідь, цінних як середовища існування вразливих видів та угруповань, що перебувають під загрозою зникнення. Зміни внесено 1982 р. і 1987 р.

Конвенція про захист Чорного моря від забруднення (1992) – міжнародний правовий документ, укладений 21 квітня 1992 р. у м. Бухарест (Румунія) для створення законодавчих основ регіональної співпраці в галузі збереження та відтворення природного довкілля Чорного моря та збалансованого використання його ресурсів; набула чинності 1994 р.

Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків і міжнародних озер (1992) – міжнародний правовий документ Європейської Економічної Комісії ООН, підписаний 17 березня 1992 р. у м. Гельсінкі (Фінляндія) 12 країнами регіону. Набула чинності 6 жовтня 1996 р.

Конвенція про співпрацю з охорони та сталого використання ріки Дунай (1994) – міжнародний правовий документ, підписаний країнами басейну Дунаю 29 червня 1994 р. у м. Софія (Болгарія) з метою налагодження міжнародної співпраці для досягнення невиснажливого і збалансованого управління водними ресурсами басейну річки Дунай та збереження і відновлення річкових екосистем у його межах. Набула чинності 22 жовтня 1998 р.

Кондиціонування мулу – фізичне і/або хімічне оброблення мулу для його зневоднення.

Консервативна речовина; тривка речовина; персистентна речовина – речовина, хімічний склад якої залишається незмінним під впливом природних процесів чи змінюється надзвичайно повільно, наприклад, речовина, що не піддається біорозкладанню у процесі очищення стічної води.

Консервування проби – додавання хімічних речовин і/або змінювання фізичних умов, щоб зменшити можливі змі-

ни показників, визначувані у пробі у період між моментом відбирання проби та її дослідженням.

Контактне стабілізування – модифікація процесу використання активного мулу, коли попередньо заерований активний мул уводять у контакт з неочищеною побутовою стічною водою на короткий період часу (наприклад, від 15 хв до 30 хв).

Континентальний (головний) вододіл – головна вододільна лінія материка, що поділяє басейни стоку різних океанів.

Контроль за навколишнім середовищем – система заходів (глобального, регіонального й локального рівня), що передбачає спостереження за станом і зміною характеристик особливо важливих для біоти й людини компонентів середовища (повітря, води тощо), зіставлення отриманих даних із нормативами, стандартними характеристиками, виявлення джерел і чинників негативних змін та інформування керівних органів про стан довкілля.

Контрольна (разова) проба – окрема проба, яку відбирають довільно (відносно часу і/або місця) з об'єму води.

Контрольний створ водного об'єкта – поперечний переріз водного об'єкта, в якому контролюють якість води.

Контур стікання – лінія на плані болота, що обмежує частину його площі, з якої визначають величину стікання води.

Конус сільового виносу – морфологічне утворення, що складається із сільових відкладів у місці виходу із бокової ущелини до ширшої долини.

Концентрація забруднювальних речовин – кількість певної забруднювальної речовини, виражена у вагових одиницях, яка міститься в одиницях об'єму середовища (повітря, води, ґрунту тощо).

Корозійність – здатність води роз'їдати різні матеріали хімічною, фізико-хімічною або біохімічною дією.

Короткотерміновий гідрологічний прогноз – прогноз, що його видають із завчасністю до 15-ти діб.

Короткочасна дія токсиканта – дія токсиканта на водний організм упродовж нетривалого порівняно з життєвим циклом

організму часу (секунди, хвилини, години, переважно не більше 96 год).

Крайка льоду (криги) – межа льодяного покриву та чистої водної поверхні.

Крайові угруповання морських організмів – сукупність організмів (контуробіонтів), які населяють крайові, або контурні, біотопи моря на зовнішніх межах пелагіалі з атмосферою (аероконтур), берегом і дном (псамоконтур, літоконтур, пелоконтур) та річковими водами (потамоконтур).

Крива виснаження стоку – крива, яка характеризує закономірність зменшення величини стоку внаслідок виснаження запасів води в річковому басейні.

Крива витрат води – крива зв'язку між витратами та рівнями води для певного перерізу водотоку.

Крива кисневого прогину – крива, яку отримують, будуючи графік зміни концентрації розчиненого кисню з відстанню або часом течії в річці нижче джерела забруднювання.

Крива об'ємів води в річці – крива зв'язку між об'ємами та середніми витратами води на річковій ділянці.

Крива розчиненого кисню – отримана графічно або математично крива, яка відображає профіль вмісту розчиненого кисню вздовж водотоку.

Криптофіти – життєва форма рослин (багаторічних), бруньки відновлення яких знаходяться під поверхнею ґрунту та води. Криптофіти поділяють на: геофіти – у ґрунті (тюльпан, ряс); гелофіти – у мулі на дні водойм (стрілолист); гідрофіти – у воді (латаття).

Критерії токсичності – встановлене значення тест-реакції за певних умов експозиції, на підставі якого роблять висновок щодо токсичності води.

Критерії якості води – сукупність параметрів, що характеризує якість води і дає змогу оцінити її відповідність певним вимогам.

Критерії якості води гігієнічні – органолептичні властивості, хімічний склад, мікробіологічні, паразитологічні, токсикологічні, радіологічні та інші показники води джерел

централізованого водопостачання, за кількісними значеннями яких встановлюють відповідність їхньої води санітарному законодавству.

Критерії якості води екологічні – критерії якості води, за якими її класифікують та оцінюють як компонент екосистеми з урахуванням умов її функціонування; кількісні значення елементарних гідрофізичних, гідрохімічних, гідробіологічних, мікробіологічних і токсикологічних показників, зокрема комплексні кількісні показники, які побудовані на інтегруванні елементарних ознак якості води; на основі елементарних та узагальнюючих критеріїв визначають класи, категорії та індекси якості води, сапробність і трофність, які відображають стан водних екосистем.

Критичний рівень підґрунтових вод – мінімальна глибина залягання підґрунтових вод, за якої не відбувається зниження врожаїв вирощуваних на цій території сільськогосподарських культур через вторинне засолення ґрунту і погіршення водно-повітряного режиму кореневмісного шару.

Кріки – назва річок і тимчасових водотоків в Австралії, що пересихають.

Кругообіг води у природі – безперервний процес циркуляції води на земній кулі під впливом сонячної радіації та сили тяжіння.

Курвіметр – прилад для вимірювання довжин кривих ліній на картах чи планах.

- Л -

Лагуна (прибережна) – мілководний об'єкт, такий як ставок чи озеро біля моря, зазвичай, з мілкою вузькою протокою до моря.

Ламінарний рух – рух частинок по паралельних лініях з малою швидкістю. Характерний для руху підземних вод.

Латентний період інтоксикації – інтервал часу від початку контакту водного організму з токсикантом до появи ознак інтоксикації.

Лентичні екосистеми – екосистеми природних і штучних водних об'єктів з уповільненою течією – озер, боліт, ставків, водосховищ.

Летальна концентрація; LK_{50} – концентрація токсичних речовин, що знищує половину досліджуваних організмів. Оскільки експозиція, зазвичай, є безперервною, LK_{50} визначають з урахуванням визначеної тривалості експонування.

Летальна токсичність води – токсичність води, що призводить до загибелі водного організму.

Леткі жирні кислоти – насичені органічні кислоти з коротким ланцюгом, що утворюються головним чином у процесі анаеробного зброджування.

Лиман – витягнута мілководна затока, що утворюється при затопленні морем пригирлової частини річкової долини або балки внаслідок незначного опускання суходолу. Лимани бувають відкриті (сполучені морем) і закриті (лимани-озера, відокремлені від моря косами, пересипами).

Лід – вода в твердому стані зі щільністю $0,8 \text{ г/см}^3$.

Лід морський – лід, що утворюється з морської води незалежно від ступеня її солоності при температурі близько $-1,8^\circ \text{C}$; частина кріосфери.

Лізиметр – прилад для вимірювання кількості води, що просочилась углиб крізь верхні шари ґрунту. Складається з металічного баку, в якому розміщується ґрунтовий моноліт. Вода, що надійшла, збирається у водозбірну посудину і вимірюється мензуркою.

Лійка Імхофа – конічна скляна посудина, зазвичай, місткістю один літр, поградуйована вгору, яку використовують для визначання об'єму осілих у воді речовин.

Ліміт водоспоживання – гранична кількість вживаної свіжої води, яку встановлюють щодо конкретного підприємства на підставі його особистих норм.

Ліміт забору води – граничний обсяг забору води з водних об'єктів, який встановлюють у дозволі на спеціальне водокористування.

Ліміт скиду речовини до водного об'єкта – маса нормованої речовини, яку встановлено водокористувачу з метою визначення платежу за відведення у водний об'єкт зворотної води за рік.

Ліміт скиду речовини до каналізації – маса нормованої речовини, максимально припустима до відведення в одиницю часу в каналізацію зі зворотною водою без порушення умов нормальної роботи каналізаційних споруд і без загрози забруднення водного об'єкта, що приймає очищену зворотну воду.

Ліміт скиду стічної води до водного об'єкта – обсяг стічної води, що відводиться до водного об'єкта, встановлений для певного водокористувача, виходячи з норми водовідведення і стану водного об'єкта.

Лімітуюча ознака шкідливості – одна з ознак шкідливості хімічних речовин, що забруднюють атмосферне повітря, воду, ґрунт, яка визначає їхній переважно негативний вплив і характеризується найменшим значенням ефективної/неефективної концентрації.

Лімнологія – 1) наука, яка включає комплекс гідрологічних знань про озера; 2) галузь науки, що вивчає поверхневі водойми суходолу з уповільненим водообміном (озера, водосховища, ставки), їхній рослинний і тваринний світ; 3) розділ гідробіології, який комплексно досліджує прісні водойми і водотоки з екологічних позицій.

Лімнофіли – організми, які пристосувалися до життя у водоймах з уповільненим стоком. Серед лімнофілів-тварин вирізняють таких, що живуть на дні водойми (лімнобентос), таких, що пасивно переміщуються у водній товщі (лімнопланктон) чи активно пересуваються по водоймі (лімнонектон).

Лінзи підземної води – залягання підземних вод у вигляді окремих лінз. Часто так залягають прісні води на нижніх солоних.

Літоральна зона – мілка прибережна зона водойми, де світло досягає дна; зазвичай, вкрита кореневою рослинністю.

Лляльна (підсланева) вода – вода з домішками (переважно нафтопродуктів), зібрана в колодязях – ллялах машинних відділень судна.

Ложе океану – гіпсометрично найнижча глибоководна частина Світового океану, середня глибина якої становить понад 4 тис. м.

Лососеві (риби) – риби родини лососевих, наприклад, лосось, лосось-таймень та озерна форель, що їх часто використовують як біоіндикатори під час визначення якості води.

Лотичні екосистеми – екосистеми природних та штучних проточних водних об'єктів, до яких належать струмки, річки, канали.

Лотік – штучний канал із чітко визначеними формою та розмірами, який можна використовувати для вимірювання витрати потоку.

Лужна жорсткість; тимчасова жорсткість – жорсткість, яку можна усунути кип'ятінням (її, зазвичай, спричинює присутність гідрокарбонату кальцію).

Лужні води – природні води, що утворилися при відновленні сульфатів під дією сульфатредуючих бактерій в анаеробних умовах за наявності органічних речовин, внаслідок чого виникає еквівалентна кількість гідрокарбонатів.

Лужність – кількісна характеристика здатності водного середовища взаємодіяти з йонами водню.

Лужність за точкою переходу метилового червоного індикатора – визначення загальної лужності води титруванням з використанням метилового червоного індикатора (точка переходу рН 4,5).

Лужність за точкою переходу фенолфталеїну – визначення титруванням до точки переходу фенолфталеїну (рН 8,3) тієї частини лужності, яку зачислено до всього гідроксильного та половини карбонатного складу води.

Люмінесцентні бактерії – група бактерій, здатних перетворювати у світло певну частину енергії, що вивільняється у процесі метаболізму.

Льодовий режим – сукупність закономірно повторюваних процесів виникнення, розвитку та руйнування льодяних утворень на водних об'єктах.

Льодовик – багаторічні природні накопичення льоду на земній поверхні, що рухаються. Утворюються з твердих атмосферних опадів в тих районах, де протягом року відкладається більше, ніж відтає та випаровується.

Льодовикове молоко – мутно-біла від зважених наносів вода бурхливих підльодовикових потоків.

Льодовикове озеро – озеро, що виникло в заглибинах поверхонь, пов'язаних з діяльністю льодовика. Широко представлені в Карелії, Фінляндії, на Кольському півострові, Лабрадорі тощо.

Льодовиковий язик – частина долинного льодовика, що лежить нижче снігової лінії. Тут відбуваються зменшення льодяної маси внаслідок танення.

Льодовикові щити, покриви, куполи – льодовики розтікання, в яких напрямок руху і форма не залежать від рельєфу земної поверхні, а зумовлені радикальним розтіканням льоду (з одного центру). Профіль поверхні має вигляд напівовалу. Розвиваються тільки там, де снігова лінія опускається до рівня океану.

Льодові явища – складові льодового режиму річки. До них належать: шуга, донний лід, поверхневий лід, забереги, затори, зажори.

Льодопад – ділянки льодовика, розбиті глибокими тріщинами на окремі глиби. Утворюються в місцях крутого перегину поздовжнього профілю ложа льодовика.

Льодостав – фаза льодового режиму, яка характеризується наявністю льодового покриву.

Льодохід – переміщення крижин і льодяних полів на річках та водосховищах під впливом течій.

Льодяне сало – накопичення на поверхні води змерзлих льодяних голок у вигляді плям чи тонкого суцільного шару сірувато-свинцевого кольору, що має вигляд застиглого сала.

Льодяний (крижаний) покрив – суцільний нерухомий лід на поверхні водного об'єкта.

Льодяні (крижані) поля – окремі крижини розміром понад 100 м за найбільшим вимірюванням.

- М -

Майна – те ж, що й “ополонка”, ділянка чистої води в нерухомому льодяному покриві річки. Утворюється на річках в місцях зі швидкою течією, в зонах виходу підземних вод тощо.

Макрофіти – великі водні рослини.

Максимальна неефективна концентрація – найбільша концентрація токсиканта, яка не спричиняє певної тест-реакції за встановлених умов експозиції.

Максимальна нетельна концентрація; ЛК₀ – найбільша концентрація токсиканта, за якої виживає 100 % тест-об'єкта за встановлених умов експозиції.

Максимальний стік – річковий стік, що спостерігається під час водопілля та паводків.

Мала вода – найнижчий рівень води в морі чи океані при відпливі.

Мала річка – природний водотік, що має стік протягом усього року або він переривається на короткий час, живиться атмосферними опадами та підземними водами, з поверхнею водозбору до 2 тис. км² (для рівнинних річок) та середньою довжиною близько 100 км.

Маловоддя – період (фаза) гідрологічного режиму водного об'єкта, при якому спостерігається зменшення його водності, внаслідок чого погіршуються умови забезпечення потреб у водних ресурсах.

Малорукавна дельта річки – дельта річки, кількість рукавів якої менша п'яти.

Марикультура – складова аквакультури, що включає широке коло наукових досліджень і виробничих процесів,

пов'язаних з інтенсифікацією відтворення цінних у господарському відношенні морських гідробіонтів і товарного вирощування або нагулу їх у морях і наземних пристроях.

Математична модель стоку – комплексний опис процесів формування стоку математичними та логічними виразами.

Матеріальна біокумуляція – збільшення вмісту токсиканта у водних організмах або водній екосистемі внаслідок його повторної дії.

Меандрування – закономірні планові деформації закрутів (меандр) річки, які виникають внаслідок впливу річкового потоку на русло (річище).

Межень – фаза водного режиму річки, що повторюється щороку в одні й ті самі сезони та характеризується невеликою водністю, зумовленою зменшенням живлення річки.

Мезосапроби – рослинні і тваринні організми, які живуть у помірно забруднених органічними речовинами водоймах, де є вільний кисень і продукти окиснення – нітрати і нітри. Є біоіндикаторами якості води, сприяють біотичному самоочищенню водойм.

Мезосапробна вода (α , β) – забруднена вода, для якої характерна сукупність специфічних видів організмів і помірна концентрація кисню. Іноді вирізняють два типи – α і β . У цьому разі α -мезосапробність означає більший ступінь забрудненості, β -мезосапробність – менший.

Мезотрофна вода – вода, вміст поживних речовин в якій відповідає проміжному станові між оліготрофним та евтрофним.

Мезофільне зброджування – анаеробне зброджування мулу за температури від 20°C до 40°C , що супроводжується ростом мікроорганізмів, які почуваються найкраще в цьому діапазоні температур (тобто мезофільних мікроорганізмів).

Мезофільні мікроорганізми – мікроорганізми, для яких оптимальною для розвитку є температура між 20°C та 45°C .

Мембранне фільтрування – спосіб вилучання чи концентрування частинок, включаючи мікроорганізми (але не вільні віруси) з рідин фільтруванням через фільтр із порами певної величини. Спосіб має різні фізико-хімічні і мікробіологічні застосовування, зокрема, “стерилізування” рідин і газів і відокремлювання мікроорганізмів від вільних вірусів задля їхнього окремого вивчення і/або кількісного оцінювання.

Мережна вода – вода, що циркулює у водопровідній мережі.

Мертвий простір – частина водного перерізу, де не спостерігається течія води або відбувається зворотна відносно потоку течія.

Металімніон – шар води у водоймах, у межах якого в період літньої прямої стратифікації температура різко знижується із збільшенням глибини.

Метод відповідних рівнів – спосіб короткотермінового прогнозування витрати (рівня) води в певному створі річки з урахуванням витрати (рівня) води у розташованому вище створі (створах).

Метод гідрологічного прогнозування – загальний науково обґрунтований підхід до передбачення певного гідрологічного явища.

Методика гідрологічного прогнозування; прогностична гідрологічна методика – безпосередній засіб передбачення, розроблений для певного водного об'єкта чи території на підставі загального прогностичного методу.

Механізм дії токсиканта – спричинений певним токсикантом чи групою токсикантів процес фізичного або хімічного перетворення біологічних структур.

Міграція – спонтанне чи примусове переміщення розчинених чи завислих речовин або організмів у водному об'єкті.

Міграція радіонуклідів у прісноводних екосистемах – переміщення радіонуклідів в екосистемах водойм, що визначаються їхніми фізико-хімічними властивостями, динамікою водних мас, кількістю і типом завислих речовин та

донних відкладів, структурно-функціональними особливостями біогідроценозів; залежить від кліматичних умов і пори року.

Міжмерзлотна вода – вода зони багаторічної мерзлоти, що залягає між блоками цієї мерзлоти (майже завжди солоня).

Міжпластова вода – вода, що знаходиться між двома водонапірними пластами.

Міжприпливна зона – район берегової смуги в межах між високим і низьким рівнями припливу і відпливу.

Мікроелемент (важливий) – хімічний елемент, потрібний у дуже малих концентраціях для нормального розвитку людини, тварин і рослин.

Мікробруднювач – речовина, що забруднює середовище навіть у мінімальних концентраціях.

Мікроклімат прибережних територій – клімат узбережжя моря, озера, водосховища, великої річки, що формується під впливом водних об'єктів на метеорологічні показники прибережної смуги.

Мікрофільтр – обертова циліндрична система, покрита дуже дрібною сіткою (зазвичай дротом) з нержавіючої сталі (вона обертається навколо горизонтальної осі, значно занурюється у фільтровану воду і промивається зворотною течією води для вилучення твердих частинок).

Мілина (банка) – неглибоке місце в річці, озері, морі, небезпечне для судноплавства.

Мілководдя водосховищ – ділянки акваторії водойм з глибинами до 2 м, на яких розвивається вища водяна рослинність.

Мінералізація – розпадання органічної речовини до утворення діоксиду вуглецю, води і гідридів, окисів чи мінеральних солей, будь-яких інших наявних елементів.

Мінералізація води загальна – сумарний кількісний показник вмісту розчинених у воді речовин. Цей параметр також називають вмістом розчинних твердих речовин або загальним вмістом солей.

Мінералізація підземних вод – сумарний вміст речовин, що перебувають у розчиненому стані у підземних водах; виражають у мг/дм³, або г/дм³.

Мінералізація поверхневих вод – сумарний вміст усіх виявлених при хімічному аналізі розчинених мінеральних речовин у поверхневих водах; виражають у мг/дм³, або г/дм³.

Мінеральна вода – вода, в якій вміст мінеральних речовин вищий, ніж у звичайній питній воді.

Мінеральне озеро, соляне озеро – озеро, вода якого сильно мінералізована, тобто містить велику кількість солей.

Мінімальний стік – найменший за величиною річковий стік, що зазвичай спостерігається під час межені.

Мінеральні лікувальні води – підземні води, що містять у підвищених концентраціях мінеральні (рідше органічні) компоненти та гази або які мають певні особливі фізичні властивості (радіоактивність, підвищена температура тощо), внаслідок чого вони діють на організм людини як лікувальні при зовнішньому або внутрішньому застосуванні.

Мінливість стоку – коливання величин стоку в часі.

Місткість водосховища – найбільший об'єм води, що може вмістити водосховище.

Місцевий стік – стік, що сформувався у межах однорідного фізико-географічного району.

Моделювання гідрологічного процесу – створення моделей, що відтворюють окремі ланки гідрологічного процесу та їхнє застосування у гідрологічних дослідженнях, прогнозуванні чи розрахунках.

Модель трансформування – опис трансформування паводкової хвилі математичними та логічними виразами.

Модуль стоку – кількість води, що стікає з одиниці площі водозбору за одиницю часу. Обчислюють у дм³ за 1 с з 1 км² – дм³/(с·км²).

Мокрий колодезь – камера нижче рівня землі у помповій установці, яка приймає воду для переміщення.

Моніторинг води – система спостереження, збирання, обробляння, зберігання та аналізування інформації щодо стану водних об'єктів, наявних (та проєктованих) джерел централізованого водопостачання, прогнозування його змін та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо прийняття відповідних управлінських рішень.

Море – водний об'єкт з солоною водою, який, зазвичай, створює окреслену частину океану.

Моренне озеро – озеро, що займає западину серед моренних відкладень.

Морська вода – вода морів і океанів. Середня її солоність – 35 г/дм³.

Морська нейстологія – розділ гідроекології і гідробіології, що досліджує морський нейстон.

Морська фауна – сукупність видів тварин, що живуть у певній морській акваторії.

Морська флора – сукупність видів одноклітинних, багатоклітинних водоростей та вищих водяних рослин певної морської акваторії.

Морський екологічний комплекс – сукупність функціонально пов'язаних і спільно використовуваних суден і підводних апаратів, призначених для комплексного виконання екологічних завдань.

Морський лід – лід, що утворюється при замерзанні морської води при температурі нижчій за нуль. При утворенні морського льоду між цілком прісними кристалами льоду опиняються дрібні краплі солоної води, які поступово стікають униз.

Морський нейстон – життєва форма гідробіонтів та аеробіонтів, яка складається з мікроорганізмів, дрібного та середнього розміру рослин і тварин, що пристосовані до життя у специфічних умовах зони поверхневої півки морів та океанів у шарі води до 5 см.

Морські води – води океанів і морів, які становлять цілісну структурно-функціональну систему – Світовий океан.

Морські течії – поступальні рухи водних мас в океанах і морях, спричинені вітром, гравітаційними причинами, різною щільністю води.

Мул – щільні речовини, що назбиралися після їхнього відокремлення за допомогою природних чи штучних процесів від різних типів води, у якій вони містяться.

Мулова вода – забруднена вода, що відокремлюється під час бродіння, ущільнення та зневоднення мулу.

Мулова суміш – суміш стічної води й активного мулу, піддана циркулюванню й аеруванню в аеротенку чи в каналі станції аерації.

Муловий басейн; анаеробний ставок – басейн, у якому відбувається процес анаеробного розкладання мулу.

Муловий кек – мул, зневоднений до такого рівня, що з ним можна поводитися як із твердою речовиною.

Муловий майданчик – мілководний ставок чи резервуар для зневоднювання мулу дренаванням і випаровуванням.

Мутаген – речовина, здатна спричинювати генетичні зміни в живих організмах.

М'яка вода – вода з низькою загальною жорсткістю.

М'який детергент – детергент, який містить поверхнево-активний агент, здатний до біодеградації та чиї поверхнево-активні властивості істотно зменшуються у процесі біологічного оброблення стічної води.

- Н -

Навантаження антропогенне – показник величини постійного узагальненого впливу людської діяльності на біогеоценозні, ландшафтні, зональні, гірські, океанічні, інші екосистеми і на біосферу загалом, які зумовляють певні (маловідчутні, відчутні чи деструкційні) зміни в їхній структурно-функціональній організації.

Навантаження техногенне – категорія антропогенного навантаження, яка відображає рівень узагальненого впливу на структуру і функціональні показники біогеоценозних, ландшафтних, морських та інших екосистем і на біосферу наслідків виробничої діяльності добувних, переробних та інших промислових підприємств і використовуваних ними технічних засобів.

Надзвичайна екологічна ситуація – ситуація, за якої на окремій місцевості відбулися негативні зміни у природному середовищі, що потребують застосування надзвичайних заходів з боку держави. Такими змінами можуть бути втрата, вичерпання чи знищення окремих природних комплексів та ресурсів унаслідок надмірного забруднення природного середовища, руйнівного впливу стихійних сил природи та інших чинників, що обмежують або виключають можливість життєдіяльності людини та господарської діяльності за цих умов.

Надзвичайна ситуація – порушення нормальних умов життя і діяльності людей на окремій території чи об'єкті на ній або на водному об'єкті, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом або іншою небезпечною подією (епідемією, епізоотією, епіфітотією, пожежею), що може зумовити неможливість проживання населення на території чи об'єкті, ведення господарської діяльності, загибелі людей та/або значних матеріальних втрат.

Надповерхневий простір – фаза пари, що перебуває у замкненій системі у рівновазі з матеріалом проби (рідинної, твердої або змішаної).

Назбирувач (екологічний контекст) – вмістилище для забруднювальних речовин.

Назбирувач (стічна вода); стабілізаційний ставок – басейн, використовуваний для утримування стічної води перед остаточним скиданням. У назбирувачі окиснювання органіки відбувається внаслідок перенесення кисню з повітря у воду або природно, або зі штучною інтенсифікацією.

Найімовірніше число (НІЧ) – статистична оцінка кількості специфічних мікроорганізмів у певному об'ємі води, отри-

мана з поєднання позитивних і негативних результатів у серії об'ємів проби, досліджуваної стандартним випробовуванням (багатотрубчастим методом).

Найменша вологомісткість ґрунту – кількість вологи, яка міцно утримується в ґрунті після цілковитого вільного стікання гравітаційної води.

Найпростіші – тип одноклітинних еукаріотичних тварин, що варіюють від простих одноклітинних організмів до колоній клітин чи високоорганізованих структур зі значною розмаїтістю форм і живлення.

Налідь – льодяне утворення, що виникло внаслідок замерзання води, що виходить з тріщини льоду на його поверхню. Може утворюватись на поверхні ґрунту внаслідок виходу на поверхню ґрунтових вод.

Наноси – тверді частинки, утворені внаслідок розмивання русел та ерозії водозборів, що їх переносять водотоки і течії у водойми.

Напівстатичне випробовування на токсичність – випробовування на токсичність, за якого значну частину (> 95 %) досліджуваного розчину періодично замінюють новим через відносно тривалі проміжки часу, наприклад, через 12 год чи 24 год, за якого організм у певні інтервали (зазвичай, кожні 24 год) поміщають у новий розчин речовини з концентрацією, подібною вихідній.

Нейстон – життєва форма гідробіонтів, до якої належать мікроорганізми, рослини і тварини дрібних і середніх розмірів, що населяють поверхню прісних вод або верхній шар (0-5 см) морської води (нейстали). Складається з двох ярусів: водного (гіпонеїстону) та надводного або повітряного (епінеїстону).

Нейстологія – розділ гідробіології та гідроекології, що досліджує нейстон. Вивчає особливості просторового розміщення нейстонних організмів залежно від глибини, відстані до берега, течій, температури та солоності води, пристосування їх до сонячної радіації та інших фізичних і хімічних чинників середовища, а також до біотичного оточення, що

має особливе значення, оскільки нейстон зазнає подвійного тиску хижаків – з води та з повітря.

Нектон – сукупність водяних тварин, пристосованих до активного плавання у відкритих частинах водних об'єктів.

Недужна жорсткість; постійна жорсткість – жорсткість, яку не можна усунути кип'ятінням (її, зазвичай, спричинює присутність сульфатів, хлоридів і нітратів кальцію та магнію).

Необроблена вода – вода, що не була піддана будь-якому оброблянню, чи вода, що надходить до станції для обробляння або додаткового обробляння.

Неочищена зворотна вода – природна чи зворотна вода, в якій вміст забруднювальних агентів перевищує рівень, встановлений нормами якості води.

Неочищена побутова стічна вода – необроблена побутова стічна вода.

Непроточна водойма – поверхневий водний об'єкт з малою течією або її цілковитою відсутністю, в якому через значний період часу можуть виникнути негативні якісні зміни.

Нерест – викидання рибами статевих продуктів – дозрілої ікри та малька із подальшим заплідненням.

Нерестовище – місце розмноження (нересту) риб.

Нечистоти – стічна вода та екскременти від ватерклозетів, за винятком води від ванн, душів, умивальників та кухонних раковин.

Низхідне джерело – джерело, що живиться з водотривкого пласта, в якому рівень води знаходиться вище місця виходу джерела на поверхню.

Нітрифікація – окиснювання сполук амонію бактеріями.

Нічне добриво – людські відходи, зібрані в контейнер, що їх періодично вилучають (їх вилучають вночі, звідси назва).

Ножицевий черпак – пристрій для відбирання проб донних відкладів, який складається з двох відкритих зверху ківшиків на спільному шарнірі, що їх стулюють під час відбирання проби, подібно до того, як рухаються леза ножиць.

Норма водовідведення (стічної води) – кількість стічної води, встановлена на одного мешканця чи на одну умовну одиницю продукції для певного виробництва.

Норма водоспоживання – кількість спожитої води, встановлена на одного мешканця чи на умовну одиницю продукції для певного виробництва.

Норма зрошувальна – встановлена кількість води (у м³), яку слід подавати на 1 га зрошеної площі за весь період вегетації відповідної сільськогосподарської культури для забезпечення оптимальної вологості кореневмісного шару ґрунту. Дорівнює різниці між сумарним водоспоживанням культури і природною вологозабезпеченістю.

Норма осушення – величина зниження рівня підґрунтових вод на перезволожених землях, яка забезпечує сприятливі умови для вирощування сільськогосподарських культур, а також не порушує природні ґрунтові процеси та обмежує вплив меліоративного землеробства на екологічну стійкість агроландшафтів.

Норма складу стічної води – перелік речовин, які містяться у стічній воді та їхня концентрація (ГДК), встановлені нормативною документацією.

Норма стоку – середнє за багаторічний період значення стоку протягом року, сезону чи місяця.

Нормативи водокористування – економічні, екологічні або технічні показники норм якості води, відповідно до яких здійснюють водокористування.

Нормативи питного водопостачання – розрахункова кількість питної води, необхідна для забезпечення питних, фізіологічних, санітарно-гігієнічних та побутових потреб однієї людини протягом доби у конкретному населеному пункті, на окремому об'єкті або транспортному засобі при нормальному функціонуванні систем питного водопостачання, при їхньому порушенні та при надзвичайних ситуаціях техногенного або природного характеру.

Нормативно очищені стічні води – води, що відповідають установленому значенню показників для стічної води, до-

держання яких забезпечує екологічне благополуччя водних об'єктів.

Норми якості води – встановлені значення показників якості води, дотримання яких забезпечує потреби конкретних видів водокористування.

Нуль гідрологічного поста – умовна горизонтальна площина, взята для порівняння за нуль відліку при вимірюванні рівня води на гідрологічному посту.

- 0 -

Обвалування – загромадження земляними валами території для захисту від затоплення водами прилеглих водойм.

Обводнення – комплекс гідротехнічних заходів, спрямованих на підвищення водозабезпеченості господарських і побутових об'єктів шляхом освоєння місцевих водних ресурсів (стоків і підземних вод), будівництва водосховищ або підведення води каналами з інших районів.

Обґрунтування гігієнічних нормативів – визначення величини гігієнічного нормативу на основі експериментальних та епідеміологічних досліджень біологічного впливу певного агента на організм та його вплив на стан навколишнього середовища.

Об'єднана каналізаційна система – система, в якій міська стічна вода, а також дощова і снігова стічна вода протікають тими самими каналізаційними трубами.

Об'єм водосховища – об'єм чи вміст геометричної фігури, утвореної чашею водосховища і поверхнею води в ній. Вимірюється в м³ чи км³.

Об'єм стоку – об'єм води, що стікає з водозбору за певний проміжок часу. Одиниці вимірювання – км³.

Облігатні аероби – аероби, що можуть вижити і розмножуватися тільки за наявності кисню.

Облігатні анаероби – анаероби, що можуть вижити тільки за відсутності кисню.

Оборотна вода – вода багаторазового використання в технологічному та допоміжному процесах.

Оброблення стічної води – дія на стічну воду з метою забезпечення необхідних її властивостей і складу.

Обробляння активним мулом – біологічне обробляння стічної води, у процесі якого суміш стічної води й активного мулу перемішують та аерують.

Обробляння активованим вугіллям – процес, призначений для вилучення органічних речовин (розчинених або колоїдних) з води методом адсорбування на активованому вугіллі (наприклад, для поліпшення смаку, запаху чи кольору води).

Обростання – поселення водяних організмів (бактерій, водоростей, губок, мідій, асцидій та ін.) на предметах, що стикаються з водою: підводних каменях, частинах суден, гідротехнічних споруд, усередині водозабірних труб тощо.

Огиви – смуги на поверхні льодовика у вигляді більш чистого та забрудненого льоду.

Одиничний гідрограф – гідрограф, що показує зміну витрат води під час одиничного паводка.

Одиничний паводок – паводок, що виникає внаслідок рівномірних опадів на поверхні водозбору у вигляді одного ізольованого дощу, який проходить за розрахункову одиницю часу та триває менше за максимальний час добігання поверхневих вод із водозбору.

Озерна річка – річка, що витікає з озера чи тече через озеро (озера).

Озерні відклади – накопичення різних мінералів та органічних частинок, акумульованих на дні та схилах улоговини озера. Формуються внаслідок надходження у водойму річкових, еолових, гравітаційних, льодовикових відкладів і продуктів руйнування берегів, седиментації продуктів хімічних реакцій та решток живих організмів.

Озерність території – відношення суми площ водної поверхні природних озер та штучних водойм (водосховища, ставки)

до площі всієї території (водозбору, району, області, країни, материка та ін.), виражене у відсотках.

Озеро – заповнена водою непротічна або зі слабою течією природна западина суші значної площі.

Озерознавство – наука, що вивчає гідрологічний режим і біологічні особливості озер і водосховищ.

Озонування – додавання озону до води чи стічної води, наприклад, щоб дезінфікувати й окиснити органічну речовину чи вилучити неприємний смак або запах.

Океанаріум – великий комплекс споруд, що включає різні басейни з морською водою для утримання морських тварин та рослин з метою їхнього вивчення та демонстрування.

Океанічні вертикальні течії – вертикальне переміщення океанічних вод.

Океанічні жолоби, западини – довгі вузькі зниження дна океанів з глибиною більше 6000 м. Є зоною субдукції, тобто зоною занурювання більш важкої океанічної тектонічної плити під більш легку – материкову.

Океанологія – наука про Світовий океан як частину гідросфери.

Окиснювальний канал – система для очищення неочищеної чи відстояної стічної води, що має часто форму паралельних каналів, з'єднаних на кінцях для утворення замкненої системи та обладнаних роторами аерування.

Окиснювальний ставок – басейн, що використовують для затримування стічної води перед скиданням, в якому біологічне окиснювання органічної речовини досягають перенесенням у воду кисню повітря природним шляхом, або за допомогою пришвидшувальних штучних засобів.

Окиснювально-відновний потенціал; редокс-потенціал – електричний потенціал між електродом з інертного металу (такого як платина) або з вуглецю та стандартним водневим електродом (чим позитивнішим є потенціал, тим кислотнішим є середовище; чим негативнішим є потенціал, тим відновнішим є середовище).

Окиснюваність води – величина, що характеризує вміст у воді органічних речовин, які окиснюються в кислому середовищі одним із сильних хімічних окисників.

Окрайні моря – моря, прилеглі до материків і слабо окреслені від океану.

Оксибіонти – види гідробіонтів, що живуть і розмножуються лише за достатнього насичення води газоподібним киснем, який потрібен їм для окисних фізіологічних процесів.

Олігосапроби – рослинні і тваринні організми, характерні для чистих або слабозабруднених органічними речовинами вод (зазвичай прісних), де інтенсивно відбувається мінералізація органічних речовин та є надлишок кисню, а також для ґрунтів, бідних на поживні речовини.

Олігосапробна (зона) – зона водотоку, в якій органічну речовину повністю мінералізовано (у цій зоні вода насичена киснем і може підтримувати життя багатьох рослин і тварин, передусім фотоаутоτροφних рослин та оксифільних тварин).

Оліготрофи – рослини, маловибагливі до вмісту поживних речовин.

Оліготрофне озеро – глибоке, бідне рослинним планктоном, з малою мінералізацією і рівномірним розподілом кисню влітку і взимку.

Оліготрофний – ознака для характеристики водного об'єкта, збідненого біогенними елементами. Характеризується великою його прозорістю, високим вмістом кисню у верхньому шарі, невеликою кількістю водних організмів та донними відкладами, забарвленими, зазвичай, у коричневій відтінки, які містять незначну кількість органічної речовини.

Олігофаги – тварини, що живляться обмеженим складом кормів.

Омброгенне болото – болото, що утворюється внаслідок живлення екосистеми лише водою атмосферних опадів незалежно від рельєфу в поясі прохолодного океанічного клімату або в горах.

Омброфіти – рослини, що використовують лише дощову або конденсовану в прохолодну пору доби воду, яку засвоюють переважно коренева система з приповерхневого шару ґрунту та безпосередньо надземні органи.

Ополонка – простір чистої води серед льодяного покриву, утворений під впливом динамічних і термічних чинників.

Опріснення води – процес видалення розчинених у воді солей до показників, за яких вона стає придатною для пиття і технічних потреб.

Органічний азот – різниця між вмістом у пробі води азоту за К'ельдалем та амонійного азоту.

Органічні речовини поверхневих вод – комплекс сполук вуглецю з іншими елементами у поверхневих водах. Їхня наявність зумовлена багатьма процесами, що різняться природою та швидкістю: виділення гідробіонтів, надходження з атмосферними опадами, з поверхневим стоком, з інших водних об'єктів, зокрема боліт і торфовищ, а також з промисловими, сільськогосподарськими та комунально- побутовими стічними водами.

Органолептичний – такий, що характеризує властивості води (колір, смак, запах, зовнішній вигляд), які сприймаються органами чуття людини.

Орієнтовно безпечний рівень впливу (ОБРВ) – концентрація речовини у воді водного об'єкта, при перевищенні якої вода стає непридатною для водокористування.

Орієнтовно допустимий рівень забруднення (ОДРЗ) – тимчасовий норматив допустимої кількості забруднювальної хімічної речовини у воді.

Осад із очищальних споруд із біофільтром – мікробіологічна плівка, змита з біофільтра і, зазвичай, відокремлена в кінцевому відстійнику очищувальних споруд.

Осадкові тверді речовини – частина первісно завислих речовин, що їх можна вилучати відстоюванням протягом певного часу за визначених умов.

Освітлювання води – процес видалення з води домішок, які спричинюють її каламутність. Такими домішками є грубо-

і дрібнодисперсні завислі частинки, які залежно від розміру поділяють на грубі (понад 100 мкм), тонкі (0,5-100 мкм) і каламутні (0,1-0,5 мкм).

Ослаблення світла у водоймі – зменшення інтенсивності світла зі збільшенням глибини водойми внаслідок поглинання молекулами води та розсіювання оптичного випромінювання суспендованими частинками, що містяться у водній масі.

Осмоз – однобічне проникнення молекул розчинника крізь перетинку (мембрану), яка розділяє розчин і чистий розчинник або два розчинники різної концентрації та є проникною лише для молекул розчинника.

Осолонення прісних водойм – підвищення мінералізації води у водоймах внаслідок надходження морських, соляних підземних та шахтних вод, випаровування, а також антропогенного впливу, зокрема сольового забруднення продуктами промисловості та з інших причин.

Остаточне біологічне розкладання – повний розпад органічних речовин на прості елементи чи сполуки.

Осушення – комплекс організаційно-технічних (гідротехнічних) заходів, спрямованих на запобігання або зменшення несприятливого впливу води на заболочених чи перезволожених землях на життєдіяльність людини.

Охолоджувальна вода – вода, яку використовують для поглинання і передавання тепла.

Охорона (захист) води – система заходів, спрямованих на запобігання, обмеження і ліквідацію наслідків забруднення, засмічення і виснаження води.

Охорона боліт – комплекс науково й економічно обґрунтованих заходів щодо збереження природних умов існування болотних ценозів з огляду на їхню особливу ботанічну, гідрологічну, ресурсну, господарську та ландшафтну цінність, велике значення в збереженні біорізноманіття і в циркуляції вуглекислого газу у глобальних масштабах.

Охорона малих річок – важливий напрям охорони початкових ланок водних ресурсів. Передбачає розчищення дже-

рел, струмків та русел річок, укріплення їхніх берегів, регулювання водного стоку, що дає змогу відродити річкові заплави, поліпшити водний режим полів, зберегти ліси, забезпечити повноцінне живлення великим річкам.

Охорона питної води – система правових норм, що регулюють відносини у сфері питного водопостачання та якості питної води. Це, зокрема, питання господарської діяльності з централізованого і нецентралізованого водопостачання та водовідведення; формування тарифів на послуги централізованого водопостачання і водовідведення; нормування, стандартизації, ліцензування та сертифікації; моніторингу, обліку й контролю; інформування населення про якість питної води; охорони джерел і систем питного водопостачання та пов'язаних з ними природних комплексів; гарантування прав споживачів питної води.

Охорона підземних вод – визначені у нормативно-правових актах заходи щодо захисту підземних вод від вичерпання та забруднення. Якщо підземні води відповідають нормативно встановленим вимогам щодо якості питних вод, то їх слід використовувати насамперед для задоволення потреб питного водопостачання населення, а також харчової промисловості та тваринництва.

Очищення; депуризування – процес, за допомогою якого живі гідробіоти самі звільняються від забруднювальних домішок.

Очищена побутова стічна вода – побутова стічна вода, що пройшла часткове чи повне очищення для вилучення та змінералізування органічних та інших речовин, що містяться в ній.

Очищення води – вилучення з води домішок з метою досягнення потрібної якості.

Очищення питної води – надання чітко визначених санітарно-бактеріологічних показників воді, яку забирають з природних водойм і подають у комунальну мережу водопостачання.

Очищення стічних вод активним мулом – метод біологічного очищення, що полягає в перетворенні органічних речовин, які містяться у стічних водах, на прості мінеральні сполуки під дією ферментів, що виділяються мікроорганізмами як основним компонентом активного мулу.

Очищення стічних вод гальванічного виробництва – надання стічним водам гальванічного виробництва необхідних якостей, згідно зі встановленими нормативними показниками, перед скиданням їх у природні водойми або повторним використанням у технологічному процесі.

Очищення стічних вод населених пунктів – надання водам стічних населених пунктів необхідних якостей, відповідно до встановлених нормативних показників, перед скиданням у природні водойми. Стічні води населених пунктів належать до побутових стоків, які очищують окремо від інших видів стічних вод (промислових, атмосферних) через їхній специфічний якісний і кількісний склад, зокрема високий вміст органічних сполук і бактерій.

- П -

Паводкова хвиля – хвиля, що виникає у потоці під час водопілля та паводків.

Паводок – фаза водного режиму річки, що може багаторазово повторюватися в різні сезони року; характеризується інтенсивним збільшенням витрат і рівня води внаслідок дощів чи сніготанення (під час відлиг).

Падіння річки – різниця висот рівнинної поверхні води річки в двох різних точках на деякій відстані. Вимірюється в м.

Пак – потужний, багаторічний лід океану, що утворюється в полярних широтах. Товщина від 3 до 10 м.

Пальовий ефект – процес, під час якого щільність проби донних відкладів збільшується завдяки силам, що виникають всередині пробовідбиральної склянки, коли до неї прикладають спрямовану вниз силу.

Пальовий пост – гідрологічний пост, обладнаний палями для вимірювання рівня води.

Параметр – характеристика властивості води.

Паспорт малої річки – комплекс узагальнених даних, які характеризують особливості басейну і русла річки, структуру й особливості ландшафту, стан суходільних і водних ценозів, антропогенну освоєність басейну та комплекс заходів щодо його оздоровлення.

Пастеризування – процес, за якого підвищують температуру на відповідний період часу, щоб зіактивувати мікроорганізми (передусім патогенні), або зменшити їхню кількість на обмежений період часу до визначеного рівня чи до величини, меншої за інфекційну дозу.

Патоген – організм, здатний спричинити захворювання у схильних до цього рослин чи тварин, а також людини.

Пелагіаль – товща води морів та океанів, заселена рослинними і тваринними організмами.

Пелагічні організми – усі організми, рослинні і тваринні, що живуть у товщі води водного об'єкта за межами літоральної зони.

Пелофіли – водяні організми, що населяють донні субстрати, насичені мулом.

Первинна продуктивність – у водяних екосистемах швидкість фотосинтезування угруповання водоростей чи рослин.

Первинне оброблення (побутова стічна вода) – стадія оброблення, яка зазвичай охоплює вилучення основної частини твердих частинок, здатних до відстоювання (для побутової стічної води ця стадія настає безпосередньо після попереднього оброблення).

Первинне розкладання – розкладання молекулярної структури речовини, яке зумовлює до зникнення деяких характерних його властивостей.

Перевертання – швидке порушення стратифікації у прісноводній водоймі (в озері чи водосховищі) під впливом природних процесів, часто вітрів.

Перегляд нормативу – змінювання існуючої величини нормативу на основі нових наукових даних.

Перекат – форма донного рельєфу переважно рівнинних річок, сформована наносами, здебільшого у формі широкого пасма, яке перетинає русло під кутом до загального напрямку течії.

Переобтяженість – стан, за якого збільшується витрата у безнапірних каналізаційних трубах після їхнього цілковитого заповнення. Це може спричинити переливання з люків.

Переформування берегів водосховища – зміна первісної форми берегових схилів, затоплених під час утворення водосховища, внаслідок руйнування хвилями надводної частини схилу та утворення акумулятивної берегової мілини.

Перифітон – екологічна група гідробіонтів, що живуть на межі фаз *вода-твердий субстрат*, який може бути дуже різним за походженням.

Період напіврозпаду – проміжок часу, після якого концентрація чи маса речовини, що піддається розкладанню чи здатна розпадатися, зменшується вдвічі.

Період утримування; тривалість перебування – теоретичний проміжок часу, протягом якого вода (або стічна вода) залишається у певній споруді чи у системі; обчислюється для заданої витрати потоку.

Періодичне відбирання проб – процес, під час якого одинарні проби відбирають з водного об'єкта.

Перманганатна окиснюваність (води) – масова концентрація кисню, еквівалентна кількості перманганатного йона, споживаного під час оброблення проби води цим окисником за певних умов.

П'єзометричний рівень підземних вод – природний рівень, до якого піднімається (і встановлюється) вода у свердловині.

Питна вода – вода, в якій бактеріологічні, органолептичні показники та показники токсичних хімічних речовин перебувають у межах норм.

Питне водопостачання – постачання води для задоволення питних потреб населення. Здійснюють за рахунок поверхневих і підземних вод.

Питома провідність; електрична провідність – величина, обернена до опору; вимірюється за певних умов між протилежними гранями елементарного куба (визначених розмірів) у водному розчині.

Підґрунтові води – підземні води першого від поверхні землі постійного водоносного горизонту. Утворюються внаслідок інфільтрації атмосферних і поверхневих вод, підтікання вод артезіанських басейнів, конденсації водяної пари.

Підживлювальна вода – вода, що додається в систему оборотного водопостачання для відшкодування втрат.

Підземне живлення – приплив підземних вод до водотоків і водойм.

Підземний стік – переміщення води в підземних шарах ґрунту під впливом гідравлічного напору чи під дією сили тяжіння.

Підземні води – води, що знаходяться нижче рівня земної поверхні у товщах гірських порід верхньої частини земної кори в усіх фізичних станах. Відрізняють води зони аерації, ґрунтові і артезіанські.

Підпір – підвищення рівня води в річці в результаті побудови греблі чи природних перепон: звуження русла, заростання русла, зажори, затори тощо.

Підруслові води – підземні води в породах, якими виповнене русло річки.

Підстилаюча поверхня – поверхня Землі – ґрунт, рослинність, лід, вода, що взаємодіє з атмосферою.

Підтоплення – комплексний процес, при якому відбувається підвищення рівня підземних вод внаслідок порушення водного режиму і балансу територій, який досягає критичних значень і потребує застосування захисних заходів.

Підтоплення населених пунктів – несприятливий і небезпечний процес, який пов'язаний з техногенним впливом на підземну частину гідросфери і зумовлює підвищення

рівня підземних вод або утворення нових водоносних горизонтів у зоні безпосередньої інженерно-господарської діяльності людини (переважно до глибини 5 м).

Пікноклин – шар у стратифікованій водоймі, в якому градієнт щільності має максимальне значення.

Плавні – природно-історичні комплекси, які утворилися внаслідок діяльності водотоків і водойм. Слугують сукупністю структурно і функціонально взаємопов'язаних спільною історією розвитку динамічно сполучених геоконкомплексів, які постійно або тривалий час були затоплені водою.

Планктон – дрейфуючі чи завислі у воді організми, що складаються здебільшого з дрібних рослин чи тварин, але містять також великі форми, що мають слабку здатність до пересування.

Пластівці – макроскопічні частинки, що утворюються в рідині внаслідок флокування і, зазвичай, відокремлюються під дією осаджування чи флотування.

Пластові води – підземні води, які циркулюють по водоносних пластах.

Плесо – глибоководна ділянка річки, розташована, здебільшого, між перекатами.

Пливун – насичена водою пухка порода (пилуватий і дрібний пісок, супісок, суглинок тощо), здатна за певних гідродинамічних умов переходити у текучий стан.

Площа водозбирання – площа території, що її дренують від одного та більше водотоків, межі якої окреслено спеціально уповноваженим органом.

Площинний змив – сукупність процесів стікання по поверхні схилів талях, дощових та іригаційних вод у вигляді пластових і дрібнострумкових потоків, які спричинюють руйнування верхнього шару ґрунту і продуктів вивітрювання, транспортують та акумулюють утворені наноси у вигляді делювіальних відкладів і шлейфів.

Пляж – акумулятивна прибережно-морська форма рельєфу у береговій зоні моря.

Пляма – плівка речовини (наприклад, нафти), що плаває на поверхні моря чи іншої водойми.

Побутова стічна вода – стічна вода, що її відводять від комунального об'єкта.

Повернутий активний мул – активний мул, відокремлений від мулової суміші відстоюванням, який повернуто в аеротенк для подальшого використання під час очищення стічної води.

Поверхневий поплавець – поплавець, що його використовують для вимірювання швидкості течії на поверхні води.

Поверхневий стік – стік води з земної поверхні.

Поверхневі води – води, що течуть чи перебувають у стані спокою на поверхні суші.

Поверхнево-активний агент – хімічна сполука з притаманною їй поверхневою активністю, яка у разі розчинення у рідині, зокрема у воді, знижує поверхневий натяг або міжгранічний натяг через адсорбування, що переважає на поверхні між рідиною і паром або між іншими граничними поверхнями.

Поверхнево-активний агент аніонний – поверхнево-активний агент, який розпадається на йони у водному розчині з утворенням негативно заряджених органічних йонів, які відповідають за поверхневу активність.

Поверхнево-активний агент катіонний – поверхнево-активний агент, який розпадається на йони у водному розчині з утворенням позитивно заряджених органічних йонів, які відповідають за поверхневу активність.

Поверхнево-активний агент нейонний – поверхнево-активний агент, який не утворює йонів у водному розчині; загальний органічний вуглець – кількість вуглецю, наявного в органічній речовині, розчиненій або завислій у воді.

Поверхня ґрунтових вод – поверхня стоячої або текучої ґрунтової води, нижче якої ґрунт насичений водою, за винятком випадків, коли поверхня непроникна.

Повінь – щорічно повторювана фаза водного режиму, яка характеризується найбільшою кількістю води в річці та максимальними рівнями, що часто стає стихійним лихом.

Повна вода – найвищий рівень в морі чи океані під час припливу.

Повна вологомісткість ґрунту – кількість вологи, яку може вміщувати ґрунт за умови цілковитого наповнення вологою всіх пор.

Повна потреба в кисні (ППК) – розрахована кількість кисню, потрібна для повного змінералізування органічних речовин і для окиснювання аміаку та азоту азотистої кислоти, що містяться у воді.

Повторне використання води – подача раніше використаної на господарському об'єкті води на інший господарський об'єкт.

Повторність – точність повторюваних умов.

Поглинальний колодезь – пряме з'єднання між поверхневим водотоком і підземним водоносним горизонтом, що виникає внаслідок місцевих геологічних умов.

Подрібнювання – механічне розмелювання великих твердих частинок у стічній воді до розмірів, прийнятних для подальшого оброблення.

Поздовжній профіль річки зображають, відклавши на графіку висоти дна вздовж її русла від витoku до гирла по вертикалі, а довжину річки по горизонталі.

Позначка високої води – слід, що залишає на місцевості високий рівень води.

Показник життєдіяльності водного організму – морфологічна, фізіологічна, біохімічна чи інша характеристика стану водного організму.

Показник навантаження на поверхню – об'єм води або стічної води, яку обробляють за день з розрахунку на одиницю площі горизонтального перерізу певної частини очищальної установки (показник, зазвичай, виражають у кубічних метрах на квадратний метр за день).

Показник насиченості киснем – концентрація розчиненого кисню в рівновазі з повітрям (природні системи) або з чистим киснем (системи оброблення стічних вод киснем). Вона змінюється зі зміною температури, парціального тиску кисню і солоності.

Показник натрієвої абсорбції – показник, який використовують для характеристики відносної активності йонів натрію в обмінних реакціях із ґрунтом.

Показник складу і властивостей води – фізичні, хімічні, бактеріологічні та гідробіологічні характеристики води, згідно з якими роблять висновок про її якість шляхом порівняння з нормами якості води.

Показник токсичності – показник життєдіяльності водного організму, за яким оцінюють токсичність води (водного середовища).

Поле зрошення – ділянка землі, виділена й підготовлена для природного біологічного очищення вод стічних.

Поле фільтрації – спеціально облаштована ділянка землі, призначена для природного біологічного очищення стічних вод методом їхньої фільтрації через ґрунтові шари.

Поліелектроліти – полімери, що містять зйонізовані групи, деякі види яких використовують для коагулювання колоїдних частинок чи флокулювання завислих речовин.

Полій – льодове утворення, що виникає внаслідок замерзання підземних вод, які вилівають на поверхню землі, або річкових вод, які виходять на поверхню льодяного покриття на річці.

Полінуклеарні ароматичні вуглеводні (ПАВ) – органічні сполуки, що складаються з двох чи більше бензольних кілець, в яких сусідні кільця ділять два атоми вуглецю; можуть також бути наявними неароматичні кільця.

Полісапроби – організми водойм і водотоків, пристосовані до умов з надмірним забрудненням їх органічними рештками.

Полісапробна вода – винятково забруднена вода, характеризується значною знекисненістю, помітним зменшенням кількості безхребетних тварин і значною кількістю бактерій.

Поліхлоровані біфеніли (ПХБ) – зазвичай, загальний термін для хлорозаміщених біфенілів. На практиці він також містить монохлоровані біфеніли (безліч поліхлорованих біфенілів, стійких у природі, назбирується в харчовому ланцюзі; деякі з них впливають на живі організми).

Пом'якшена вода – вода, в якій загальна жорсткість знижена до певних меж.

Пом'якшення води – зниження природної жорсткості води. Видалення з води йонів кальцію і магнію, які спричинюють її жорсткість, здійснюють реагентами, йонітним або термічним методами.

Попереднє аерування – аерування відстояної стічної води протягом короткого періоду часу безпосередньо перед біологічним оброблянням.

Попереднє обробляння (побутова стічна вода) – вилучення або руйнування великих твердих частинок та вилучення піску.

Попереднє хлорування – попереднє обробляння неочищеної води хлором з метою припинення чи істотного уповільнення росту бактерій, рослин чи тваринних організмів, окиснювання органічної і неорганічної речовини, сприяння флокулюванню та зменшенню запаху.

Попуски води – короточасні штучні випуски води з водосховищ.

Поріг запаху – мінімальний рівень запаху, який здатна виявити органами нюху група експертів (через коливання, які властиві чутливості індивідуальних органів нюху, не існує абсолютної величини порогу запаху, проте цю величину встановлюють, послідовно розбавляючи пробу водою без запаху доти, доки запах перестають виявляти).

Порова вода – вода, що міститься в проміжках (порах) між твердими частинками.

Пороги – мілководні кам'янисті чи скелясті ділянки в руслі річки, утворені внаслідок виходу твердих гірських порід до поверхні Землі.

Порогова концентрація – середнє геометричне значення максимальної неефективної концентрації і мінімальної ефективної концентрації.

Порогова концентрація речовин за загальносанітарною ознакою шкідливості – максимальна концентрація, яка не спричинює порушення процесів природного самоочищення води у водних об'єктах.

Постійний водотік – водотік, переміщення води в якому відбувається протягом року чи більшої його частини.

Пост-хлорування – хлорування води чи стічної води після її оброблення.

Посування льоду – невеликі переміщення льодяного покриву на окремих ділянках річки чи водойми.

Потреба у хлорі – різниця між кількістю хлору, доданого до проби води або стічної води, та кількістю загального залишкового хлору, наявного наприкінці певного періоду контактування.

Похибка гідрологічного прогнозу – різниця між передбаченим і дійсним значенням певних гідрологічних характеристик чи терміном настання явища.

Похила річки – це відношення її падіння (в сантиметрах) до довжини річки (в кілометрах).

Поясність глибинна – основна закономірність вертикального розподілу організмів у гідросфері (океанах, морях, внутрішніх водоймах), зумовлена градієнтами температури, тиску, солоності, сонячної радіації тощо.

Правила охорони води – установлені вимоги, які регламентують діяльність людини з метою дотримання норм охорони води.

Правильність – ступінь збіжності між середнім значенням, отриманим виходячи з результатів великої серії вимірювання, і прийнятим опорним значенням.

Право водокористування – сукупність правових норм, що визначають підстави, порядок, умови набуття права на користування водними об'єктами.

Правовий режим внутрішніх морських вод України – встановлений відповідними нормативно-правовими актами порядок врегулювання відносин стосовно внутрішніх морських вод держави.

Правовий режим територіального моря – встановлений відповідними нормативно-правовими актами порядок врегулювання відносин стосовно територіального моря прибережної держави.

Пресування мулу – механічне вилучення рідини з мулу під дією тиску для одержання твердого матеріалу, який можна використовувати для вирішення господарських завдань.

Прес-фільтрування – процес обробляння води, коли воду пропускають через замкнену систему під тиском.

Прибережна водоохоронна зона – територія, що прилягає до водного об'єкта і на якій запроваджується спеціальний режим екологічно прийняттого водокористування.

Прибережна смуга – частина прибережної водоохоронної зони шириною 20–100 м, що тягнеться вздовж берега річки, ставка, озера, на якій встановлений суворіший режим її використання, ніж у межах всієї зони.

Прибій – явище руйнування морських хвиль при набіганні їх на берег.

Приглибий берег – берег, підводна частина якого різко збільшує свої глибини.

Припай – суцільний льодяний покрив, що примерзає до берега.

Припливна вода (смуга) – будь-яка частина моря або річки в межах відпливу та припливу під час весняних припливів у день рівнодення.

Припливне обмеження (річка) – місце поруч з річкою, в якому підймання і спадання рівня води у весняний приплив у день рівнодення ледве помітний (якщо існує гребля або шлюз, тоді це місце може слугувати припливним обмеженням).

Припливно-відпливні явища – періодичні коливання рівня води і течії, які виникають під впливом сил тяжіння між Землею, Місяцем і Сонцем.

Припустимий рівень концентрації речовини – кількісний гігієнічний норматив безпечного рівня впливу речовини, виражений її концентрацією за певний середній інтервал часу.

Природна захищеність підземних вод – сукупність гідрогеологічних умов, що забезпечують запобігання проникненню забруднювальних речовин у водоносні горизонти.

Природний стік – стік річок у природних умовах його формування.

Природні води – води, які входять до складу природних ланок кругообігу води в природі.

Притока річки – менша річка, вода якої впадає безпосередньо у певну більшу річку.

Прісна вода – природна вода водних об'єктів, що має низьку концентрацію солей (менше 1⁰/₀₀ (1 г/дм³)) та яку зазвичай вважають придатною для забирання й оброблення, щоб підготувати питну воду.

Прісне озеро – озеро, що має прісну воду. Проточні і стічні озера завжди прісні.

Прісноводна межа – поперечний переріз естуарію, за межі якого морська вода, зазвичай, не проникає за конкретних припливних і гідрологічних умов.

Проба – представницька частина певної водної маси, яку відбирають безперервно або періодично, щоб дослідити її склад та властивості.

Пробовідбиральна лінія – водний тракт протяжністю від пробовідбирального зонду до точки доправлення проби або до устаткування, що аналізує.

Пробовідбиральна мережа – система наперед визначених місць пробовідбирання, призначена для стеження за однією чи кількома визначеними ділянками пробовідбирання.

Пробовідбиральник – пристрій, який використовують для отримання проби води (періодичного чи безперервного) з метою визначання певних показників.

Провальне озеро – карстове озеро, що утворилось внаслідок розчину гірських порід.

Прогноз ходу стоку – передбачення послідовності зміни витрат (рівнів) води на період завчасності через певні часові інтервали.

Прогнози водного режиму – прогнози об'єму стоку, середніх витрат води за певний період, екстремальних значень витрат і рівнів води.

Прогнози льодового режиму – прогнози терміну появи та зникнення льодових явищ на водних об'єктах, встановлення та скресання льодоставу, товщини льодового покриву.

Прогнози припливу води – прогнози надходження води з водозбору до озера, водосховища чи ділянки річки.

Прогностична гідрологічна інформація – гідрометеорологічна інформація, необхідна для складання прогнозів за певною методикою.

Прогностична гідрологічна система – комплекс взаємопов'язаних методик прогнозування, розроблений для річкового басейну чи декількох суміжних басейнів.

Продовжене аерування – процес обробляння стічної води активним мулом, що відбувається за навантаження, яке дорівнює приблизно одній третині зазвичай застосовуваного навантаження, щоб зменшити кількість отриманого активного мулу до мінімуму. Оскільки швидкість деградації мулу незначна, його вік (приблизно 50 днів) підвищується й отриманий мул стає відносно стійким. Цей процес дає змогу також розвиватися мікроорганізмам, які повільно ростуть, що зумовлює до окиснювання речовин, які не можна вилучити звичайними методами.

Продування – вилучення рідинних чи твердих домішок або їхньої суміші з технологічного резервуара, вмістилища, призначеного для зберігання води, чи трубопроводу, застосовуючи тиск.

Прозорість води – здатність води пропускати сонячне світло.

Визначається молекулярною структурою, концентрацією розчинених і завислих речовин, а також наявністю й кількістю планктонних організмів.

Прокаріоти – мікроорганізми, включаючи бактерії, актиноміцети і ціанобактерії (синьо-зелені водорості), що не мають оформленого клітинного ядра.

Промивання повітрям – процес пропускання повітря під тиском знизу вгору крізь самопливний фільтр для перемішування фільтрівного середовища (чи середовищ) і відокремлювання затриманих твердих частинок перед зворотним промиванням.

Промивна вода – вода, яку використовують з метою промивання.

Промислова вода – вода, яку використовують у виробничому процесі.

Промислова стічна вода – вода, яку відводять після використання у виробничому процесі і найближчим часом не використовуватимуть для цього процесу.

Промірна вертикаль – прямовисна лінія від поверхні води до дна водойми, в якій вимірюють його глибину.

Проникність – властивість мембрани чи речовини селективно пропускати через себе іншу речовину.

Пропорційне пробовідбирання – метод відбирання проби з потоку води, якщо частота відбирання (у разі періодичного пробовідбирання) або величина витрати відібраної проби (у разі безперервного пробовідбирання) прямо пропорційна швидкості водного потоку, з якого відбирають пробу.

Просочування – проникнення води в ґрунт і підґрунтя та переміщення її донизу.

Просторове ділення речовин – процес, внаслідок якого речовини, що перебувають у довкіллі, мігрують з одної частини довкілля в різні інші частини, такі як вода, повітря, біота, ґрунт і донні відклади.

Противерозійні заходи – комплекс заходів із захисту ґрунтів від водної ерозії і дефляції.

Протисти – прокаріотні і еукаріотні мікроорганізми, що їх містять примітивні рослини і тварини.

Протік – вторинне русло річки при його поділі на декілька рукавів.

Протічні озера – озера, через які протікають річки.

Протока – водотік, що сполучає два водних об'єкти чи розгалуження русла річки, яке не має усіх властивих річковому руслу утворень.

Проточне випробовування на токсичність – випробовування на токсичність за постійного чи безупинного плину досліджуваного розчину.

Профіль рівноваги – поздовжній профіль річки, що утворився в результаті тривалого розливу, коли всі нерівності дна згладжуються, тобто відкладення і розлив наносів стають рівними між собою.

Профундальна зона – нижня зона глибокої водойми, яка характеризується недостатністю світла, що перешкоджає фотосинтезові.

Процеси формування стоку – природні процеси, що відбуваються на водозборі та спричиняють формування стоку.

Прояснювач; відстійник; відстійний басейн – велике вмістилище, в якому зі стічних вод відстоюються завислі речовини.

Прямоточна вода – вода, яку одноразово використовують у технічному процесі та для охолодження продукції й обладнання.

Психрофільні мікроорганізми – мікроорганізми, що розвиваються за температури нижче, ніж 20° С.

Пункт контролю якості води водойм або водотоків – місце на водоймі або водотоці для проведення комплексу робіт з метою отримання даних про якість води, призначених для подальшого узагальнення і подання узагальненої систематичної інформації споживачам.

- Р -

Радіоактивний (радіохімічний) індикатор – речовина, помічена одним чи більше радіонуклідами і використовується для простежування перебігу будь-якого процесу (біологічного, хімічного чи фізичного).

Радіологічні показники якості питної води – параметри, що визначають рівень радіоактивної безпеки питної води.

Рахування бактерій у чашках Петрі; рахування колоній – визначання кількості життєздатних мікроорганізмів (охоплюючи бактерії, дріжджі і цвіль) у певному об'ємі води, отриманих із числа колоній, що утворюються в середовищі існування окремої культури чи на ній за визначених умов.

Реаерування – процес, за допомогою якого повітря вводять повторно, щоб збільшити концентрацію розчиненого кисню після того, як кисень було вичерпано внаслідок будь-якого хімічного або біологічного процесу.

Регенерування (йонний обмін) – процес відновлювання йонообмінного матеріалу до його робочого стану після використання.

Регулювання річкового стоку – перерозподіл у часі об'єму річкового стоку в створі, що замикає водозбір, – збільшення або зменшення його в окремі періоди порівняно з надходженням води на поверхню водозбору.

Регулювання якості води – вплив на чинники, що визначають стан водного об'єкта з метою дотримання норм якості води.

Регулятивна здатність – здатність водойми регулювати стік, яка визначається його корисною місткістю.

Режим річок – закономірна зміна стану річок за часом, яка залежить в першу чергу від кліматичних умов. Проявляється у вигляді коливань рівнів і витрат води.

Режим стоку наносів – закономірні коливання стоку наносів у часі.

Резервуар септичний – відстійник, зазвичай замкнений і вентиляований, через який протікає стічна вода й у якому осілі частинки розкладаються внаслідок анаеробної бактеріальної дії.

Рейковий пост – гідрологічний пост, обладнаний постійною рейкою (рейками) для вимірювання рівня води.

Реліктові води – порова вода такого самого геологічного віку, як і навколишня порода чи шар, часто низької якості та непридатна для звичайного використання (наприклад, для пиття, промислових і сільськогосподарських потреб).

Реліктові озера – озера, які є залишками моря, що колись існувало на місці, де вони зараз знаходяться.

Реофіли – водяні тварини, пристосовані до життя у проточних водах. До них належать губки, моховатки, багато видів молюсків, ракоподібних, риб.

Репрезентативний (показовий) басейн – водозбір, типовий для певної території.

Рециркулювання – повертання частково чи цілкомито очищеної стічної води з будь-якої ділянки процесу в системі очищення стічної води у попередню стадію процесу.

Речовини, що легко розкладаються біологічно – речовини, що можуть розкладатися під дією біологічних процесів до певного ступеня згідно зі специфічним розвитком повного розпаду.

Рибництво – штучне розведення і відтворення риби та інших водних живих ресурсів.

Рибогосподарська технічна меліорація – комплекс заходів, спрямованих на поліпшення морфометричних, гідрологічних, гідрохімічних, гідробіологічних характеристик поверхневих водних об'єктів, сприятливих для промислових риб.

Рибогосподарський водний об'єкт – водний об'єкт (його частина), що використовується для рибогосподарських цілей.

Рибозахисні пристрої – пристрої, призначені для захисту молоді риби від загибелі на водозабірних спорудах підпри-

емств різних галузей економіки, а також на підходах риб до ГЕС.

Рибопропускні споруди – спеціальні споруди у греблях гідротехнічних вузлів для забезпечення проходження прохідних та напівпрохідних риб з нижнього б'єфа у верхній до нерестовищ.

Ризик (водно-токсикологічний) – імовірність виникнення небажаного ефекту внаслідок дії токсиканта на живі організми водного середовища.

Рівень води – висота поверхні води водного об'єкта над умовною горизонтальною площиною, взятою для порівняння.

Рівень токсичності води – кількісна характеристика токсичності води, яка визначається через мінімальну кратність розбавлення, за якого токсичність води вже не виявляється.

Рівнемір – прилад чи устаткування для вимірювання рівня води.

Рівноважне значення рН – термодинамічне стабільне значення рН розчину чи води водного об'єкта, коли рівновага досягнута не тільки в рідинній фазі, але і між рідинною фазою й іншими фазами, з якими розчин чи вода контактує.

Рівняння водного балансу – математичний вираз, що характеризує водний баланс.

Річка – природний водний об'єкт з постійною або періодичною течією вздовж чітко визначеного напрямку до океану, моря, озера, зниження суші, болота або водотоку.

Річкова гідраліка – розділ гідраліки, в якому розглядають питання руху води, переміщення наносів у річкових потоках і процеси формування русла.

Річкова ерозія – процес розмивання постійними водотоками гірських порід.

Річкова мережа – сукупність усіх річок, що знаходяться в межах певної території.

Річкова система – сукупність річок, які зливаються і течуть далі загальним потоком.

Річковий басейн – водозбір річки чи річкової системи.

Річковий стік – стік у річковій мережі.

Примітка. Кількісними показниками величин річкового стоку є витрата води, об'єм, модуль, шар стоку.

Примітка. Під час обчислення стік характеризується величиною, яка визначає кількість води, що стікає із водозбору за певний проміжок часу і виражається показниками об'єму, модуля чи шару стоку.

Річний стік – витрата води у річці за рік.

Розводдя – простори чистої води серед льодяного покриву, утворені внаслідок посування льоду.

Роздільна каналізаційна система – система, в якій побутову та виробничу стічну воду й стічну воду атмосферних опадів транспортують самостійними мережами і дренами.

Розосереджене аерування – різновид процесу очищення води з використанням активного мулу, за допомогою якого до вхідної частини аеротенка, де існує найвища біологічна активність, подають більшу кількість повітря, тоді як до вихідної частини аеротенка подають меншу кількість повітря.

Розосереджене джерело забруднення – джерело, що вносить у поверхневі чи ґрунтові води забруднювальні речовини, які надходять не з одного пункту, найчастіше в розсіяному вигляді (наприклад, вилюговування з ґрунту).

Розосереджене подавання – різновид процесу очищення з використанням активного мулу, за допомогою якого стічну воду подають до аеротенка у різних його точках для того, щоб досягти рівномірнішої потреби у кисні в усій системі.

Розпадання – безконтрольне гниття органічних речовин унаслідок впливу анаеробних бактерій, супроводжуване неприємним запахом.

Розподіл токсиканта – процес перенесення токсиканта з води у підсистеми водної екосистеми.

Розсіл – вода, у якій вміст солей, зокрема хлористого натрію, природно чи штучно вищий, ніж у морській воді.

Розчинений органічний вуглець (РОВ) – частина органічного вуглецю води, яку неможливо вилучити специфічним процесом фільтрування, наприклад, мембранним фільтруванням, застосовуючи мембрану діаметром пор 0,45 мкм.

Розчинені тверді речовини – речовини, що залишаються після профільтрування та випаровування до повної сухості проби за визначених умов.

Розчинник міді – тип води, здатної розчинити мідь у трубах і фітингах.

Розчинник свинцю – тип води, здатної розчинити свинець труб і фітингів.

Ропа – насичена солями вода солених озер.

Рукав річки – відгалуження русла річки, якому притаманні всі властиві річковому руслу особливості морфологічної будови.

Русло річки – утворене річковим потоком ложе, по якому постійно тече вода.

Руслова мережа – сукупність русел усіх водотоків у межах певної території.

Руслове регулювання стоку – регулювання стоку води у річковому руслі в природних умовах.

Русловий процес – постійні зміни морфологічної будови русла водотоку та заплави, зумовлені текучою водою.

Русловий стік – стік у русловій мережі.

Руслові деформації – зміни розмірів і положення у просторі русла річки та руслових утворень, зумовлені відкладанням наносів і розмиванням річища та берегів річки.

Руслові утворення – рухомі накопичення наносів, які визначають морфологічну будову річкового русла.

Рухомі наноси – наноси, переміщені водним потоком у придонному шарі, які рухаються ковзаючись, перекочуючись чи стрибками.

Сало – фаза льодяного покриву, за якої спостерігаються поверхневі первинні льодяні утворення, що складаються із кристалів у вигляді плям або тонкого суцільного шару.

Самоочищення – природні процеси очищення забрудненого водного об'єкта.

Самоочищення природних вод – сукупність взаємопов'язаних гідродинамічних, фізико-хімічних, мікробіологічних і гідробіологічних процесів, які сприяють відновленню у природних умовах початкового (фонового) стану водного об'єкта.

Санітарна охорона водойм – комплекс заходів, спрямованих на запобігання та усунення наслідків забруднення й засмічення підземних та поверхневих вод.

Санітарна токсикологія – розділ токсикології, який розробляє заходи з профілактики шкідливого впливу на організм людини хімічних речовин, що трапляються у навколишньому середовищі, а також у продуктах харчування.

Санітарний режим водних об'єктів – сукупність процесів природного самоочищення водних об'єктів від забруднення, які спричинюють зниження вмісту шкідливих речовин у водних об'єктах та сприяють відмиранню патогенної для людини мікрофлори.

Санітарні норми охорони вод – значення показників, дотримання яких забезпечує санітарне благополуччя водних об'єктів та необхідні умови для охорони здоров'я населення і культурно-побутового водокористування.

Санітарно-гігієнічна експертиза – експертиза, що з'ясовує відповідність об'єкта експертизи державним санітарним нормам і правилам, гігієнічним регламентам і нормативам.

Сапробіонти – водяні організми, які живуть у забруднених органічними речовинами водах і беруть участь у процесах їхнього розкладання.

Сапробний – пов’язаний з органічними речовинами, що розкладаються.

Сапропель – донні відклади прісноводних водойм, які утворюються внаслідок розкладання відмерлої водяної рослинності, тваринних решток і мінеральних частинок ґрунту без доступу кисню. Формуються в досить глибоких слабопроточних озерах і лагунах, багатих на поживні органічні речовини.

Світовий океан – безперервна водна оболонка на поверхні земної кулі, над якою підносяться елементи суходолу – материки та острови, і яка характеризується єдністю, тобто сталою взаємодією всіх частин.

Седиментація – процес осаджування і відкладання під дією сили тяжіння завислої речовини у воді чи у стічній воді.

Сейжи – стоячі хвилі в невеликих замкнених водоймах, які є коливанням всієї маси води відносно центра водойми під впливом різної зміни атмосферного тиску.

Сель – стрімкий потік великої руйнівної сили у басейнах гірських річок, що складається із суміші води та крихких, ламких порід (25-75 %) і виникає внаслідок інтенсивних дощів чи танення снігу, а також прориву завалів і морен.

Сельовий басейн – річковий басейн, у межах якого формуються сельові паводки.

Сельовий осередок – ділянка сельового русла чи сельового басейну, де за певних умов виникають селі.

Сельовий паводок – дощовий чи снігодощовий паводок, що спричиняє сель.

Сельові наноси – маса уламкового матеріалу, що його виносять і відкладають сельові потоки.

Септичний – ознака стану, що виникає внаслідок процесів гниття за відсутності розчиненого кисню.

Середземні моря – моря, які сильно врізаються в суходіл і сполучаються з океаном однією чи декількома протоками.

- Середній ефективний час** – інтервал часу від початку контакту тест-об'єкта з токсикантом вибраної концентрації до моменту виявлення п'ятдесятивідсоткової тест-реакції.
- Середній летальний час** – інтервал часу від початку контакту тест-об'єкта з токсикантом вибраної концентрації до моменту загибелі 50 % тест-об'єкта.
- Середня ефективна концентрація; EK_{50}** – концентрація токсиканта, яка спричиняє п'ятдесятивідсоткову тест-реакцію за встановлених умов експозиції.
- Середня летальна концентрація; LK_{50}** – летальна концентрація токсиканта, за якої гине 50% тест-об'єкта.
- Сестон** – сукупність дрібних планктонних організмів і завислих у воді органічних і мінеральних частинок.
- Сизигійний приплив** – найбільший приплив, коли Сонце і Місяць знаходяться з однієї сторони від Землі і їхні сили тяжіння сумуються.
- Синергізм (токсикологія води)** – явище збільшення сукупного токсичного ефекту порівняно з сумою ефектів дії кожного з токсикантів.
- Сирий осад** – осад, вилучений з первинних відстійників (він може охоплювати первинний осад, що осів з утилізованим вторинним мулом).
- Система ідеального змішування** – система, що досягає теоретично, якщо не на практиці, повного змішування в поперечному перерізі каналу, але не допускає змішування або дифузії в напрямі руху потоку.
- Систематична похибка** – складова похибки, яка у межах відомої кількості результатів вимірювання тієї самої ознаки є незмінною чи зміна якої піддається прогнозуванню.
- Сито** – пристосування для вилучання твердих частинок з природної чи стічної води, яке затримує їх на похилих пластинках, урухомлених вручну чи механічно, або на рухомих смугах чи на обертальних дисках або барабанах з проперфорованого металевого листа, дроту чи дротяної сітки.

Сільськогосподарська гідрологія – розділ гідрології, в якому розглядаються гідрологічні умови в їхній взаємодії з об'єктами і процесами сільськогосподарського виробництва.

“Сіра вода” – стічна вода від побутових ванн і душів, рукомийників і кухонних раковин, за винятком стічної води та фекалій від ватерклозетів.

Сірчані бактерії – бактерії, здатні окиснювати сірководень до сірки, тимчасово вводячи її в клітину й окиснюючи її до сульфатів.

Скид – вода чи стічна вода, яку скидають з якогось вмістилища, з водоочищувальної споруди, промислового підприємства чи назбирувача.

Скид побутової стічної води – очищена побутова стічна вода, яку скидають з очищальних споруд.

Скидання зворотних вод у поверхневі водні об'єкти – надходження у поверхневі водні об'єкти виробничих, побутових стоків, включаючи шахтні, рудникові, пластові та дренажні води, а також залпові скиди зворотних вод очищених, недостатньо очищених і без очищення.

Скидна вода – вода, яку відводять зі зрошуваних сільськогосподарських угідь і поливних забудованих територій, а також вода, відведена від ділянок, на яких застосовують гідромеханізацію.

Складена проба – дві або більше проб води або їхніх частин, змішаних у заданих пропорціях (дискретно або безперервно) для отримання усередненого результату.

Складники водного балансу – складники рівняння водного балансу, що визначають надходження, витрату та зміну запасів води.

Скраплений шар – шар невеликих, вільно завислих частинок, піднятих догори потоком рідини, газу чи одночасно рідини і газу.

Скресання – фаза льодового режиму, для якої характерним є руйнування льодяного покриву.

Сму́га відведення – територія з особливим режимом користування, яку встановлюють на річках для потреб експлуатації та захисту від забруднення, пошкодження й руйнування магістральних, міжгосподарських та інших каналів зрошувальних й осушувальних систем, гідротехнічних і гідрометричних споруд, а також водойм і гребель.

Сні́жниця – накопичення снігу, що плаває у воді.

Солона вода – вода, в якій вміст солей, зокрема хлористого натрію, вищий, ніж у прісній воді, але нижчий, ніж у морській воді.

Солоність (абсолютна) – відношення маси розчиненого матеріалу у морській воді до маси морської води.

Солоність (практична) – безрозмірна величина, яку, щоб проконтролювати якість води, можна розглядати як оцінку концентрації розчинених у морській воді солей у грамах на кілограм; її визначають алгоритмічно як відношення (K_{15}) електричної провідності проби за температури 15°C і тиску 1 атм. до електричної провідності стандартного розчину хлориду калію ($32, 4366 \text{ г}\cdot\text{кг}^{-1}$) за тих самих температури і тиску.

Сплавина – скупчення плаваючих на поверхні води водяних і болотних рослин, яке утворилося внаслідок відокремлення коренів і кореневищ від дна водойми або розростання плаваючих кореневищ та пагонів.

Сполуки хлору – частина загального залишкового хлору, наявного у формі хлорамінів, органічних хлорамінів і трихлористого азоту.

Спускання (випускання) води – періодичне чи епізодичне скидання води із водосховища.

Спучування (набухання) мулу – явище, за якого на станції аерування активний мул значно збільшується в об'ємі і не осідає швидко. Зазвичай, воно пов'язане з наявністю ниткоподібних організмів.

Стабілізування – біологічний або хімічний процес, за допомогою якого органічні речовини, що легко деградують (розчинені або складені з окремих частинок) окиснюються до

матеріалів, які або є неорганічними, або такими, що деградують дуже повільно.

Стабільність – здатність стічної води чи мулу протистояти розпаданню до чи після очищення.

Ставок – штучно створена водойма місткістю не більшою, ніж 1 млн м³.

Ставок доочищення – велика мілководна водойма, пристосована для подальшого обробляння біологічно очищеної стічної води, з якої вилучено тверді речовини, що утворилися у процесі біологічного обробляння.

Стан водного об'єкта – кількісний та якісний показники відповідності водного об'єкта критеріям природного стану або критеріям водокористування.

Стандарт якості води – значення критеріїв якості води, допустимі для води різних видів використання.

Старорічище – видовжена водойма, що виникла на заплаві річки внаслідок відокремлення ділянки річкового русла від теперішнього річища.

Статичне випробування на токсичність – випробування на токсичність, за якого впродовж аналізування не відновлюється досліджуваний розчин.

Створ контрольний – переріз потоку, в якому контролюють якість води.

Створ повного змішування – найближчий за течією до джерела, що впливає на якість води, поперечний переріз водотоку, в якому встановлюється практично рівномірний розподіл концентрацій речовин, розчинених у воді.

Створ фоновий – найближчий до джерела переріз потоку, в якому не проявляється вплив цього джерела.

Стерилізування – процес знешкодження чи знищення всіх живих організмів (включаючи вегетативні і спорові форми), а також вірусів.

Стійкість токсиканта; персистентність – властивість токсиканта, що характеризує його здатність залишатись не-

змінним, не піддаючись впливові фізичних і хімічних чинників упродовж тривалого часу.

Стік – переміщення води по земній поверхні, а також у товщі ґрунту та гірських породах у процесі її кругообігу в природі.

Стік наносів – переміщення наносів під час поверхневого стоку води.

Стік підземний – переміщення води у товщі земної кори під впливом сили тяжіння від області живлення до області розвантаження. Вимірюють кількістю води, яку переносять підземний водотік через його поперечний переріз за одиницю чи певний період часу.

Стік поверхневий – процес переміщення (стікання) вод атмосферного походження по земній поверхні під дією сили тяжіння; складова кругообігу води в природі.

Стік поверхневий річковий – формується внаслідок поєднання періодичного тальвегового стоку та підземного живлення, відбувається у відносно постійному виробленому руслі.

Стік поверхневий схиловий – процес стікання води широкими, але неглибокими потічками і струмками по поверхні схилу.

Стік поверхневий тальвеговий – утворюється після злиття схилових струмків у потоки по улоговинах, лощинах, вибалках, тобто по певною мірою виробленому руслу (тальвегу); формується періодично, спостерігається протягом коротких проміжків часу при таненні снігу або після тривалих та інтенсивних дощів.

Стічна вода – різновид зворотної води, що збиралась у процесі господарсько-побутової та виробничої діяльності чи при відведенні надлишку опадів із забудованих територій.

Стічний колодезь; вигрібна яма – водонепроникне вмістище, найчастіше підземне, яке використовують для набирання стічної води з будинків, не приєднаних до каналізаційної системи, і яке, на відміну від септичного резервуара, не має стоку.

Стічні озера – озера, з яких беруть початок річки або струмки.

Стоковий майданчик – ділянка схилу, обмежена від довколишньої території водонепроникним бортиком та обладнана для вимірювання поверхневого стоку.

Стратифікація – наявність у водному об'єкті шарів, що відрізняються різною температурою, солоністю, а також різним вмістом кисню чи біогенних елементів.

Стрежень річки – лінія найбільших швидкостей течії в річковому потоці.

Стремнина – порожиста ділянка річки з великими швидкостями.

Струмок – невеликий постійний або тимчасовий водотік, утворений внаслідок стікання снігової чи дощової води або виходу на поверхню підземних вод.

Сублімація – перехід води з газоподібного стану в твердий.

Сублітораль – екологічна зона заселених організмами дна і природного шару води (бенталі) в океані та континентальних водоймах (озерах).

Субприливно-відпливна зона – прибережна зона, нижча мінімального рівня припливу і відпливу.

Сукупний токсичний ефект – токсичний ефект дії кількох токсикантів.

Сульфатні води – поверхневі води, у складі головних аніонів яких домінують сульфатні йони (SO_4^{2-}).

Сульфідні води, води сірководневі – природні води, що містять у своєму складі вільний сірководень (недисоційовані молекули H_2S), гідросульфідний (HS^-) та сульфідний (S^{2-}) йони.

Сульфит-відновлювальні кластридії – велика група грам-позитивних анаеробних бактерій, які утворюють спори (їхнє природне середовище існування – це ґрунт або товста кишка людини чи тварин). Більшість видів є сапрофітними організмами, що живуть у ґрунті, їхні спори можуть виживати протягом довгого періоду в

екскрементах, ґрунті, пилу та воді, їхню наявність у воді можна використовувати для відстеження віддаленого або непостійного фекального забруднення. Вони здатні відновлювати сульфіти до сульфідів.

Суперхлорування – безупинний процес на завершальній стадії обробляння води пропусканням через неї порівняно великих концентрацій хлору; зазвичай, після цього проводять дехлорування (його іноді застосовують для дезінфікування акумулювальних резервуарів і розподільчих водогінно-каналізаційних систем).

Супралітораль – верхня частина літоралі; узбережна морська смуга, що зволожується бризками прибою та рідко (лише під час найвищих припливів) заливається водою.

Супутньо-пластова вода – вода, що піднімається на поверхню разом з нафтою і газом під час їхнього видобування.

Сухий колодезь – камера нижче рівня землі, що залишається сухою, в якій розташовують помпи, трубопроводи й устаткування.

Сухі відклади – відклади на поверхні землі всіх речовин (крім води) в будь-якому стані.

Схема гідрологічного прогнозування – характеристика основних функціональних ланок технології передбачення певного гідрологічного явища.

Схема комплексного використання й охорони води – документ, що визначає основні водогосподарські та інші заходи з забезпечення водою населення і народного господарства, а також з охорони води чи запобігання її шкідливому впливові.

Схиллий стік – стік води зі схилів.

- Т -

Талий стік – стік, що виникає внаслідок танення снігу.

Тальвег – лінія, що з'єднує найнижчі точки дна річкової долини, яру, балки.

Твердий стік річок – тверді частинки у завислому стані, що переносяться водним потоком річки. Визначається об'ємом твердої речовини, який виноситься за одиницю часу (рік, сезон) через поперечний переріз русла.

Тектонічні озера – озера, западини яких утворені тектонічними процесами.

Температура води – параметр, що визначає тепловий стан води. Найчастіше вимірюється в градусах Цельсія ($^{\circ}\text{C}$).

Температурна стратифікація – пошаровий розподіл температури води за глибиною водойми.

Температурний режим водних об'єктів – закономірні зміни температури води у часі під впливом природних та антропогенних чинників. Визначається балансом тепла, що надходить до водних об'єктів, а також його втратами на випромінювання, випаровування та ін.

Теоретична потреба (води) у кисні – кількість кисню, що має бути спожитим за повного окиснювання певної кількості органічного субстрату в кінцеві неорганічні продукти.

Теплове оброблення (мулу); термальне кондиціонування – нагрівання мулу, часто під тиском, щоб він легше зневоднювався під час використання статичного чи динамічного процесу зневоднювання.

Тераси – східчастоподібні форми рельєфу річкових долин, утворені циклічно активізованою ерозійно-аккумулятивною роботою річки, абразійно-аккумулятивною діяльністю хвиль на узбережжях морів, озер і водосховищ та складені алювіальними відкладами. Формування терас відбувається під впливом тектонічних рухів, змін кліматичних умов, водності річок та рівня водного басейну.

Терасування – система заходів, спрямована на штучне перетворення поверхонь крутих схилів на відносно плоскі поверхні або пояси, які простягаються вздовж горизонталей, для боротьби з водною ерозією ґрунтів, будівництва споруд, прокладання доріг, створення садів, лісових насаджень, парків, поліпшення умов використання схилових

угідь під сільськогосподарські й лісові культури, захисту від стихійних явищ.

Територіальні води – морський пояс, що прилягає до узбережжя чи внутрішніх вод держави та є частиною її території. Дорівнює 12 морських миль (22,2 км).

Термальна вода – вода з гарячого чи теплого джерела (вище 20° С).

Термічний режим – закономірності коливання температури води у водних об'єктах.

Термоклін – шар у термічно стратифікованому водному об'єкті з максимальним температурним градієнтом.

Термотолерант-фекальні колі-організми – колі-організми, які можуть розвиватися і мають такі самі ферментні та біохімічні властивості за температури 44° С, як і за 37° С.

Термофільне зброджування – процес анаеробного зброджування осаду за температури 45–60° С, що сприяє життєдіяльності мікроорганізмів, які краще розвиваються у зазначеному температурному інтервалі (наприклад, термофільних мікроорганізмів).

Термофільні мікроорганізми – мікроорганізми, для яких оптимальна температура для росту перевищує 45° С.

Термофоби – організми, здатні розвиватися лише при відносно низьких температурах (зазвичай не вище, ніж 10° С).

Тест-об'єкт – чутливий до дії токсикантів організм, спеціально підготовлений в лабораторних умовах до біотестування.

Тест-реакція – зміна вибраного показника життєдіяльності тест-об'єкта під впливом токсиканта.

Технічна вода – вода (крім питної, мінеральної та промислової), яка придатна для використання в народному господарстві.

Технологічна вода – вода, що її використовують у виробничому процесі.

Течія у водоймі – переміщення водної маси у певному напрямі, обмежене нерухомою водною масою чи водною масою, що рухається в іншому напрямі.

Тимчасовий водотік – водотік, переміщення води в якому відбувається протягом меншої частини року.

Тип підземного живлення – характерне співвідношення взаємозв'язку річкових і підземних вод, яке визначає динаміку підземного живлення.

Тип руслового процесу – певна схема деформації русла і заплави річки, зумовлена поєднанням особливостей водного режиму, стоку наносів та умов, які обмежують деформацію і відображають форму транспортування наносів.

Типовий гідрограф – гідрограф, що відображає загальні риси внутрішньорічного розподілу витрат води в річці.

Токсикант; отруйна речовина – речовина, здатна за певної концентрації спричинити патологічні зміни в організмі або його загибель.

Токсикодинаміка – розділ токсикології, який вивчає процес дії токсиканта на водний організм та реакцію організму від початку контакту до появи токсичного ефекту і зміну ефекту в часі.

Токсикокінетика – розділ токсикології, який вивчає швидкість процесів надходження, розподілу, біотрансформування та виведення токсикантів з організму.

Токсикологія – наука про токсиканти та їхній вплив на живі організми.

Токсикологія води – розділ токсикології, який вивчає токсичні властивості водного середовища та його вплив на водні організми.

Токсичний ефект – результат впливу токсиканта на водний організм.

Токсичність води (водного середовища) – зумовлена наявністю токсикантів властивість води (водного середовища), що характеризує її/його здатність порушувати життєдіяльність водних організмів.

Толерантність водного організму; резистентність – здатність водного організму витримувати дію чинників, у тім числі токсикантів.

Точка пробовідбирання – зафіксоване розташування пункту відбирання проби всередині місця пробовідбирання.

Точкове джерело забруднювання – забруднювання, що виникає з певного місця (наприклад, скидання стічних вод з фабрики).

Точність – ступінь збігу між результатом випробування і прийнятним опорним значенням (термін “точність”, якщо він стосується сукупності результатів випробування, характеризує комбінацію випадкових похибок та однієї загальної систематичної похибки).

Точність гідрологічного прогнозування – показник близькості передбачуваного та дійсного значення гідрологічної характеристики чи терміну настання явища.

Транзитна річка – річка, водний режим якої не відповідає фізико-географічним умовам територій, по яких вона протікає, тому що сформована в інших областях.

Транзитний стік – стік, що сформувався за межами певного фізико-географічного чи іншого району.

Транскордонні води – будь-які поверхневі чи підземні води на державних кордонах або такі, що позначають чи перетинають кордони між двома і більше державами.

Транспірування – втрата води у вигляді пари крізь листя рослин, куди вода надходить із ґрунту через корені і стовбур (стебло).

Транспортувальна здатність потоку – гранична маса наносів певної гідравлічної крупності, яка відповідає умові рівноваги процесів розмивання та відкладання за певного гідравлічного режиму потоку.

Трансформація токсиканта – перетворення токсиканта у водних екосистемах під дією хімічних, фізичних та біологічних чинників.

Трансформування паводкової хвилі – явище зміни характеру розподілу стоку в часі у процесі переміщення води русловою мережею чи під впливом водойм.

Тривалість добігання – проміжок часу, за який маса води у річці проходить певну відстань.

Трофність водних об'єктів – це ступінь біологічної продуктивності водної екосистеми, яку визначають за вмістом у воді біогенних елементів (насамперед фосфору і азоту), комплексом гідрологічних, гідрохімічних, гідробіологічних та інших чинників. За типом трофності водні об'єкти поділяють на: оліготрофні, мезотрофні, евтрофні, політрофні та гіпертрофні.

Трофо-сапробіологічні показники – показники, які застосовують для визначення ступеня забруднення вод органічними речовинами.

- У -

Улоговина озера – природна заглибина різного походження (тектонічного, завального, льодовикового тощо), заповнена водою.

Уріз води – лінія перетину вільної поверхні води з поверхнею суходолу.

Ультраабісаль – зона найбільших океанічних глибин (6-11 км).

Ультрафільтрування – процес відокремлювання великих молекул речовини чи тонких завислих речовин від води за допомогою фільтрування, часто під тиском, з використанням мікропористої мембрани.

Уріз води – межа води і берега водного об'єкта (берегова лінія).

Усереднювальний резервуар – резервуар, призначений для зменшування коливань витрат чи складу, наприклад, питної води, що надходить у водогінну мережу, чи стічної води, що надходить в очищувальні споруди.

Ущільнювання мулу – процес значного зниження вмісту води в мулі тривалим відстоюванням під час повільного механічного перемішування, іноді з додаванням хімічних реактивів, чи вилученням твердих частинок флотуванням або центрифугуванням.

- Ф -

Фаза водного режиму річки – характерний стан водного режиму річки, що повторюється в повні гідрологічні сезони, пов'язані зі змінами умов живлення.

Фаза льодового режиму – стадія розвитку льодового режиму.

Фазність реагування – послідовність реакцій водного організму на дію токсиканта від латентного періоду інтоксикації організму до його загибелі.

Факультативні аероби – анаеробні організми, які виживають чи повільно розмножуються за наявності кисню в невисоких концентраціях.

Факультативні анаероби – аеробні організми які виживають чи розмножуються за повної чи часткової відсутності кисню.

Фекальні стрептококи – різні аеробні та інколи, можливо, анаеробні види стрептококів, які мають антиген Лансефільда групи D та які, зазвичай, існують у товстій кишці людини та/або тварин (їхня наявність у воді, навіть за відсутності E. coli, вказує на фекальне забруднення).

Фізико-хімічна обробка – поєднання фізичної та хімічної обробки для досягнення потрібних результатів.

Фізичні показники якості води – сукупність властивостей, що характеризують фізичні якості поверхневих вод. Серед них вирізняють: кольоровість, каламутність, прозорість, температуру, завислі речовини.

Фільтр з високим навантаженням – біологічний фільтр, що функціонує за умови значно вищих, ніж нормальні, органічних чи гідравлічних навантажень, призначений для зниження надлишку концентрацій органічних речовин, які швидко розкладаються, у сильно забрудненій стічній воді.

Фільтрат – вода, що просочилася через звалене сміття або інший матеріал.

Фільтратори – водянні тварини, котрі добувають їжу шляхом активного проціджування великої кількості води, в якій у завислому стані знаходяться планктонні організми та детрит.

Фільтроцикл – період часу між промиваннями у фільтрі.

Фільтр-прес – пристрій для фільтрування з відділами, утвореними фільтрувальною тканиною, закріпленою між рядами дренажних пластин (чи плоских пластин) на рамках, куди мул нагнітають під тиском (воду витискають з мулу через фільтрувальну тканину і дренажну систему, а спресований мул вилучають після кожного циклу фільтрування).

Фільтрування – процес обробляння забрудненої води, в якому вона проходить через шар пористого матеріалу з метою вилучення твердих частинок.

Фільтрування на повільних піщаних фільтрах – процес обробляння води, за допомогою якого вода повільно фільтрується вниз із контрольованою швидкістю через затоплений шар відібраного або відсортованого піску, протягом якого фізичні, хімічні та біологічні процеси забезпечують очищення води.

Фільтрування на швидких піщаних фільтрах – процес обробляння води, за допомогою якого воду, часто після прояснення, пропускають через шар піску для вилучення залишкових частинок.

Фірн – зернистий лід, що складається з маси пов'язаних між собою льодяних крупинок. Утворюється в льодовиках.

Фірнове поле (фірновий басейн) – область живлення льодовика, накопичення снігових опадів та рекристалізації їх при ущільненні в фірн і лід.

Фітопланктон – угруповання рослин, наявних у планктоні.

Фіумари – невеликі річки в середземноморських країнах, які пересихають влітку і мають бурхливі паводки в період зимового півріччя.

Флокулівний (флокулятивний, флокуляційний) агент – речовина, часто поліелектроліт, яку додають разом із коагулянтном, щоб збільшити ефективність утворення пластівців.

Флокулювання – утворення великих відокремлюваних частинок агломеруванням дрібних частинок; процесові, зазвичай, сприяють механічними, фізичними, хімічними чи біологічними засобами.

Флотування – спливання завислої у воді речовини на поверхню, наприклад, за допомогою газу, який виносить завислу речовину. Застосовують для вилучення з води жирів, олій, нафти, поверхнево-активних речовин тощо, зокрема у процесі очищення стічних вод.

Фотоаутоτροφні бактерії – бактерії, що отримують енергію від світла, чийм єдиним джерелом вуглецю є неорганічна речовина, тобто CO_2 .

Фотометричний аналіз води – сукупність методів якісного і кількісного визначення компонентів хімічного складу вод різного типу за інтенсивністю інфрачервоного, видимого та ультрафіолетового випромінювання.

Фотосинтез – синтез органічних речовин живими організмами діоксиду вуглецю і води за наявності світла за допомогою фотохімічних реактивних пігментів.

Фторування – додавання до питної води сполуки, що містить фтор для збереження концентрації йона фтору у встановлених межах.

Фульвокислоти – частина гумінових речовин, які розчинні як у розчині кислоти, так і в лужному розчині.

Функціональна біокумуляція – збільшення токсичних ефектів у водних організмах або водній екосистемі внаслідок повторної дії токсиканта.

Футшток – рейка з діленнями на водомірному посту для спостережень за рівнем води в морі, річці, озері. Від нуля Кронштадського футштоку Балтійського моря вимірюють абсолютні висоти.

- X -

Характеристики річкового стоку – кількісна оцінка величин річкового стоку.

Хвилі – коливальні рухи водної маси в морях, океанах, озерах, викликані вітром, зміною атмосферного тиску, землетрусами тощо.

Хімічне коагулювання – процес, що полягає у додаванні хімічного реагента (коагулянта) з метою дестабілізації завислих колоїдних частинок і перетворення їх у пластівці.

Хімічне оброблення – процес, пов'язаний з додаванням хімічних реагентів з метою досягнення потрібних результатів.

Хімічне споживання кисню (ХСК) – масова концентрація кисню, еквівалентна кількості біхромату, спожитого розчиненими та завислими речовинами, коли пробу води обробляють цим оксидантом за певних умов.

Хімічний індикатор – хімічна речовина, яку додають чи природно наявна у водотоці або водоймі, яка дає змогу стежити за швидкістю та іншими властивостями водної течії.

Хімічний склад води – сукупність розчинених у природній воді мінеральних і органічних речовин в йонному, молекулярному та колоїдному стані. При хімічному аналізі води визначають її активну реакцію, мінералізацію, кількість сухого залишку, твердість, концентрацію в ній розчинених газів, біогенних та органічних речовин, лужних і лужно-земельних металів, гідрокарбонатів, хлоридів, сульфатів, кремнекислоти, фосфатів, заліза та марганцю.

Хлораміни – похідники аміну, отримані заміною одного, двох чи трьох атомів водню атомами хлору (монохлорамін NH_2Cl , дихлорамін NHCl_2 , трихлорид азоту NCl_3), та всі хлоровані похідні органічних сполук азоту, що їх визначають методом, викладеним в ISO 7391-1.

Хлорування – процес додавання до води сполук газового хлору, які створюють хлорнуватисту кислоту або гіпохлоридні йони, для того, щоб, наприклад, затримати розвиток бактеріальних форм рослин або тварин, окиснити органічну речовину, посприяти коагулюванню або послабити запах.

Хлорування до граничної точки – додавання до води хлору до такої межі, коли кількість вільного залишкового хлору збільшується пропорційно до тієї додаткової дози хлору, яку додають.

Хроматографічний аналіз води – метод поділу рідких чи газоподібних сумішей, що базується на різній сорбції їхніх компонентів певним сорбентом у динамічних умовах.

Хронічна інтоксикація – інтоксикація, яка виявляється з часом і є наслідком тривалої дії токсиканта.

Хронічна токсичність води – токсичність води, що виявляється внаслідок тривалої дії (понад 96 год) токсиканта.

- Ц -

Цвітіння води – масовий розвиток фітопланктону, що змінює забарвлення води.

Центрифугування – часткове відокремлення води від мулу стічної води застосуванням відцентрової сили.

Ципринід (риба) – риба, що належить до родини *Cyprinidae*, наприклад, плотва, червоноперка, короп, яку іноді використовують як біологічний індикатор якості води.

Циркуляція речовин в навколишньому середовищі – переміщення речовин у навколишньому середовищі з повітряними потоками, водами річок, ґрунтовими водами, по харчових та інших ланцюжках.

Ціанобактерії; синьо-зелені водорості – велика група фотосинтетичних прокаріотів. Деякі з них за певних умов продукують метаболіти чи токсини, шкідливі для людини і тварин.

Цунамі – гігантські хвилі, які виникають на поверхні океану внаслідок потужних землетрусів. Висота хвилі у відкритому океані – 2-3 м, біля берегів може досягати 15-30 м. Мають велику руйнівну силу.

- Ч -

Чинники навколишнього середовища – будь-який хімічний, фізичний чи біологічний компонент середовища при-

родного чи антропогенного походження, здатний впливати на організм.

Чинники стоку – елементи зовнішнього фізико-географічного середовища, які визначають величину та особливості формування стоку в певному басейні.

Число Хейзена – число, що характеризує інтенсивність кольору води, стандартна одиниця якого відповідає кольору розчину, що містить 1 мг/дм³ платини (у формі гексахлорплатина (IV) водню) за наявності 2 мг/дм³ хлориду гексагідрату кобальту (II).

Чутливість; K – для даної величини аналізованої кількості речовини її чутливість виражають, частково, шляхом ділення приросту змінної спостережної величини (dl) на відповідний приріст виміряної кількості (dG): $K = dl/dG$.

Чутливість водного організму – здатність водного організму реагувати на дію різних чинників, у тім числі токсикантів.

Чутливість параметрів моделі стоку – ступінь впливу зміни значення будь-якого параметра моделі стоку на точність вирішення завдання загалом чи окремих його ланок.

- III -

Шар мулу – суспензія осаду гідроокису у відстійному резервуарі, яка утворюється над поверхнею розділу в системі *мул-рідина*.

Шар стоку – кількість води, що стікає з водозбору за певний проміжок часу, подана у вигляді товщини шару (мм), рівномірно розподіленого по площі цього водозбору.

Шар температурного стрибка – шар водної товщі водойми, у межах якого відбуваються різке зниження температури та підвищення густини води зі збільшенням глибини.

Шахтні води – води, що утворюються внаслідок припливу підземних вод у гірські виробки при видобуванні корисних копалин. Вірізняють води шахтні лужні, нейтральні та кислі.

Швидкісна вертикаль – прямовисна лінія від поверхні до дна водойми, на якій вимірюють швидкість течії в одному чи декількох пунктах.

Швидкість течії – переміщення водних мас за одну секунду, вимірюється в м/с.

Шельф континентальний – терасоподібні мілководні зони навколо материків (континентів), які є продовженням їх у бік моря від берегової лінії, яку називають бровкою, або краєм шельфу.

Шельф, материкова обмілина – поверхня та надра дна Світового океану до глибини 200 м, які примикають до берегів у межах кордонів морської держави.

Шельфові льодовики – маса льоду, продовження материкового щита, розташованого на шельфі. Частково лежать на підводних островах, скелях, частково плавають. Зустрічаються в Антарктиді.

Шкідливе діяння – несприятлива для організму людини дія на нього чинників навколишнього середовища.

Шкідливий вплив води – руйнівні процеси, спричинені водою, які завдають шкоди навколишньому середовищу, населенню та економіці.

Шлейф – розтікання води із зосередженого джерела в об'єм води з різними фізичними і/або хімічними властивостями до настання перемішаності.

Шорсткість русла водотоку – нерівності поверхні русла, які спричиняють опір рухові води.

Штучне поповнення запасів підземних вод – спрямування частини поверхневих вод у підземні водоносні горизонти.

Шуга – внутрішньоводний лід, що сплив на поверхню або занесений вглиб потоку.

Шугохід – переміщення шуги на поверхні та всередині водного потоку.

- Ю -

Ювенальні води – вода, що виникає з кисню і водню, які виділяються з магми і вперше вступають в загальний кругообіг вологи Землі.

- Я -

Якісна відтворюваність – близький збіг між індивідуальними результатами, отриманими тим самим методом на ідентичному аналізованому матеріалі, але за різних умов (різні оператори, устаткування, лабораторії і/або різний час дослідження).

Якісна повторюваність – близький збіг між результатами, отриманими однакоvim методом на ідентичному матеріалі, аналізованому за однакових умов (ті самі оператор, лабораторія, устаткування та короткі інтервали часу між дослідженнями).

Якість води – характеристика складу і властивостей води, яка визначає її придатність для конкретних цілей використання.

Яснення; прояснювання (освітлювання) – процес, за якого мулисті частинки осідають у великому нерухомому вмістисліщі, з якого виходить прояснена (освітлена) вода.

-Е -

Escherichia coli; E. Coli – аеробна та інколи анаеробна термостійка бактерія, яка зброджує лактазу або маніт, виробляючи кислоту та газ, продукує індол з триптофану та гідролізує 4-метил-умбеліферил- β -D-глюкуронід; усе це відбувається за температури 44° С (її нормальне середовище існування – велика кишка людини і теплокровних тварин; вона, зазвичай, не спроможна розмножуватися у водному середовищі, тому її наявність у воді вказує на недавнє забруднення).

- R -

R-специфічні RNA організми – група вірусів, здатних інфікувати специфічні штами бактерій *хазяїнів*, які мають F або sex-pili (облямівку плодючості). Ці віруси, зазвичай, знищують бактерії *хазяїнів*, що можна помітити у разі з'явлення дисків (очищених зон) серед суцільних ділянок *хазяїна* за певних умов вирощування культури. Інфікування та утворення таких дисків пригнічується у разі наявності належних концентрацій ензиму RNазе у середовищі посіву.

- V -

Vibrio sp. – група грам-негативних, аеробних бактерій, що не утворюють спор, широко поширених у поверхневих водах. Деякі їхні різновиди є патогенними.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР зі змінами від 03.06.2008 р. № 309-17 [Електронний ресурс] – 39 с. // Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
2. Гігієна. Терміни та визначення основних понять: ДСТУ 3038-95. – [Чинний від 1996-01-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 1995. – 62 с.
3. Гідрологія суші. Терміни та визначення основних понять: ДСТУ 3517-97. – [Чинний від 1997-07-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 1997. – 113 с.
4. Джерела централізованого питного водопостачання. Гігієнічні та екологічні вимоги щодо якості води і правила вибирання: ДСТУ 4808:2007. – [Чинний від 2012-01-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 40 с.
5. Охорона природи. Гідросфера. Токсикологія води. Терміни та визначення: ДСТУ 3928-99. – [Чинний від 2000-07-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 1999. – 24 с.
6. Система стандартів у галузі охорони навколишнього середовища та раціонального використання ресурсів. Гідросфера. Використання і охорона води. Терміни та визначення: ДСТУ 3041-95. – [Чинний від 1996-07-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 1995. – 37 с.
7. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT): ДСТУ ISO 6107-1:2004. – [Чинний від 2005-04-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – 22 с.
8. Якість води. Словник термінів. Частина 2 (ISO 6107-2:1997, IDT): ДСТУ ISO 6107-2:2004. – [Чинний від 2005-04-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – 24 с.
9. Якість води. Словник термінів. Частина 3 (ISO 6107-3:1997, IDT): ДСТУ ISO 6107-3:2004. – [Чинний від 2005-04-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – 22 с.
10. Якість води. Словник термінів. Частина 4 (ISO 6107-4:1993, IDT): ДСТУ ISO 6107-4:2004. – [Чинний від 2005-04-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – 10 с.
11. Якість води. Словник термінів. Частина 5 (ISO 6107-5:1996, IDT): ДСТУ ISO 6107-5:2004. – [Чинний від 2005-04-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – 16 с.

12. Якість води. Словник термінів. Частина 6 (ISO 6107-6:1996, IDT): ДСТУ ISO 6107-6:2004. – [Чинний від 2005-04-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – 14 с.
13. Якість води. Словник термінів. Частина 7 (ISO 6107-7:1997, IDT): ДСТУ ISO 6107-7:2004. – [Чинний від 2005-04-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – 14 с.
14. Якість води. Словник термінів. Частина 8 (ISO 6107-8:1993, IDT): ДСТУ ISO 6107-8:2004. – [Чинний від 2005-04-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – 20 с.
15. Якість води. Словник термінів. Частина 9 (ISO 6107-9:1997, IDT): ДСТУ ISO 6107-9:2004. – [Чинний від 2005-04-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – 35 с.
16. Екологічна енциклопедія: У 3 т. / Редколегія: А. В. Толстоухов (головний редактор) та ін. – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2006, 2007. – Т. 1: А-Е. – 432 с.; Т. 2: Є-Н. – 416 с.; Т. 3: О-Я. – 472 с.
17. Мусієнко М. М. Екологія : тлумачний словник / М. М. Мусієнко, В. В. Серебряков, О. В. Брайон. – К. : Либідь, 2004. – 376 с.
18. Петровська М. А. Охорона вод (санітарні норми і правила) : [навч. посібник] / М. А. Петровська. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 205 с.
19. Яцьк А. В. Гидроэкология / А. В. Яцьк, В. М. Шмаков. – К. : Урожай, 1992. – 192 с.
20. Яцьк А. В. Гідролого-екологічний тлумачний словник / А. В. Яцьк, О. Д. Антонов, М. В. Корбутяк, П. Д. Сливка. – К. : Урожай, 1995. – 158 с.
21. Яцьк А. В. Енциклопедія водного господарства, природокористування, природовідтворення, сталого розвитку / А. В. Яцьк, В. Я. Шевчук. – К. : Генеза, 2006. – 1000 с.
22. Яцьк А. В. Російсько-український гідролого-екологічний словник / А. В. Яцьк, О. Д. Антонов, М. В. Корбутяк, П. Д. Сливка. – К. : Урожай, 1992. – 112 с.
23. <http://www.best-work.com.ua/> – Словник термінів з метеорології та гідрології.

ДОВІДКОВЕ ВИДАННЯ

ПЕТРОВСЬКА Мирослава

ГІДРОЕКОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

За редакцією професора І. П. Ковальчука

Редактор *І. М. Лоїк*

Технічний редактор *С. З. Сенік*

Комп'ютерне верстання *А. М. Семенович*

Формат 60×84/16. Умовн. друк. арк. 8,13
Тираж 300 прим. Зам. №

Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
79000 Львів, вул. П. Дорошенка, 41.

Свідоцтво
про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 3059 13.12.2007 р.